

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSMAN PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BASEL II KRİTERLERİNE GÖRE
BANKALARDA İÇ DENETİM
VE
TÜRKİYE'DEKİ GENEL ÇERÇEVESİ**

Dilek YURDAKUL

Danışman
Prof. Dr. Berna TANER

2010

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2007800100

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Dilek YURDAKUL
Tez Başlığı : Basel II Kriterlerine Göre Bankalarda İç Denetim ve Türkiye'deki Genel Çerçevesi
Savunma Tarihi : 30.09.2010
Danışmanı : Prof.Dr.Berna TANER

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Berna TANER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Göktuğ Cenk AKKAYA	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Mehtap TUNÇ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (x)
Oy Çokluğu ( )

Dilek YURDAKUL tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Basel II Kriterlerine Göre Bankalarda İç Denetim ve Türkiye'deki Genel Çerçevesi**" başlıklı Tezi (x) / Projesi ( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“Basel II Kriterlerine Göre Bankalarda İç Denetim ve Türkiye’deki Genel Çerçevesi”** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Dilek YURDAKUL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Basel II Kriterlerine Göre Bankalarda İç Denetim
ve
Türkiye'deki Genel Çerçevesi

Dilek YURDAKUL

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Finansman Programı

Dünyada özellikle de bankacılık sektöründe yaşanan finansal krizler ve uygulamadaki eksiklikler neticesinde karşı karşıya kalınan ve sadece ortaya çıktığı ülkeyi değil diğer ülkeleri de etkileyen olumsuzlukların sebeplerinden biri denetime gereken önemin verilmemesi olarak belirlenmiştir. Denetime özellikle de iç denetime gereken önemin verilmesi ve ülkelerin bu konu ile ilgili olarak ortak standartlar çerçevesinde uygulamalarda bulunmasını sağlamak amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyet gösteren Basel Bankacılık Denetim Komitesi Basel II olarak adlandırılan düzenlemeyi yayınlamıştır. Yasal bir yaptırımı olmayan Komite'nin belirlediği iç denetim ile ilgili standart ve esaslar dünya çapında olduğu gibi Türkiye'de uygulama alanı bulmuştur. Türkiye'de Basel II ile paralelliği sağlayacak iç denetim ile ilgili düzenlemeler, bankacılık sektöründe kanun ve yönetmelikler vasıtasıyla kendisini göstermiştir. Bankacılık sektörüne getirilen bu düzenlemeler, hem dünyadaki diğer ülkelerle yakınlaşmayı sağlamak hem de sektöre disiplin ve kontrol getirerek daha sağlıklı ve güçlü bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, Basel II düzenlemelerinde yer alan iç denetim uygulamaları, bunların Türkiye'ye gelişi ve iç denetimin Türk bankalarındaki yapısının nasıl olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. İnceleme neticesinde, ülkemiz bankacılık sektöründe yapılan değişikliklik ve düzenlemelerle Basel II'deki iç denetim uygulamaları ile paralelliğin yakalandığı ve bankalara getirilen yeni iç denetim yapısı ile amaçlanan daha güçlü ve sağlıklı bir sektörün oluştuğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Risk, Denetim, Basel II, İ denetim, Türk bankalarında
İç Denetim.

ABSTRACT
Postgraduate Thesis
Internal Audit in The Banks According to Basel II Criteria
And
The Framework in Turkey
Dilek YURDAKUL

Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Business Administration
Finance Program

One of the reasons of financial crisis in the world especially in the banking sector and negativeness, that is appeared as a result of the deficiencies in practice and affects not only country the negativeness is seen but also the other countries, is defined not given importance to the internal audit. Basel Committe on Banking Supervision that is in the constitution of Bank for International Settlements published arrangement that is named Basel II to get to give necessary importance to the audit especially internal audit and countries realize internal audit in the common framework. The standarts and basis of internal audit that are defined by Committe not having legal sanction are practised in Turkey like in the world. The arrangements related to the internal audit that are getting parallel applications with Basel II are showed oneself by the law and regulations. These regulations aim to converge with the other countries and form more strong banking sector by providing discipline and control. In this study, it is aimed to achieve how are the internal audit practises in Basel II, their coming to Turkey and the organizational structure of the internal audit in the Turkish banks. As a result of study, it is seen that similarity with the internal audit practices in Basel II are caught by the changes and regulations doing in the Turkish banking sector and more healthy and strong banking sector that is aimed is formed by the new organizational structure of the internal audit in the banks.

Key Words: Risk, Audit, Basel II, İnternal Audit, Internal Audit in The Turkish banks.

**BASEL II KRİTERLERİNE GÖRE BANKALARDA İÇ DENETİM
VE
TÜRKİYE'DEKİ GENEL ÇERÇEVESİ**

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL II

VE

BASEL II KAPSAMINDA RİSK KAVRAMI

1.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI (Bank for International Settlements -BIS).....	3
1.2. BASEL I.....	8
1.2.1. Basel I Düzenlemeleri.....	9
1.2.2. Basel I Düzenlemelerinin Türkiye’de Uygulanması.....	14
1.2.3. Basel I’e Getirilen Eleştiriler.....	15
1.3. BASEL II.....	15
1.3.1. Basel II Düzenlemeleri.....	17
1.3.1.1. Asgari Sermaye Gereksinimi (birinci yapısal blok).....	18
1.3.1.2. Denetim Otoritesinin İncelemesi (ikinci yapısal blok).....	19
1.3.1.2.1. Denetim Sürecinde Uyulması Gereken İlkeler	20
1.3.1.2.1.1. Sermaye Yeterliliğinin Sürekliliğini Sağlayacak Stratejinin Varlığı.....	20
1.3.1.2.1.2. Sermaye Yeterliliğini Sağlama Yeteneğinin İncelenmesi.....	21

1.3.1.2.1.3. Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Üzerinde Bir Sermaye Gücünün Bulunması.....	22
1.3.1.2.1.4. Asgari Sermaye Yükümlülüğü Altına Düşmeyi Önleyen Müdahale.....	23
1.3.1.3. Piyasa Disiplini.....	23
1.4. BASEL I ve BASEL II DÜZENLEMELERİNİN BENZER YÖNLERİ.....	25
1.5. BASEL I ve BASEL II DÜZENLEMELERİNİN FARKLI YÖNLERİ.....	26
1.6. BASEL II KAPSAMINDA RİSK KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ.....	27
1.6.1. Kredi Riski.....	29
1.6.1.1. İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski.....	32
1.6.1.2. İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk.....	32
1.6.1.3. Ülke Riski.....	32
1.6.1.4. Transfer Riski.....	33
1.6.2. Operasyonel Riski.....	33
1.6.2.1. Personel Riski.....	35
1.6.2.2. Teknolojik Riskler.....	36
1.6.2.3. Organizasyon Riski.....	36
1.6.2.4. Yasal Riskler.....	36
1.6.2.5. Dış Riskler.....	36
1.6.3. Piyasa Riski.....	37
1.6.3.1. Hisse Senedi Fiyat Değişim Riski.....	38
1.6.3.2. Faiz Oranı Değişim Riski.....	39
1.6.3.3. Kur Riski.....	39
1.6.3.4. Karşı Taraf Riski.....	40
1.6.3.5. Takas/Teslim Riski.....	40

İKİNCİ BÖLÜM

DENETİM KAVRAMI

VE

BASEL II KAPSAMINDA DENETİM

2.1. DENETİM KAVRAMI.....	41
2.1.1. Denetimin Hedefleri.....	42

2.1.2. Denetim Standartları.....	43
2.1.2.1. Planlama ve Gözetim.....	43
2.1.2.2. İç Kontrol Sistemi Hakkında Bilgi Edinme.....	43
2.1.2.3. Kanıt Toplama.....	43
2.1.3. Denetim Türleri.....	43
2.1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim.....	44
2.1.3.1.1. Mali Tablo Denetimi.....	44
2.1.3.1.2. Uygunluk Denetimi.....	44
2.1.3.1.3. Faaliyet Denetimi.....	44
2.1.3.2. Denetçi ile İşletme Arasındaki Örgütsel İlişkiye Göre Denetim.....	44
2.1.3.2.1. İç Denetim.....	45
2.1.3.2.2. Kamu Denetimi.....	45
2.1.3.2.3. Bağımsız Denetim.....	46
2.1.3.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim.....	46
2.1.3.3.1. Zorunlu (yasal) Denetim.....	46
2.1.3.3.2. İsteğe Bağlı Denetim.....	46
2.2. BANKALARDA DENETİM.....	46
2.2.1. Bankalarda Dış Denetim.....	47
2.2.2. Bankalarda İç Denetim.....	49
2.2.2.1. Bankalarda İç Denetim Kavramı.....	49
2.2.2.2. Bankalarda İç Denetimin Amacı.....	49
2.2.2.3. Bankalarda İç Denetimin İşlevleri.....	50
2.2.2.3.1. İşlem Denetimi.....	50
2.2.2.3.2. Yönetim Denetimi.....	50
2.2.2.3.3. Personel Denetimi.....	50
2.2.2.4. Bankalarda İç Denetimin Unsurları.....	50
2.3. BASEL II'YE GÖRE BANKALARDA İÇ DENETİM.....	51
2.3.1. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler.....	52
2.3.1.1. Bankalarda Etkin Gözetim ve Denetimin Önkoşulları.....	52
2.3.1.2. Faaliyet İzni ve Yapı.....	53
2.3.1.3. Bankaların İhtiyatlı Yönetimine İlişkin Düzenlemeler ve Yükümlülükler.....	54

2.3.1.4. Sürekli Banka Gözetim ve Denetimine İlişkin Yöntemleri.....	56
2.3.1.5. Bilgi Verme Yükümlülükleri.....	56
2.3.1.6. Gözetim ve Denetim Otoritelerinin Yasal Yükümlülükleri.....	56
2.3.1.7. Sınır Ötesi Bankacılık.....	57
2.3.2. Basel Komitesi Tarafından Hazırlanan Diğer Çalışmalar.....	57
2.3.2.1. Bankalarda İç Kontrol Sistemleri.....	58
2.3.2.2. Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim ve Denetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi.....	58
2.3.2.2.1. Gözetim Otoritesi ile İç Denetim Bölümünün İlişkisi.....	59
2.3.2.2.2. İç Denetçiler İle Dış Denetçilerin İlişkisi.....	60
2.3.2.2.3. Gözetim Otoritesi İle Dış Denetçi Arasındaki İlişki.....	60
2.3.2.2.4. Temel İlkeler.....	61
2.3.2.2.4.1. Süreklilik.....	61
2.3.2.2.4.2. Bağımsızlık.....	62
2.3.2.2.4.3. Denetim Tüzüğü.....	62
2.3.2.2.4.4. Tarafsızlık.....	62
2.3.2.2.4.5. Mesleki Yeterlilik.....	63
2.3.2.2.4.6. Faaliyetin Kapsamı ve İç Denetim Bölümünün Organizasyonu.....	63
2.3.2.3. Bankalarda İç Denetimin Temel Unsurları.....	64
2.3.2.3.1. Banka Yönetiminin Gözetim Faaliyetleri ve Kurum İç Denetim Kültürü.....	64
2.3.2.3.2. Risk Tanımı ve Değerlendirme.....	65
2.3.2.3.3. Denetim Faaliyetleri ve Fonksiyonel Ayrım.....	66
2.3.2.3.4. Bilgi Erişim Sistemi ve Kurum İç İletişim.....	66
2.3.2.3.5. İzleme Faaliyetleri ve İç Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BASEL II KRİTERLERİNE GÖRE
BANKALARDA İÇ DENETİMİN
TÜRKİYE'DEKİ GENEL ÇERÇEVESİ

3.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİMİN GELİŞİMİ.....	69
3.1.1. Bankalar Kanunu Kapsamında İç Denetim Düzenlemeleri.....	70
3.1.1.1. 4389 Sayılı Bankalar Kanun.....	70
3.1.1.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.....	72
3.1.2. BDDK Tarafından Gerçekleştirilen Düzenlemeler.....	74
3.1.2.1. Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik.....	74
3.1.2.2. Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik.....	76
3.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM.....	77
3.2.1. İç Denetim Alanları.....	78
3.2.1.1. Gözetim Amacıyla Kurum Tarafından Talep Edilen Raporlamaların ve Diğer Bilgilerin Hazırlanması.....	79
3.2.1.2. İlgili Mevzuata Uygunluğun Sağlanması.....	79
3.2.1.3. Yeterli Düzeyde Karşılık Ayrılmasının Sağlanması.....	79
3.2.1.4. Faaliyetlerin Basiretli Biçimde Planlanması ve Yürütülmesinin Temini.....	79
3.2.1.5. Finansal Muhasebe ve Yönetim Bilgi Sistemleri.....	79
3.2.1.6. Temel Faaliyet Alanlarının Özel Kontrolü.....	80
3.2.1.7. Otomasyon/Bilgi-İşlem Ortamı.....	80
3.2.1.8. Acil ve Beklenmedik Durum Planlaması.....	80
3.2.1.9. Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesi.....	80
3.2.2. İç Denetimin Yapısı.....	81
3.2.2.1. İç Denetim Çerçevesinde Yönetim Kurulu, Denetim Komitesi ve Üst Düzyer Yönetimin Sorumlulukları.....	84
3.2.2.1.1. Yönetim Kurulu Sorumlulukları.....	84
3.2.2.1.2. Denetim Komitesi Üyelerinin Sorumlulukları.....	85
3.2.2.1.3. Üst Düzey Yönetimin Sorumlulukları.....	86

3.2.2.2. İç Denetim Birimi (Teftiş Kurulu).....	87
3.2.2.2.1. İç Denetim Birimi Yöneticisi Nitelik ve Görevleri.....	88
3.2.2.2.2. Müfettişlerin Nitelik ve Yetkileri.....	89
3.2.2.2.3. Müfettişlerin Görevleri.....	91
3.2.2.2.4. İç Denetim Faaliyetleri Süreci.....	92
3.2.2.2.5. İç Denetim Planı.....	92
3.2.2.2.6. İç Denetim Çalışma Programı.....	94
3.2.2.2.7. İç denetim Raporları.....	95
3.2.2.3. Bankalarda İç Kontrol Birimi (İç Kontrol Merkezi).....	96
3.2.2.3.1. İç Kontrol Biriminin (İç Kontrol Merkezi) Görevleri.....	97
3.2.2.3.2. İç Kontrol Birimi (İç Kontrol Merkezi) Yöneticisi ve Sorumlulukları.....	98
3.2.2.3.3. İç Kontrol Birimi (İç Kontrol Merkezi) Personeli Görev ve Yetkileri.....	99
3.2.2.3.4. İç Kontrol Faaliyetleri.....	100
3.2.2.3.4.1. Faaliyetlerin İcrasına Yönelik İşlemlerin Kontrolü.....	100
3.2.2.3.4.1.1. Raporlama.....	100
3.2.2.3.4.1.2. Fiziki Kontrol.....	101
3.2.2.3.4.1.3. Onaylama ve Yetkilendirme.....	101
3.2.2.3.4.1.4. Sorgulama ve Mutabakat Sağlama.....	101
3.2.2.3.4.1.5. Limitlere Uygunluk İncelemeleri, Aşım ve Aykırılıkların Takibi.....	101
3.2.2.3.4.2. İletişim Kanalları ile Bilgi Sistemlerinin ve Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü.....	101
3.2.2.3.4.2.1. İletişim Kanallarına İlişkin Kontroller.....	102
3.2.2.3.4.2.2. Bilgi Sistemlerinin Kontrolü.....	102
3.2.2.3.4.2.3. Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü.....	103
3.2.2.3.4.2.4. Uyum Kontrolleri.....	103
SONUÇ.....	104
KAYNAKLAR.....	111
EKLER.....	118

KISALTMALAR

BCBS	The Basel Committee on Banking Supervision (Basel Bankacılık Denetim Komitesi)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIS	Bank for International Settlements (Uluslararası Ödemeler Bankası)
G-10	Gelişmiş On Ülke
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
Md.	Madde
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
SYR	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
Vb.	Ve benzeri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Basel I'e Göre Risk Ağırlıklı Varlıklar.....	12
Şekil 2: İç Denetim Yapısı.....	83

GİRİŞ

Dünya finansal piyasaları içerisinde bankacılık sektörü oldukça büyük bir paya sahiptir. Bu nedenle bu sektörde meydana gelebilecek olumsuz bir gelişme ülke ekonomisini sarsıcı etkiler yaratabilmektedir. Bu durum küreselleşen finans piyasalarında daha güçlü bir etki ile kendini gösterebilmektedir.

Finansal piyasalarda geçmiş dönemlerde yaşanan ve özellikle dünyada bankacılık sektörünü etkisi altına alan krizler sonrasında, bu sektörde istikrarın ve dengenin sağlanabilmesi için çeşitli kurumlar tarafından çalışmalar yapılmıştır. Bu kurumlardan en önemlisi Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements – BIS) bünyesinde kurulan “Basel Bankacılık Denetim Komitesi” (The Basel Committee on Banking Supervision - BCBS)’dir. Kısaca Basel Komitesi olarak da adlandırabileceğimiz kurum, bankacılık sektöründe uluslararası standartlar ortaya koyarak istikrarlı, sağlam ve güvenilir bir sektör oluşturma amacıyla kurulmuştur. Basel Sermaye Uzlaşıları (Basel I ve Basel II) adı ile anılan çalışmalarıyla Komite, sektörde oldukça önemli ve olumlu gelişmelere yol açmıştır.

Değişen sosyal, ekonomik, finansal, teknolojik koşullar ve artan risk ortamında, ulusal ve uluslararası bankacılık sisteminde ciddi düzenlemelerin yapılması gerekliliği doğmuştur. Basel I ile sadece sermaye yeterliliğine odaklanan Basel Komitesi Basel II ile sermaye yeterliliğinin yanında denetim ve piyasa şeffaflığı konularına da eğilmiştir.

Piyasalarda istikrarın ve dengenin sağlanmasında denetimin, iç denetimin öneminin farkedilmesi sonrasında Basel Komitesi bu konuda Basel II ve bunun dışında yaptığı diğer çalışmalarla denetim alanına belirli standartlar ve uygulama esasları getirmiştir. Bu şekilde ortak uygulamalarla bankacılık sektöründe rekabet olumlu yönde etkilenecek, uygulama farklılıklarının neden olduğu kargaşa önlenecek hem de bankacılık sektöründe disiplin sağlanmış olacaktır.

Ülkemizde de bankacılık sektöründe birçok konuda olduğu gibi denetim özellikle de iç denetim konusunda da ortak standartlar altında faaliyet göstermek amacıyla 1990'lı yıllar sonrasında oldukça önemli gelişmeler olmuştur. Öncelikle bankacılık sektöründe gözetim ve denetimi gerçekleştirecek bir otoritenin kurulması ve sonrasında kanun ve yönetmeliklerle getirilen değişiklikler, sektörün uluslararası piyasalarla yakınlaşmasını sağlamış hem de sektörün yapısını daha güçlü hale getirmiştir.

Bu çalışmada, Türk bankalarında Basel II kriterleri çerçevesinde nasıl bir iç denetim yapısının oluşturulduğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ilk bölümde öncelikle Basel kriterlerini yayınlayan kurum olan Basel Komitesi'nin kuruluşu ve amacından bahsedilmiş ve Basel II'den önce yayınlanmış olan Basel I ve düzenlemeleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra Basel II kriterlerinin ortaya çıkışı, düzenlemeler, Basel I ile ortak ve farklı olan yönlerine değinilerek karşılaştırmalı bir inceleme yapılmış olup, risk kavramı ve çeşitleri Basel II kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise öncelikle denetim kavramına, denetim çeşitleri ve tanımlarına genel olarak değinildikten sonra bankalarda denetime değinilmiştir. Daha sonra bankalarda iç denetim Basel II düzenlemeleri kapsamında değerlendirilmiş ve Basel Komitesi'nin bu alanda yaptığı çalışmalar incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise öncelikle, Türk bankacılık sektöründe iç denetimin gelişimi ve bu konuda Basel II doğrultusunda yapılan yasal düzenlemelere yer verilmiştir. Daha sonra da yasal düzenlemeler çerçevesinde oluşturulan bankalarda iç denetim yapısı incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
BASEL II
VE
BASEL II KAPSAMINDA RİSK KAVRAMI

Dünyanın en eski uluslararası finansal kuruluşu konumunda olan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements – BIS) uluslararası para ve finans piyasalarını sarsan bankacılık sektörü krizleri neticesinde küreselleşen finans piyasasında düzenleyici kurallar oluşturarak istikrar sağlanması ve finans işlemlerinin uluslararası alanda kolaylaştırılması, belirli bir standartta gerçekleştirilmesi amacıyla ülkelerin merkez bankalarının işbirliği ile kurulmuştur. 1930’da kurulan BIS yaptığı düzenlemeler ve ortaya çıkardığı uygulama yöntemleri ile finans dünyasında özellikle bankacılık sektöründe önemli gelişmeler yaşanmasını sağlamıştır. Bu şekilde finansal piyasalarda önemli bir yere sahip olan ve Basel düzenlemelerini ortaya çıkaran Basel Komitesi’ni de bünyesinde bulunduran BIS çalışmamızın ilk bölümünde öncelikli olarak incelenecektir.

1.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI (Bank for International Settlements-BIS)

Dünyanın en eski uluslararası finansal kuruluşu olma özelliğine sahip Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements – BIS), 1930 yılında kurulmuş olup, uluslararası merkez bankaları birliğinin başlıca merkezi konumunda bulunmaktadır. BIS, I. Dünya Savaşı’nın ardından imzalanan Versailles Antlaşması’nın öngördüğü şekilde Almanya’nın savaş tazminatı ödemelerini takip etmek ve merkez bankaları arasındaki işbirliğini geliştirmek amacıyla 1930 yılında İsviçre’nin Basel şehrinde kurulmuştur¹.

Ülkelerin merkez bankalarının bir araya gelerek oluşturdukları uluslararası bir kuruluş ve bütün merkez bankalarının bankası konumunda olan BIS’in temel

---

¹ Ebubekir Ayan, “Türkiye’de Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı ve Faiz ile Kur Risklerine İlişkin Bir Uygulama”, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2007, s. 29.

amacı, ekonomik gelişme ve küreselleşme süreci sırasında finansal dengenin sağlanmasıdır. İşlevi de merkez bankaları arasındaki ilişkileri düzenlemek, işbirliğini geliştirmek, bir takım uluslararası finans işlemlerinin ve mali operasyonların kolaylaştırılmasını sağlamaktır².

Üyelerini 55 ülkenin merkez bankası ya da bankacılık denetim otoritelerinin oluşturduğu BIS'in yönetimi üç temel yapı üzerine kurulmuştur³:

a) Üye Merkez Bankalarının Genel Toplantısı

BIS'e üye 55 merkez bankası oy hakkına sahip oldukları bu toplantılarda temsil edilirler. Oy oranı, merkez bankalarının sahip olduğu BIS hissesi oranına göre belirlenmektedir. Yıllık olağan toplantılarda BIS'in karı ve dağıtacağı kar payı tartışılmakta, BIS'in işlevleri ve bilançosu incelenmektedir.

b) Yönetim Kurulu

BIS Yönetim Kurulu 17 üyeden oluşmaktadır. Kurulun, 6 temel üyesi (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı) ve bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri 6 ek üyenin yanı sıra, seçimle iş başına gelmiş 5 üyesi (Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre) bulunmaktadır⁴. Kurul yılda en az altı kez toplanır ve BIS'in idari ve finansal raporlarını inceler⁵.

---

² Tekstilbank, "Basel II ve Reel Sektöre Etkileri", Basel II Bilgi Kitapçığı, İstanbul, 2008, s.4.

³ Hakan Tanyıldız, "Türk Bankacılık Sisteminde Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi", Balıkesir Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2007, s. 79.

⁴ Şenol Babuşçu, "Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi", Akademi Yayınları, Ankara, 2005, s. 259.

⁵ Taksimmenkul, "Uluslararası Ödemeler Bankası", [http://www.taksimmenkul.com.tr/documents/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II\(BIS\).pdf](http://www.taksimmenkul.com.tr/documents/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II(BIS).pdf), 20.08.2008, s. 3.

c) Bankanın Yönetimi

BIS'in yönetimi bir Genel Müdür, bir Genel Müdür Yardımcısından, Genel Sekreterlik, Para ve Ekonomi Departmanı ve Bankacılık Departmanı olmak üzere 3 ana ve de Bankacılık Departmanı Başkan vekilliği, Genel Sekreter vekilliği ve finansal istikrar enstitüsü başkanlığı gibi diğer departmanlardan oluşmaktadır.

Tazminat ödemelerinin takibi amacıyla kurulan BIS, ödemelerin sona erdiği 1932 yılından bu yana parasal ve finansal istikrarı sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve finansal kurumlar arasındaki işbirliğini geliştirmeye odaklanmış olup, yaptığı araştırma ve çalışmalarla bankacılık sektörüne önemli katkılar sağlamaktadır⁶.

Merkez bankaları için bir işbirliği forumu oluşturma çabalarının yanı sıra, uluslararası piyasalarda istikrarı sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak ve öneriler getirmek (örneğin sermaye yeterlilik rasyosu) gibi görevleri de olan BIS, merkez bankası müşterileri ve uluslararası organizasyonlar için temel bankacılık faaliyetleri de yapmaktadır. Bu amaçla bünyesinde aktifler tutar, üye ülkelere ve yeni gelişen ülkelere sıkıntıya düştükleri zamanlarda kredi kolaylıkları sunar ve farklı ülkelerin merkez bankalarından toplanan finansal bilgi takasına aracılık hizmeti verir⁷.

BIS bahsedilen görevlerini oluşturduğu çeşitli komiteler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Bunlardan en önemlisi de kısaca Basel Komitesi olarak adlandırılan Basel Bankacılık Denetim Komitesi (The Basel Committee On Banking Supervision)'dir.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Basel Komitesi)

1974 yılında petrol fiyatlarında aşırı artışlara bağlı petrol krizinin dünya uluslararası para ve sermaye piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratması ve bu

---

⁶ Ayan, s. 29.

⁷ Tanyıldız, s. 79.

durumun bankalara olumsuz yansımaları uluslararası düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası piyasalardaki ciddi dalgalanmalardan sonra 1974 yılının sonunda G-10 (Gelişmiş on ülke) ülkelerinin ve gruba dahil olmayan birkaç ülkenin merkez bankası başkanları ve banka denetim otoritelerinin katılımıyla BIS bünyesinde “Basel Bankacılık Denetim Komitesi” (The Basel Committee on Banking Supervision - BCBS) oluşturulmuştur. Komiteye üye olan ülkeler Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İspanya, İngiltere ve ABD’dir⁸.

BIS bünyesinde yılda 4 kez toplanan Komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturmak suretiyle uluslararası bir sistemin geliştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır⁹.

Komitece belirtilen amaçlara ulaşmak için yürütülen faaliyetleri;

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili bilgi paylaşımı ve değişimini sağlamak,
- Uluslararası bankacılık faaliyetleri denetiminde etkinliği artırmak,
- Bankacılık denetim ve gözetimi ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda minimum standartlar koymak

şeklinde üç başlık altında toplamak mümkündür¹⁰.

Hiçbir uluslararası denetim otoritesi yetkisine sahip olmayan Komite kararları, ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı düzenlemeler yapma olanağı sağlayacak, yol gösterici, denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir.

---

⁸ Serkan Gürleyendağ, “Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık ve Reel Sektör Firmaları Üzerindeki Olası Etkileri”, Maltepe Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006, s. 9.

⁹ Gürleyendağ, s. 10.

¹⁰ M. Ayhan Altıntaş, “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği”, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 59.

Ancak düzenlemelere uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri uluslararası düzeyde ikinci sınıf olarak değerlendirilmekte ve uluslararası piyasalardaki risk primleri olumsuz etkilenmektedir. Dolayısıyla Komite'nin aldığı kararlar ülkelerin büyük çoğunluğunda ve hemen hemen aynı şekilde uygulanmaktadır¹¹.

Komite, üye ülkelerin denetleme teknikleri ve çalışmalarını ayrıntılı şekilde belirlemekten çok, ortak ve standart yaklaşımlar saptayarak, dünyaya belirli bir vizyon yayabilmeyi amaçlamaktadır.

Oldukça geniş standartlar ortaya koyarak ve bunları ülkelere tavsiye ederek uluslararası ölçekte düzenleme ve gözetim uygulamalarının birbirine yakınlaşmasını sağlamaya çalışan Komite, ortaya koyduğu prensipleri ulusal düzenlemelere uyarlamayı her ülkenin kendi düzenleyici kurumunun inisiyatifine bırakmıştır¹².

Bu çerçevede, Komite uluslararası denetim sistemindeki farklılıkları giderme ve boşlukları doldurma hedefindedir. Bu hedef kapsamında iki önemli prensip belirlenmiştir. Bunlar hiçbir bankacılık kuruluşunun denetlemeden kaçmaması gerektiği ve yapılan denetlemelerin yeterliliğidir. Bu amaçla, 1975 yılından beri çok sayıda çalışma yayınlamıştır¹³. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir¹⁴:

- Basel I Sermaye Uzlaşısı (1988)
- Piyasa Riski Konusunda Çeşitli Dokümanların Yayınlanması (1993-95-96-98)
- Piyasa Riskinin Dahil Edilmesi (1996)
- Basel II Sermaye Uzlaşısı
  - I. Taslak Metin (Haziran 1999)
  - II. Taslak Metin (Ocak 2001)
  - III. Taslak Metin (Mayıs 2003)

---

¹¹ Babuşçu, s. 261.

¹² Bank For International Settlements (BIS), "History Of The Basel Committee And Its Membership", <http://www.bis.org/publ/bcbsc101.pdf> , 2008.

¹³ Güler Aras, "Basel II Uygulamasının Kobilere Etkileri ve Geçiş Süreci", Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Çalıştayı, İstanbul, 24 Aralık 2005, s. 3.

¹⁴ Sevilay Yücel, "Denetimin Etkinliği ve Basel II", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s. 65.

- Nihai Metin (Haziran 2004)
- AB 3. Sermaye Yeterliliği Direktifi Taslağı (Temmuz 2004)
- Gelişmiş Ölçüm Yöntemleri İçin Paralel Uygulama Başlangıcı (Ocak 2006)
- Basel II'nin Yürürlüğe Girmesi (2009 Başı)
- İleri Ölçüm Yöntemlerinin Kullanılmaya Başlanması

Basel Komitesi tarafından denetime dair ortaya konulan temel ilkeler son derece önemli olmakla birlikte, Komite'nin ülkelerin bankacılık sistemi ve banka denetim otoritelerini en çok etkileyen çalışmaları bankaların sağlam ve güvenilir bir sermaye yeterliliğine sahip olmaları ile ilgili olan Sermaye Yeterliliği Uzlaşmaları'dır. Sermaye yeterliliği uzlaşmaları olarak da adlandırabileceğimiz Basel I ve Basel II düzenlemelerine çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı olarak yer verilmiştir.

1.2. BASEL I

Finans kesiminde sermaye yeterliliği standartları, temelde aracı kuruluşların karşı karşıya olduğu riskleri göz önüne alarak kuruluşların sahip olması gereken asgari sermaye miktarını belirlemektedir¹⁵.

Basel Komitesi, sermaye yeterliliği ile ilgili çalışmalarına, 1980'li yıllarda uluslararası risklerin artması sırasında büyük bankaların sahip olduğu sermaye rasyolarının azalması sonucu başlamıştır. Sonrasında da finansal piyasalarda döviz kuru ve faiz oranlarındaki dalgalanmalardan kaynaklı büyük zararlara maruz kalınmasıyla, bankalar için riske göre ayarlanmış sermaye tanımının yapılması zorunluluk haline gelmiştir.

1980'li yılların başında uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların, ağır borç yükü altındaki ülkelere kaynaklanan risklerindeki artışın bu bankaların sermaye yeterliliklerini düşürdüğü yönündeki endişeler sonucu, G-10 ülkeleri

---

¹⁵ Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB), "Basel II: Yeni Sermaye Standardı", Sermaye Piyasasında Gündem, Sayı: 31, 2005, s. 7.

Merkez Bankası Başkanlarının talebi üzerine Basel Komitesi, bankacılık sistemlerinde geçerli sermaye standartlarındaki erozyonun durdurulması ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin farklılıkların azatılmasını sağlamak üzere sonunda karşımıza Basel I olarak çıkan sermaye yeterliliği ile ilgili çalışmalara başlamıştır¹⁶.

1.2.1. Basel I Düzenlemeleri

Basel I olarak adlandırdığımız sermaye yeterliliği ile ilgili düzenlemeleri içeren çalışma Basel Komitesi tarafından yayınlamıştır. Bu düzenleme ile, bankaların sermaye yeterliliği konusuna uluslararası bir standart getirilmiştir.

Basel I'in temel amacı kısaca, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını, emniyetini ve güvenilirliğini sağlamak, bankalarda risk kültürünü oluşturmak, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmek, teknolojik yatırımları tamamlamak, personeli eğitmek, ülkelerdeki sermaye yeterliliği ile ilgili farklı uygulamaları birbirine yaklaştırarak ortak standartlar geliştirmek ve farklı uygulamalar sebebiyle ortaya çıkan uluslararası bankalar arasında rekabet eşitsizliğini azaltmak olarak belirlenmiş olup¹⁷, Basel I düzenlemeleri ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile ellerinde bulundurdukları sermaye arasında bağlantı kurulması hedeflenmiş¹⁸ ve sadece kredi riskleri için sermaye gereksinimi tanımlanmıştır.

Ayrıca Basel I düzenlemesi, banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış olup, dolayısıyla bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlamıştır¹⁹.

Komite, bankaların bilanço içi ve dışındaki kalemlerinin çeşitli risk ağırlıklarıyla çarpılması suretiyle bulunan risk ağırlıklı varlık ve yükümlülüklerin

---

¹⁶ Altıntaş, s. 62.

¹⁷ Gürleyendağ, s. 10.

¹⁸ Mustafa Atiker, "Basel I ve Basel II", Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi Bilgi Raporu, Konya: Konya Ticaret Odası, 2005, s.1.

¹⁹ Türkiye Bankalar Birliği (TBB), "Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi", www.tbb.org.tr.

toplamının sermaye ile karşılaştırılmasına dayanan sermaye ölçüm sistemini ya da yaygın adıyla Basel Sermaye Uzlaşısı olarak bilinen dökümanı Aralık 1987’de tartışmaya açmış, Temmuz 1988’de G -10 ülkeleri Merkez Bankası Başkanları’nın onayını takiben yayınlamıştır. Bu çalışma ile 1977-1988 yılları arasında Komite’nin başkanlığını yürüten Bank of England azası W. P. Cooke’a itafen “The Cooke Ratio” (Cooke Rasyosu) olarak da bilinen sermaye yeterliliği rasyosu (SYR) belirlenmiştir. Buna göre bankaların sermaye yeterlilik rasyosu minimum yüzde 8 olmalıdır²⁰.

Komite, **Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar** olarak ifade edilebilecek **SYR** için %0, %10, %20, %50 ve %100 olarak beş risk ağırlığı belirlemiş ve bankanın bilanço içi ve dışı tüm aktiflerini bu sınıflandırmaya tabi tutarak sermaye ile ilişkilendirmiştir. Rasyoda ifade edilen “sermaye” de

Sermaye = Ana Sermaye + Katkı Sermaye - Sermayeden İndirilen Değerler

şeklinde elde edilmekte ve detayları aşağıda belirtilmektedir²¹.

- **Ana Sermaye**

- A) Ödenmiş sermaye,
- B) Ödenmiş sermayeye ilişkin enflasyona göre düzeltme farkı,
- C) Hisse senedi ihraç primleri,
- Ç) Hisse senedi iptal karları,
- D) Yedek akçeler,
- E) Yedek akçelere ilişkin enflasyona göre düzeltme farkı,
- F) Net dönem karı ile geçmiş yıllar karı,
- G) Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıkların ana sermayenin yüzde 25’ine kadar olan kısmı,

---

²⁰ Esin Demirel, “Basel II Kriterleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi”, İstanbul, 2008, s. 39.

²¹ Neslihan Topçu, “Bankalarda Risk Yönetimi: Basel I, Basel II Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara, 2007, s. 54-55.

- Ğ) Sermayeye eklenecek iştirak ve bağılı ortaklık hisseleri ile gayrimenkul satış kazançları
- H) Birincil sermaye benzeri borçların ana sermayenin yüzde 15'ine kadar olan kısmı
- I) Net dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamının yedek akçelerle karşılanamayan kısmı (-),
- İ) Özel maliyet bedelleri (-),
- J) Peşin ödenmiş giderler (-),
- K) Maddi olmayan duran varlıklar (-),
- L) Ana sermayenin yüzde 10'nu aşan ertelenmiş vergi aktifi tutarı (-)

• **Katkı Sermaye**

- A) Genel karşılıklar,
- B) Menkuller yeniden değerlendirme değer artışı tutarının yüzde 45'i,
- C) Gayrimenkuller yeniden değerlendirme değer artışı tutarının yüzde 45'i,
- Ç) İştirakler, bağılı ortaklıklar ve birlikte kontrol edilen ortaklıklar bedelsiz hisseleri,
- D) Birincil sermaye benzeri borçların ana sermaye hesaplamasında dikkate alınmayan kısmı,
- E) İkincil sermaye benzeri borçlar,
- F) Satılmaya hazır menkul değerler ile iştirak ve bağılı ortaklıklara ilişkin değer artış fonlarının yüzde 45'i
- G) Sermaye yedeklerinin, kar yedeklerinin ve geçmiş yıllar kar ve zararının enflasyona göre düzeltme farkları (Yedek akçelere ilişkin enflasyona göre düzeltme farkı hariç).

Ayrıca, Basel I kriterlerinde varlıkların risk ağırlıklı olarak hesaplanmasında, "OECD kulüp kuralı" (club rule) şeklinde tanımlanmış ülke risklerini dikkate alan bir uygulama bulunmaktadır. Uygulamada OECD'nin tam üyesi olan ve IMF kredi taahhütlerini yerine getiren ülkeler ve diğer ülkeler şeklinde bir ayırım vardır. Buna göre, ilk gruba tabi ülkelerde yerleşik kuruluşların aktiflerinin risk ağırlıkları daha düşük, diğer ülkeler grubuna tabi ülkelerde yerleşik kuruluşların aktiflerinin risk

ağırlıkları ise daha yüksektir. Buna göre rasyodaki varlıklar ve risk ağırlıkları aşağıda özetlenmiştir;

Şekil 1: Basel I'e Göre Risk Ağırlıklı Varlıklar

Risk Ağırlığı	Varlık Türü
% 0	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nakit 2. Merkezi hükümetten ya da merkez bankasından yerel para birimi cinsinden alacaklar 3. OECD üyesi merkezi hükümetlerden ve merkez bankalarından alacaklar 4. OECD merkezi hükümetlerinin çıkardığı menkul kıymetlerin teminat olarak verildiği ya da OECD merkezi hükümetlerinin bizzat garantisi altındaki alacaklar
0, 10, 20 ya da %50 (ulusal değerlendirmeye bağlı)	Merkezi hükümet ve merkezi hükümetin garantisi altındaki borçlar dışında kalan kamu kuruluşları
%20	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uluslararası Kalkınma Bankaları ve bu bankalar tarafından ihraç edilen menkul kıymetler ve bu bankalar tarafından garanti edilen borçlar 2. OECD ülkeleri bankalarından alacaklar ve OECD ülkelerindeki bankalar tarafından garanti edilen alacaklar 3. OECD ülkesi dışındaki ülke bankalarından vadesine bir yıl ve daha az süre kalmış alacaklar ile yine bu bankaların garantisi altında olan vadesine bir yıl daha az süre kalmış alacaklar 4. Ulusal olmayan OECD kamu sektörü kuruluşlarından alacaklar 5. Nakit alacaklar
%50	İpotekli Konut Kredileri
%100	<ol style="list-style-type: none"> 1. Özel sektörden alacaklar 2. OECD ülkesi dışındaki ülke bankalarından vadesine bir yıldan daha uzun süre kalmış alacaklar 3. OECD ülkesi dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerinden alacaklar (ulusal para cinsinden değil ise) 4. Kamu sektörü tarafından işletilen ticari işletmelerden alacaklar 5. Bina, fabrika ve teçhizat ve diğer sabit varlıklar 6. Gayrimenkul ve diğer yatırımlar 7. Diğer bankalar tarafından ihraç edilmiş sermaye benzeri enstrümanlar 8. Tüm diğer varlıklar

Kaynak: Çetin Uçar, “Basel-II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2009, s. 92.

Risk ağırlıklı varlıkların içerisinde bulunan bilanço dışı varlıkların hesaplamaya dahil edilmesinde iki aşamalı bir yöntem uygulanmaktadır. Birinci aşamada kredi dönüştürme katsayıları ile söz konusu varlıklar nakdi kredi benzeri

haline getirilmekte ve ikinci aşamada da uygun risk ağırlıkları ile çarpılmaktadırlar²².

Bankaların asli işlevlerinden biri olan kredi vermenin yanısıra, finansal piyasalarda kar amacına yönelik kısa vadeli alım satım yapmaları ve bu şekilde eriştikleri işlem hacminin çok büyük boyutlara ulaşması “Piyasa Riskini” gündeme getirmiştir²³. Ayrıca mevcut düzenleme, türev sözleşmelerin çeşitlenmesi, kullanımlarının artması ve bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması ile birlikte zamanla yetersiz kalmaya da başlamıştır²⁴. Bunun farkına varan Komite, 1996 yılında kredi riski yanı sıra piyasa riski içinde sermaye bulundurmaya gerektirecek şekilde standardı yeniden düzenlemiştir²⁵.

Diğer bir deyişle, SYR oranına (pay ve paydasına) piyasa riskine karşılık yeni eklemeler yapılmıştır. SYR'nin payında yer alan “sermaye”ye, piyasa riskini karşılayacak “üçüncü kuşak sermaye”; paydasında yer alan “risk ağırlıklı varlıklar” toplamına da “piyasa riskine esas tutar” eklenmiştir²⁶. Buna göre yeni SYR,

Sermaye

(Risk Ağırlıklı Varlıklar+Piyasa Riski)

şeklinde hesaplanmaya başlanmış ve minimum SYR oranı olan %8’de herhangi bir değişiklik olmamıştır. Yapılan değişiklik neticesinde yeni sermaye formülü aşağıdaki şekli almıştır;

²² Çetin Uçar, “Basel-II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2009, s. 91.

²³ Elif Ay, Erdem Alptekin, “Basel II Günişliğine Çıkıyor”, İzmir Ticaret Odası, Ar-Ge Bülten, Mart 2007, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/7992/basel2eliferdem.pdf>, 15.10.2008, s. 8.

²⁴ Murat Beşinci, “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, <http://www.makalem.com>, 20.11.2008, s. 3.

²⁵ F. Tuğba Avcıbaşı, “Basel II’nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş, 2008, s.11.

²⁶ Uçar, s. 94.

**Sermaye = Ana Sermaye + Katkı Sermaye + Üçüncü Kuşak Sermaye -
Sermayeden İndirilen Değerler**

- **Üçüncü Kuşak Sermaye**

Üçüncü kuşak sermaye esas itibariyle, bankanın ortakları tarafından verilen, ancak sermaye niteliğinde olmayan borçlardır. Özellikle mahalli idareler ve merkezi hükümetler bankaların kuruluşunda veya daha sonraki aşamalarında bankalara gelişmesi için borç verebilir ve bankalar da durumu iyileşince veya kriz aşılnca bu borcu geri öder. Eğer verilen borç beş yıl gibi uzun vadeli ise ve hukuken de bankanın tasfiyesi sırasında tüm borçlar ödendikten, ancak sermayedarlara ödeme yapılmadan önce ödenecek bir borç niteliğinde ise bu üçüncü kuşak sermaye olarak nitelendirilir²⁷.

SYR'ye yeni eklenen piyasa riski de kısaca, bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarındaki değişiklikler nedeniyle karşılaştıkları kayıplar olarak tanımlanabilmektedir. Faiz oranına bağlı enstrümanlar ve hisse senetleri ile döviz kurundaki değişikliklerden etkilenebilecek her türlü bilanço içi ya da dışı kalemler bankalar açısından piyasa riski taşımaktadır ve bu varlıklar da sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasına eklenecektir²⁸.

1.2.2. Basel I Düzenlemelerinin Türkiye'de Uygulanması

Piyasa riskinin de SYR hesaplamasına dahil edilmesi ile daha duyarlı hale gelen Basel I tebliğ, gelişmiş ekonomilerde 1 Ocak 1998 tarihinde uygulamaya konmasına rağmen, Türk bankacılık sektöründe 1 Ocak 2002'de "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" ile uygulamaya girmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli sermaye bulundurmalarının sağlanmasıdır²⁹.

---

²⁷ Topçu, s. 56.

²⁸ Uçar, s. 94.

²⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK Yönetmelik, 2002), "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 2002, s. 1.

Türkiye’de sermaye yeterliliğine ilişkin 1989’un sonlarına doğru, sermaye ve risk ağırlıklı varlık tanımları ile sermayede asgari oran uygulaması ile ilgili olarak başlatılan ilk düzenleme sonrası, 2002’deki yönetmelik ile Türk bankacılık sistemindeki SYR düzenlemeleri var olan Basel I standartlarına uygun hale getirilmiştir³⁰.

1.2.3. Basel I’e Getirilen Eleştiriler

Basel I sermaye yeterliliği konusunda belirli bir standart getirmiş olsa da çeşitli konularda eleştirilere de uğramıştır, bu eleştirileri şu şekilde özetleyebiliriz³¹:

- Varlık çeşidine göre farklı risk ağırlığı vermesine rağmen, kredi kullanan karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi,
- Sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen %8 oranının, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemesi,
- Vadenin dikkate alınmaması.

Zaman içerisinde mali piyasalardaki hızla gelişmeler, işlemlerdeki çeşitlilikler ve karmaşılaşmalar, art arda karşılaşılan finansal krizler, Basel I düzenlemelerinin yetersiz kalmasına, sorgulanmasına ve yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1.3. Basel II

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, finansal krizler, risk çeşitlerinin artması, mevcut düzenlemelerin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturulmasını gerektirmiştir. Bu yönden bakıldığında ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan Basel I standartları, günümüzde risk ölçme yapısının eksiklikleri sebebiyle yetersiz bir uygulama haline

---

³⁰ Gökhan Karabulut, “Bankacılık Sektöründe Sermaye Karlılık İlişkisi: Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir İnceleme, http://paribus.tr.googlepages.com/g_karabulut.doc, s. 4, 10.05.2009.

³¹ Babuşçu, s. 263.

gelmiştir. Buna paralel olarak da Haziran 1999’da “Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı” olarak yeni taslak metin, daha hassas risk ölçme amacını taşıyan bir düzenleme olarak ortaya çıkarılmıştır³².

Bankaların kredi riski taşıyan aktiflerini, yeni bir karşı taraf sınırlandırmasına tabi tutan düzenleme ile, karşı tarafın kredi değerliliği ön plana çıkarılmış, ulusal denetim otoritelerinin denetimlerinin önemi vurgulanmış ve kamuyu aydınlatma gereklilikleri belirlenerek şeffaflık sağlama yolunda adımlar atılması sağlanmıştır. Çeşitli zamanlarda taslaklar halinde kamuya sunularak tartışılması sağlanan ve en son Haziran 2004’te son şekli ile “Basel II Sermaye Uzlaşısı” adı altında yayınlanmıştır.

Basel düzenlemeleri genel itibariyle bakıldığında, sermaye yeterliliği hesaplamasına yönelik gibi görünse de, bankaların risk odaklı sermaye yönetimi, risk odaklı kredi fiyatlamasını yani etkin bir risk yönetimini temel almaktadır. Bu düzenlemeler bankaların sağlıklı bir risk yönetimini faaliyete geçirebilmesi için gerekli görülmektedir. Ayrıca, Basel I’in devamı niteliğinde olan Basel II son derece önemli değişimler öngörmektedir³³.

Basel II, bankaların karşılaştıkları risklerle paralel bir sermaye yükümlülüğüne tabi olmasını gerektiren ve bankaların sermaye yükümlülüklerinin hesaplanmasında basitten gelişmişe doğru giden farklı ölçüm yöntemlerinin kullanabilmelerine imkan veren kapsamlı bir düzenlemedir. Basel II yalnızca uyulması gereken bir düzenleme, denetim otoriteleri için hesaplanması gereken bir rasyonun hesaplanma sürecinden ibaret bir konu değil, modern çağın bankacılığının gereklerini yerine getirmeye yönelik uluslararası bir düzenleme ve denetleme yaklaşımının ürünüdür.

Basel II Kriterleri’nin amacı genel olarak ifade edilecek olursa; bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği

---

³² Babuşçu, s. 263.

³³ Yücel, s. 69.

ölçümlerinin etkinliğini artırmak, bu sayede sağlam, etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmaktır³⁴. Ayrıca sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanarak finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır.

Basel II'nin amacı başka bir deyişle, bankalar açısından sermaye yönetimini risk odaklı hale getirmek ve bu şekilde kredi maliyet ve teminatlarının da kredi alanların riskleri doğrultusunda oluşmasını sağlamak bankaların sermaye yönetimi konusunda bugün ve gelecekte karşılaşılabilecekleri riskleri yönetebilme ve de risk yönetimi konusundaki yeteneklerinin artırılmasını sağlamaktır. Ayrıca, ulusal ve uluslararası bankacılık denetim uygulamalarını güçlendirmek, şeffaf ve uluslararası platformda genel kabul görmüş muhasebe ilkeleriyle uyumlu finansal tablolar yolu ile piyasa disiplininin sağlanması da amaçlanmaktadır³⁵.

1.3.1. Basel II Düzenlemeleri

Gelişen finansal piyasalarda Basel I'in yetersiz kalması neticesinde Basel II düzenlemeleri ortaya çıkmıştır.

Basel II'nin getirdiği en önemli yenilik bütün bankalara uygulanacak tek tip sermaye yeterliliği ölçümünden vazgeçilmesidir. Basel II'de Basel I'deki kredi risk ölçümü yöntemi değiştirilmiş, buna bağlı olarak piyasa riski ölçümünde çeşitli finansal araçlardan veya hisse senetlerinden oluşan pozisyonlarda bu finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar yüzünden oluşabilecek risk ile ilgili kısmi değişiklikler yapılmış, operasyonel riskler sermaye

---

³⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Dairesi (BDDK Araştırma Dairesi) , 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), Ocak 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel-II/125010_Soruda_Basel-II.pdf, 12.04.2009, s. 1.

³⁵ Münür Yayla, Yasemin Türker Kaya, "Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci", BDDK Çalışma Raporları, No.2005 / 3, s. 4.

yeterliliği ölçümüne yeni bir unsur olarak dahil edilmiş ve nihai sermaye yeterliliği oranına ulaşılmaması öngörölmüştür. Buna göre yeni SYR aşığıdaki gibi olmuştur³⁶:

Sermaye

$$\text{SYR} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{(Risk Ağırlıklı Varlıklar(Kredi Riski)+Piyasa Riski+Operasyonel Risk)}}$$

Basel II düzenlemesi 3 ana bölümden (yapısal bloktan) oluşmaktadır³⁷;

1- Asgari Sermaye Gereksinimi (birinci yapısal blok) : Bankaların risk türlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplama anlatılmaktadır.

2- Denetim Otoritesinin İncelemesi (ikinci yapısal blok) : Denetim otoritelerinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları hususlar belirtilmektedir.

3- Piyasa Disiplini (Üçüncü yapısal blok) : Bankaların şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklamaları gereken bilgilere ilişkin asgari unsurlar belirtilmektedir³⁸.

1.3.1.1. Asgari Sermaye Gereksinimi (birinci yapısal blok)

Basel II'nin bu ilk bölümünde, bankaların asgari sermaye yeterliliklerini hesaplama kuralları oluşturulmaktadır. Sermaye yeterlilik oranının en az %8 olması koşulu korunmuş olup, çeşitli risk unsurlarına göre tutulması gereken sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasına dönük olarak ayrıntılı yaklaşımlar sunulmaktadır. Bankaların gerekli sermaye miktarlarının belirlenebilmesi amacıyla önce 3 temel

³⁶ Zeki Bektaş, "Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri", Master Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2006, s. 54.

³⁷ Gültekin Rodoplu, Ebubekir Ayan, "Basel-II Uzlaşısında Piyasa Riski Yönetimi ve Türkiye Açısından Faiz Riskine İlişkin Bir Uygulama", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2008, Cilt: 13, Sayı: 2, s. 4

³⁸ Tanyıldız, s. 95.

risk olarak ele alınan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerin miktarı farklı ölçüm yöntemleri ile ölçülmekte ve ardından gerekli asgari sermaye miktarı belirlenmektedir³⁹.

Buna göre; kredi riskinin hesaplamasına ilişkin iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki standart yaklaşımdır ve bu yaklaşım kendi içerisinde basitleştirilmiş standart yaklaşımı da içermektedir. Diğer yaklaşım ise içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımdır ve bu yaklaşım da temel ve gelişmiş olarak kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Piyasa riski için de Basel I'de de uygulama alanı bulan standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımı kullanılmakta olup, son olarak Basel II ile SYR'ye yeni eklenen operasyonel risk için temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım, alternatif standart yaklaşım ve ileri ölçüm yaklaşımları uygulanmaktadır⁴⁰.

1.3.1.2. Denetim Otoritesinin İncelemesi (ikinci yapısal blok)

İkinci yapısal blok olarak adlandırılan Denetim Otoritesinin İncelemesi, bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklemektedir. Bankanın yönetim kuruluna, yöneticilerine ve denetçilere yüklenen görevler sayesinde iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

İkinci yapısal blokta, bir tarafta banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer tarafta da düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta (Asgari Sermaye Gereksinimi) hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir⁴¹.

Bir bankanın sermaye yeterliliğini sağlamış olması, Basel Komitesi tarafından risklere karşı yeterli bir önlem olarak görülmemektedir. Kullanılan ölçüm yöntemlerinin riskin doğru olarak ölçülmesindeki etkinliğiyle risklere karşı korunma sağlanabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, denetim süreci, tüm risklerin yalnızca

---

³⁹ Gürleyendağ, s. 36.

⁴⁰ Gürleyendağ, s. 36.

⁴¹ Bektaş, s. 73.

sermaye ile desteklenmesini değil, bankaların, risklerin izlenmesi sürecinde daha iyi risk yönetim teknikleri geliştirmelerini ve kullanmalarını özendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu şekilde riskin ölçülmesinde ve buna karşılık tutulması gereken sermayenin belirlenmesinde kullanılan yöntemlerin etkin olması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda da uyulması gereken bir takım ilkeler belirlenmiştir.

1.3.1.2.1. Denetim Sürecinde Uyulması Gereken İlkeler

Komite tarafından denetim sürecinde uyulması gereken dört temel ilke şu şekildedir⁴²:

1.3.1.2.1.1. Sermaye Yeterliliğinin Sürekliliğini Sağlayacak Stratejinin Varlığı

Bankaların sermaye yeterliliği değerlendirme sürecine ve sermaye düzeyinin korunmasına yönelik stratejilere sahip olması gerekmektedir. Sermaye yeterliliği değerlendirme süreci de aşağıda belirtilen özelliklere sahip olmalıdır:

Yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin gözetim ve denetimi: Bankanın sermaye yeterliliğinin etkili bir şekilde değerlendirilmesinin temelini sağlam ve güvenilir bir risk yönetim süreci oluşturmaktadır. Bankanın aldığı risklerin niteliği ve seviyesi konusunda ve bu risklerin bankanın yeterli sermaye düzeyi ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu konusunda bilgi sahibi olmak durumda olan banka yönetimi ve banka yönetim kurulu, bankanın risk alma kapasitesinin belirlenmesinden ve bankada iç politikalara uygun hareket edilip edilmediğinin izlenmesi amacıyla bir sistem kurulmasından sorumludur⁴³.

Sermaye değerlendirmesinin sağlam ve güvenilir olması: Güvenilir ve sağlam bir sermaye değerlendirmesinin yapılabilmesi için bankanın tüm önemli risklerinin

---

⁴² Ayan s. 41-42

⁴³ Bektaş, s. 73.

tanımlanması, ölçülmesi ve raporlanması amacıyla belirlenmiş politikalar olması gerekmektedir. Bankanın odaklandığı alanlar ve iş stratejileri çerçevesinde sermaye yeterliliği hedeflerini risklere göre belirleyen, sermayeyi risk düzeyi ile ilişkilendiren tüm yönetim süreçlerinin bütünlüğünü sağlayacak iç kontrol ve teftiş faaliyetlerinin olması gerekir⁴⁴.

Risk değerlendirilmesinin kapsamlı olması: Bankanın karşı karşıya kaldığı tüm risklerin sermaye değerlendirme sürecinde ele alınması önemlidir. Bankalardan kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riski yanında faiz oranı riski, likidite riski ve ölçmesi zor olan itibar ve strateji riski gibi diğer riskleri de dikkate alarak bir sermaye değerlendirme süreci gerçekleştirmeleri beklenmektedir⁴⁵.

İzleme ve raporlama: Bankaların değişiklikler arz eden risk durumlarının sermaye ihtiyacını nasıl etkilediğinin değerlendirilebilmesini sağlayacak bir izleme ve raporlama sistemi kurmaları gerekir. Banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetimi düzenli bir şekilde bu konularla ilgili raporlar almalıdır⁴⁶.

İç kontrol sistemi: Sermaye değerlendirme süreci bankanın iç kontrol sistemi tarafından ve eğer gerekiyorsa bağımsız iç ve dış denetçilerin katılımının da sağlandığı bir gözden geçirmeyi gerektirir. Sermaye değerlendirme sürecinin banka faaliyetlerinin nitelik ve kapsamına uygunluğu, büyük riskler ve risk yoğunlaşmaları, değerlendirme sürecinde kullanılan verilerin doğruluğu iç kontrol sistemi tarafından gözden geçirilmelidir⁴⁷.

1.3.1.2.1.2. Sermaye Yeterliliğini Sağlama Yeteneğinin İncelenmesi

Bankaların içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerinin de denetim otoritesi tarafından incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca denetim

---

⁴⁴ Bektaş, s. 74.

⁴⁵ Bektaş, s. 74.

⁴⁶ Bektaş, s. 74.

⁴⁷ Bektaş, s. 74.

otoritesi, yerinde incelemeler, uzaktan yapılan gözetim ve değerlendirmeler, banka yönetimi ile yapılan görüşmeler, bağımsız dış denetçi çalışmaları, düzenli olarak alınan raporlar gibi yöntem ve araçlarla incelemelerini yapmalı, gerektiğinde tedbirler almalıdır⁴⁸.

1.3.1.2.1.3. Asgari Sermaye Yükümlülüğünün Üzerinde Bir Sermaye Gücünün Bulunması

Denetim otoritesi, bankaların asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güçte olmalıdır. Bankaların asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile çalışmasını gerektiren nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür⁴⁹:

- Asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanması için belirlenen asgari standartlar, bankaların finansal piyasalarda ulaşmayı hedefledikleri güvenilirliğin altında bir güvenilirlik düzeyine ulaşmasına neden olacaktır. Bu nedenle, yüksek kredi değerliliğine ulaşmak isteyen bankalar bu asgari standartların üzerine çıkmalıdır.
- Normal çalışma koşulları altında, faaliyetlerin türünün ve hacminin değiştirilmesi, risklilik düzeyinde dolayısıyla da sermaye yeterlilik oranında dalgalanmaya neden olacaktır. Bu nedenle, bankalar karşılaşılabilecekleri bu dalgalanmalar için ilave sermaye bulundurmalıdır.
- Acilen ve piyasa koşullarının da elverişsiz olduğu bir ortamda sermaye arayışına girmek maliyetli olabilecektir.
- Asgari sermaye hesaplaması kapsamında dikkate alınmayan ülkeye, piyasalara ve bankaya özgü riskler için de sermaye tutulmalıdır.

---

⁴⁸ Bektaş, s. 75.

⁴⁹ Bektaş, ss. 75-76.

1.3.1.2.1.4. Asgari Sermaye Yükümlülüğü Altına Düşmeyi Önleyen Müdahale

Denetim otoritelerinin, banka sermayelerinin asgari düzeyin altına inmesini önlemek için uygun önlemleri önceden alabilme yeterliliğinde olması ve sermayenin korunamadığı durumlarda da bankadan düzeltici önlemleri hızlı bir biçimde almasını sağlaması gerekmektedir.

Bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için denetim otoritesi erken müdahalede bulunabilmelidir. Sermaye seviyesinin korunamadığı veya tekrar yerine konulamadığı durumlarda otorite bankadan hızla düzeltici tedbirler almasını istemeli veya sağlamalıdır. Bu tedbirler, bankanın izleme-denetim yoğunluğunun artırılması, temettü ödemelerinin kısıtlanması, bankadan tatmin edici bir sermaye yeterliliği restorasyon planı hazırlamasını ve uygulamasını veya acilen sermaye artırımına gidilmesini isteme gibi seçenekleri içermelidir⁵⁰.

1.3.1.3. Piyasa Disiplini

Sermaye yeterliliği ve denetim süreçlerini tamamlayıcı bir unsur olarak belirlenen bu uygulamada temel amaç bankanın piyasa disiplini altında çalışmasını sağlamaktır. Burada Komite tarafından, bankaların finansal durumlarıyla ilgili bilgileri kamuoyuna ne şekilde açıklamaları gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bankalardan konsolide tablolarının nasıl hazırlandığı, sermaye yapıları, sermaye yeterliliğini hesaplama yöntemleri ve bu çerçevede hesaplanan kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk tutarlarının belirtilmesi istenmektedir. Bununla şeffaf bir piyasa ortamı hedeflenmektedir⁵¹.

Komite piyasa katılımcılarının uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve bu şekilde bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlayacak bir dizi kamuyu

---

⁵⁰ Bektaş, s. 76.

⁵¹ Ayan, s. 42.

bilgilendirme yükümlülüğü oluşturarak piyasa disiplini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Denetim otoritelerinin bu yükümlülüklerin uygulanmasını sağlamak için kullanabilecekleri, davranışlarını değiştirmelerinin temini için banka yönetimiyle diyalog kurarak ahlaki iknadın, bankanın uyarılmasına veya para cezası verilmesine kadar alınabilecek birçok tedbir bulunmaktadır. Uygulanan tedbirin niteliği denetim otoritelerinin yasal yetkilerinin kapsamına ve açıklama yetersizlik ve kusurlarının ciddiyet derecesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ancak, bilgi açıklamasında bulunulmamasına doğrudan ilave sermaye yükümlülüğü getirilmesi Komite tarafından önerilmemektedir⁵².

6 aylık veya 1 yıllık periyotlar halinde kamuyu bilgilendirici açıklamalar yapılmalıdır. Yüksek risk duyarlılığının tespit edilmesi, sermaye piyasalarında daha sık raporlama eğilimi gibi oluşumların ortaya çıkması durumunda büyük bankalar ana sermaye, sermaye yeterlilik rasyosu ve bileşenlerini 3'er aylık dönemlerde açıklamalıdır. Ayrıca risk tutarları veya diğer hususlarla ilgili bilgilerin hızlı değişim gösterme eğiliminde olması da bankanın bu bilgileri üçer aylık dönemlerde açıklamasını gerektirmektedir. Bankalar her durumda tüm önemli bilgileri elverişli olduğu anda ve ulusal mevzuatta belirtilen süreler içerisinde açıklamalı ve bunun için bir kamuyu aydınlatma politikasına sahip olmalıdır. Grup bazında yer alan bankalar için ayrı ayrı açıklama yapılması zorunluluğu bulunmamakla birlikte, toplam ve ana sermaye rasyolarının açıklanması bu durumdan istisnadır⁵³.

Açıklanması gereken bilgiler ana başlıklar itibariyle;

- Genel niteliksel açıklamalar
- Genel niceliksel açıklamalar
- Sermayeye ilişkin açıklamalar
- Sermaye yeterliliğine ilişkin açıklamalar
- Risk miktarı ve değerlendirmesi

⁵² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK Yönetmelik, 2001), Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 2001, s. 239

⁵³ Özgür Özerkek, "Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı'nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçleri Üzerinde Etkisi ve Örnek Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2006, s. 68.

- Kredi riski açıklamaları
- Piyasa riski açıklamaları
- Operasyonel risk açıklamaları
- Sermaye katılımları için açıklamalar
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları

konularından oluşmaktadır⁵⁴.

Piyasa disiplini, piyasa aktörlerinin bilgiyi analiz ederek, hem kendi menfaatlerini hem de yatırımcıların menfaatlerini koruma adına, bilgiye anında tepki vermesi esasına dayanmaktadır. Bu aktörler banka ortakları, mudiler, diğer kreditorlerin yanısıra, denetim otoriteleri veya derecelendirme kuruluşları gibi gözetim görevi yapan diğer kurumlar da olabilir. Aşırı risk alan bankalara karşı mudiler, yatırımcılar ve kreditorler tepkilerini daha yüksek faiz, daha kısa vade talep ederek, mevduatlarını çekerek veya borsada bu bankaların hisselerine ilgi göstermeyerek bir doğrudan piyasa disiplini oluştururlar. Bu şekilde gösterilen tepki, piyasa gösterge fiyatlarına hemen yansıtacağı için hisseleri değer kaybeden veya yüksek maliyetle borçlanan finansal kuruluşlar, denetim ve gözetim otoriteleri tarafından yakından izlenmek suretiyle aldıkları tedbirlerle karşılaşarak veya derecelendirme kuruluşlarınca kredi notu düşürülerek, ikincil tepkiyle karşı karşıya kalır ve böylece dolaylı bir piyasa disiplini gerçekleştirilmiş olur⁵⁵.

1.4. BASEL I ve BASEL II DÜZENLEMELERİNİN BENZER YÖNLERİ

Basel II Düzenlemesi daha önce yürürlükte olan Basel I'e birçok konuda yenilikler getirmiş olsada bazı değişmeyen veya her iki düzenlemede de özelliklerini büyük oranda koruyan maddeler de vardır. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Sermaye yeterlilik rasyosundaki sermaye hesaplama biçimi Basel II'de Basel I'le büyük benzerlik göstermektedir.

---

⁵⁴ BDDK Yönetmelik, 2001, s. 243.

⁵⁵ Bektaş, s. 78.

- Basel II'deki piyasa riski ölçüm yöntemleri Basel I'dekilere göre büyük değişiklikler içermemektedir.
- Basel I'de geçerli olan sermaye yeterlilik rasyosunun minimum %8 olduğu oran Basel II'de de aynı şekilde geçerlidir.

1.5. BASEL I ve BASEL II DÜZENLEMELERİNİN FARKLI YÖNLERİ

Basel II yeni sermaye uzlaşısı, önceki Basel I düzenlemeleri ile benzerlikler gösterse de getirilen yeniliklerle değişen finans dünyasının ihtiyacına daha iyi cevap verebilen bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklılıklar şu şekilde belirtilebilir:

- Basel I sadece sermaye yeterliliğini dikkate alan bir uygulamaydı. Bunu da risk ölçümü yaparak tek bir alanda gerçekleştirmekteydi. Basel II ise sermaye yeterliliğinin yanına finansal piyasaların daha sağlıklı işleyebilmesi için denetimi ve piyasa disiplini de düzenlemeye dahil etmiştir.
- Basel II'de risk hesaplamasına operasyonel riskin de eklenmesiyle varolan Basel I düzenlemesi daha duyarlı hale getirilmiştir.
- Basel I'de herkes için aynı ölçüm yöntemleri kullanılırken, Basel II'de yeni geliştirilen ve daha hassas hale getirilen risk ölçüm yöntemleriyle herkesin kendine daha uygun olan yöntemi kullanmasına esneklik sağlayan bir yapı karşımıza çıkmaktadır.
- Basel I'de kredi riski ölçümü için kullanılan risk ağırlıkları Basel II ile farklı alternatifler sunulmasıyla ölçüm yöntemleri daha esnek ve daha rahat uygulanabilir hale getirilmiştir.
- Basel I'de kredi riski hesaplanırken bir ülkenin OECD üyesi olup olmamasına göre risk ağırlığı uygulaması kaldırılmış ve OECD üyesi ülkelerin sahip oldukları ayrıcalığa son verilmiştir. Basel II ile rating kuruluşlarının verdiği notlar ya da risk derecelendirmesini bankaların kendilerinin oluşturduğu sistem ile karşı karşıya kalınan kredi risklerini hesaplamalarına imkan tanınmıştır.

- Basel II düzenlemesine Basel I'de olmayan, sermaye yeterliliğine ilişkin detaylı bilgilerin kamuya açıklanması da eklenmiş olup, daha şeffaf ve istikrarlı bir finans piyasası hedeflenmiştir.

1.6. BASEL II KAPSAMINDA RİSK KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Günlük yaşam içerisinde risk kavramı oldukça sık kullanılmasına rağmen, tanımını yapmak oldukça zordur. Risk farklı şekillerde tanımlanabilir. Bunlardan bazıları şunlardır : Bir olayın yada olaylar setinin ortaya çıkma olasılığı risktir. Risk, hem belirsizlik hem de belirsizliğin sonuçları olarak tanımlanabilir. Teknik anlamda da risk, getirilere ilişkin olasılık değerlerinin ortalama değer etrafındaki dağılımı şeklinde ifade edilebilir. Yatırımların zarara uğrama olasılığını ifade eden risk, çoğunlukla istenmeyen, negatif bir olayı ifade etmektedir.

Hayatın her aşamasında karşılaşılan risk bankaların da en önemli sorunlarından birisidir. Bankaların aldıkları tüm kararlar için bir risk söz konusudur ve bu bankacılık faaliyetlerinin önlenemeyen ve giderilemeyen bir parçasıdır. Risk bankalar açısından ele alındığında başarılı olma durumu yerine başarısız olmayı ifade eder. Ancak, bu başarılı bir şekilde yönetildiğinde, bankanın karlılığını arttırıcı önemli bir araçtır⁵⁶.

Risk yönetimi de genel anlamıyla ortaya çıkması muhtemel risklerin saptanıp bertaraf edilmesi, bertaraf edilemiyorsa azaltılması veya telafi edilmesi sürecidir. Risk yönetimi kavramı, bankacılık sektörü için de karlılığı sağlamak ve korumak için uygulanan politikalar bütünü şeklinde tanımlanabilmektedir. Diğer bir deyişle risk yönetimi, para, menkul kıymet, değerli maden, vadeli işlemler, vb. ile ilgili iç ve dış piyasalarda karşılaşılabilecek her türlü belirsizlikten kaynaklanan zararın tespit ve ölçülmesi, ortaya çıkmasını engelleyecek önlemlerin alınması, yönetimi bilgilendirme sistemlerinin oluşturulması ve aktif karar alınmasının zorunlu olduğu

---

⁵⁶ Murat Atan, "Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2002, s. 5.

hallerde hızlı ve doğru karar almayı sağlayan sistemleri oluşturmak şeklinde de tanımlanabilir⁵⁷.

Her sektör için önemli olan riskin yönetimi, ortaya çıkabilecek olası bir riskin tüm ekonomik sistemi olumsuz etkilemesinden dolayı bankacılık sektörü için ayrı bir öneme sahiptir. Risk yönetim sürecinin de sağlıklı bir şekilde işlemesi için oldukça yoğun çalışmalar yapılmaktadır.

Karşı karşıya kalınan riskin tanımlanmasıyla başlayan risk yönetim süreci, belirli ölçü ve kriterler kullanılarak sayısal sonuçlara dönüştürülerek ölçülmesi, somutlaştırılan ve tespiti yapılan riski ortadan kaldıracak veya ortaya çıkacak zararı minimuma indirecek uygulamaların gerçekleştirilmesi ve son olarak da riskin iyi yönetilip yönetilmediğinin değerlendirilmesi, kontrol ve denetiminin yapılması ile sona ermektedir.

Risk yönetimi, mevcut risklerin çeşidine bağlı olarak gerçekleştirildiğinde, ona göre önlemler alındığından öncelikle riskin ne çeşit bir risk olduğu belirlenmesi gerekmektedir. Bankaların karşı karşıya kaldığı riskleri çok sayıda gruba ayırmak mümkündür. Örneğin; Kane (1985)'e göre bir bankanın hissedarları ve sigorta garantisi altında olmayan alacakları açısından finansal risk ve hizmet verme riski olmak üzere iki çeşit risk ve bunların alt gruplarının bulunduğu, Saunders (1994)'e göre kredi, faiz oranı, kambiyo, likidite, ülke, bilanço dışı işlemler ile teknoloji ve işlem riskleri ve bunlara ek olarak yasal düzenleme riskinin bulunduğu, Benston ve diğerleri (1986)'ne göre de suistimal ve aşırı-risk alma riski ve bunların alt gruplarından oluşan risk çeşitlerinin bulunduğu belirtilmektedir⁵⁸.

Ayrıca riskleri genel olarak bütün yatırım araçlarının verimliliklerini aynı yönde fakat farklı derecede etkileyen ekonomik, politik ve diğer çevre şartlarındaki değişmelerin getirdiği kontrol edilemeyen, önlenemeyen riskler olarak tanımlanan sistematik risk ve yatırım aracının temsil ettiği firmanın özelliklerinden ve içinde

---

⁵⁷ Atan, s. 5.

⁵⁸ Atan, s. 12.

bulunduğu özel şartlardan kaynaklanıp sermaye piyasasını etkileyen faktörlerden bağımsız bir biçimde ortaya çıkan değişimlerin yarattığı, kontrol edilebilen, önlenebilen riskler olarak tanımlanan sistematik olmayan risk şeklinde 2'ye ayırmak da mümkündür⁵⁹.

Bunun yanında BDDK tarafından çıkarılan “Bankaların İç Denetimi ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”te risk çeşitlerinden 14 başlık altında bahsedilmiştir. Bunlar; piyasa riski, faiz oranı riski, kredi riski, likidite riski, mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski, itibar riski, düzenlemelere uyulmama riski, operasyonel risk, ülke riski, işlemin sonuçlandırılmaması riski, transfer riski, piyasaya ilişkin likidite riski ve fonlamaya ilişkin likidite riskleridir⁶⁰.

Tüm bu risk çeşitleri ışığında ve Basel II temelinde riskler kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olmak üzere 3 grupta incelenmektedir.

1.6.1. Kredi Riski

Bankaların gerçekleştirdiği en temel ve önemli faaliyetlerinde biri kredi vermektir. Bu nedenle de bankaların karşı karşıya kaldıkları başlıca risk kredi riskidir⁶¹ ve bu kredi kullananların kredi faizini ve/veya anaparasını vadesinde ödememesi durumudur. Kredi riski ayrıca ödemelerin kısmi olarak ve/veya gecikmeli olarak yapılmasını da içermektedir.

Kredi riski sadece bir bankanın kullandığı krediler için değil aynı zamanda finansal ürünleri ve bilanço dışı kalemleri için de bulunmaktadır. Bankalar interbank işlemleri, teminat mektubu, kefalet, ticaret finansmanı, garanti, akreditif ve benzeri bilanço dışı taahhütler, döviz işlemleri, bonolar, menkul kıymet işlemleri,

---

⁵⁹ Kaşif Dağ, “Türk Bankacılığında Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi”, Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam SBE, Kahramanmaraş, 2008, s. 12.

⁶⁰ BDDK Yönetmelik, 2001, s. 14-15.

⁶¹ Bankada Risk Yönetimi, www.donusumkonagi.net, 01.06.2009.

vadeli işlemler ve türev ürünler kullanımı gibi konularda da kredi riski ile karşı karşıyadır⁶².

Daha genel olarak, borçlu kişi veya kuruluşun anlaşma şartları dahilinde taahhüt ettiği yükümlülükleri yerine getirmemesi, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir yere herhangi bir şekilde transfer ettiği kaynağın geri dönüşünün kısmen ya da tamamen olmaması kredi riski olarak tanımlanabilir.

Bahsi geçen kredi riskinin kaynağı genelde borçlunun, borç ödememe veya ödeyememe ve yahut da iflas etmiş olması nedeniyle kendisinden tahsilat yapılamıyor olmasıdır. Borçlunun borcunu ödemeyemez duruma gelmesinin nedenleri kendi yönetim ve politikaları olabileceği gibi, ekonomik durumun genel olarak kötüleşmesi veya olumsuz bir konjoktüre girilmiş olması da olabilir⁶³.

Bankaların en temel risk unsuru olan kredi riskinin bankanın ayakta kalabilmesi ve dolayısıyla da ekonominin sağlam bir şekilde gelişebilmesi için söz konusu riski iyi yönetmesi gerekmektedir.

Risk yönetimi, genel olarak risklerin tanınması, riskin gerçekleşme olasılıklarının değerlendirilmesi, risklerin derecelendirilmesi ve taşınacak riske karşılık, edinilecek getirilerin dengelenmesini sağlamayı hedeflemelidir. Kredi riski yönetimi de maruz kalınabilecek geri dönmeme riskini, riske göre ayarlanmış getiri düzeyi ile ilişkilendirilerek karlılığı maksimize ederken, kaliteli bir kredi portföyü sağlamak stratejisine uygun olarak yapılandırılmalı ve bunu da uygun parametreler ile ölçülen bir kredi riskine dayandırmalıdır⁶⁴.

Kredi riskinin yönetiminin amacı kısaca, bankanın kullandığı kredilerden beklediği geri dönüşü maksimize etmektir. Bankalar bunu yaparken tek tek kullandıkları kredilerin risklerini dikkate alabilecekleri gibi tüm kredi

---

⁶² Halime Temel, "Basel II Kriterleri'ne Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006, s. 50.

⁶³ Avcıbaşı, s. 16.

⁶⁴ M.Cengiz Göğebakan, Musa Arda, "Kredi Riski Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli", Active Dergisi, Sayı: 34, 2004, s. 2.

portföyünün risklerini birlikte izlemeleri de mümkündür. Ancak, daha önce de bahsedildiği üzere kredi riskinin yönetiminde sadece kredilere odaklanmak yeterli değildir, bunun yanında finansal ürünlerde ve bilanço dışı kalemler de dikkate alınmalıdır.

Bankalar kredi riski altına girerken bunun kabul edilebilirliğini değerlendirmelidir. Bu değerlendirmeyi yaparken de şu aşamalara dikkat etmelidir⁶⁵;

Karakter: Kredi talep eden kişinin borcunu geri ödemesi konusunda istekli olması anlamında kullanılmaktadır.

Kapasite: Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun talep ettiği krediyi geri ödeyebilme gücünü göstermektedir. Şirketler için finansal tablo analizi yapılarak ve de yönetim kalitesi ve deneyimine bakarak söz konusu değerlendirme gerçekleştirilebilir.

Kapital: Kredi talep eden kişi ya da kuruluşun sermaye yapısını belirtmektedir.

Teminat: Talep edilen kredinin güvencesini oluşturmaktadır. Söz konusu teminatın nakde dönüştürülebilme yeteneği de oldukça önemlidir.

Koşullar: Krediyi talep eden firmanın faaliyette bulunduğu dönemde ülkenin sahip olduğu ekonomik koşullar ile firmanın faaliyette bulunduğu sektörün sahip olduğu imkanların belirlenmesidir.

Bankalar kredi riskini azaltabilmek için çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Bunlardan ilki kredi kullandırımı karşılığında alınan teminatlardır. Kredi kullandıktan veya taraf olan üçüncü bir kişiden maddi ya da kefalet gibi maddi olmayan teminatlar alınabilir. Risk tutarının küçültülmesi veya riskin çeşitlendirilmesi ikinci bir yöntem olarak sayılabilir. Aynı miktar fonu tek veya birkaç kişi yerine çok daha fazla kişiye kullandırarak kredi müşterisi üzerinde

---

⁶⁵ Bektaş, s. 21.

yoğunlaşan risk azaltılabilir. Bankanın verebileceği kredilere bir üst sınır getirmek, mesela kullanılan kredilerin toplam tutarının, ödenmiş sermayenin 20 katını geçmemesi gibi bir sınır koymak da yasal mevzuat aracılığıyla izlenebilecek bir diğer kredi riski yönetiminde kullanılan risk azaltımı yöntemlerindedir.

Kredi riskinin kapsamında değerlendirilebilecek riskler de aşağıdaki gibidir⁶⁶;

1.6.1.1. İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski

Bankanın karşı taraftan beklenen sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu teslim alamaması veya elde edememesi riskidir.

1.6.1.2. İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk

İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumda ortaya çıkan risktir.

1.6.1.3. Ülke Riski

Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi olasılığını ifade eden risktir.

Ülke riski, bir ülkenin bir takım nedenlerden dolayı iç ve dış yükümlülüklerini yerine getirememesi veya getirmemesi ve de ülkenin sahip olduğu kendine özgü koşullarından kaynaklanan bütün risklerin toplamı olarak da tanımlanabilir⁶⁷.

---

⁶⁶ Yücel, s. 38.

⁶⁷ Avcıbaşı, s. 20.

Ülke riskinin ölçümünde uluslararası rating kuruluşlarının ülkelere verdiği notlar kullanılabileceği gibi puanlama yöntemi adı altında bir başka bir yöntem de kullanılabilir. Bu yöntem, rakamsal olarak ifade edilebilen etmenler ve bunların toplam risk içindeki payı gözönüne alınarak bankaların kendilerinin ülkeler bazında bir risk puanı hesaplaması esasına dayanmaktadır⁶⁸.

1.6.1.4. Transfer Riski

Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle varolan döviz borcunun aynı türde veya konvertible diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimali ile ortaya çıkan risktir⁶⁹.

1.6.2. Operasyonel Risk

En genel tanımı ile operasyonel risk, banka personelinin zaman ve koşullara uygun hareket etmemesi, banka yönetimindeki hatalar, bilgi sistemlerindeki hata ve aksamalar, banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin görülmemesi gibi iç faktör ile banka dışında üçüncü kişiler ile ilgili sahtekarlık olayları, doğal afet, terörist faaliyetler, sosyal kargaşa gibi dış faktörden kaynaklanan zarar ihtimalidir⁷⁰.

Basel Komitesi tarafından yapılan tanım ise, yetersiz veya başarısız iç süreçler, insanlar ve sistemler ya da dış kaynaklı olayların sonucunda meydana gelen kayıp riski şeklindedir. Bu tanıma yasal risk dahil edilmiş olup, strateji ve itibar riski dahil edilmemiştir⁷¹.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 8 Şubat 2001 tarihinde yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri” hakkındaki yönetmelikte ise operasyonel risk, “Banka içi kontrollerdeki aksamalar

---

⁶⁸ Yücel, s. 38.

⁶⁹ Yücel, s. 38.

⁷⁰ Topçu, s. 37.

⁷¹ Temel, s. 51.

sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıp ya da zarara uğrama ihtimali” olarak tanımlanmıştır.

Operasyonel risk kısaca aşağıda belirtilen 4 temel faktör çerçevesinde ortaya çıkmakta ve incelenmektedir⁷²:

İnsan: İnsanların kötü niyetli hareketler kapsamında, zimmet, hırsızlık, programlarda ve sistemlerde sahtekarlıklar yapmalarıdır. Bunun dışında da personelin yeterli eğitimi almaması, bilgisizliği, hatası, ihmali de olası operasyonel riskleri doğurmaktadır.

Sistem: Bankaların sahip oldukları sistemlerinin teknolojik gelişmelerin gerisinde kalması, güvenliği, kapasitesi, sistemsel aksaklıklar, sistemin oluşturduğu risk kaynaklarıdır.

Süreç: Bankaların kendi iç kontrol sistemleri, karşılaşılabilecek olası risklerden korunma amacıyla geliştirilmiştir. Fakat oluşturulan bu iç kontrol sistemlerinin de yanlış geliştirilmesi veya doğru geliştirilse de yanlış uygulanması sonucu karşı karşıya kalınabilecek operasyonel riskleri artırıcı bir etki yapmaktadır.

Dışsal Riskler: Bankaya yönelik üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilen sahtekarlık, soygun, kara para aklama, dolandırıcılık, vb. faaliyetler, doğal afetler, terör, savaş gibi felaketler de risk yaratan dış faktörlerdendir. Ayrıca, mevzuatlarda yapılan değişiklikler, ülke politikalarından kaynaklanan politik riskler, tedarikçiden kaynaklanan risklerde operasyonel riske neden olan faktörler arasında sayılmaktadır.

Dinamik bir olgu olarak değerlendirilebilecek olan operasyonel risk, iş stratejileri, teknoloji ve rekabet gibi şartlarda meydana gelen değişikliklere bağlı

---

⁷² Avcıbaşı, s. 36.

olarak değişebilmektedir. Bu açıdan da değerlendirildiğinde, her bankanın karşı karşıya kalacağı operasyonel risk diğer bankadan farklı olacaktır. Bu nedenle de bankaların kendi içsel veri ve değerlendirmelerini kullanarak operasyonel riske neden olan faaliyetlerini analiz etmeleri gerekmektedir.

Operasyonel riskte dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da, operasyonel riskin kapsamında ölçülebilen riskler bulunmakta olsa da bu risklerin tamamını önlemek veya tespit etmek mümkün değildir. Ayrıca, son dönemlerde yaşanan teknolojik gelişmeler, piyasa değişiklikleri, ürün ve hizmetlerdeki değişimler, çeşitlilikler ve beklenmeyen olaylar, bankaların operasyon süreçlerinin de değişmesine neden olmuş ve operasyonel risk yönetimi, banka ve denetim otoriteleri için ayrı bir önem arz etmeye başlamıştır⁷³.

Operasyonel riskin kapsamında değerlendirilebilecek diğer riskler de aşağıdaki gibidir⁷⁴;

1.6.2.1. Personel Riski

Banka yönetiminin ve personelin yetersizliği, görevini unutması ya da kötüye kullanması, ihmali, kasıtlı olarak suç sayılan faaliyetlerde bulunması neticesinde ortaya çıkan risklerdir. Banka yönetiminin limitleri aşarak ve yeterli güvence almadan kredi açması, değişime ayak uyduramaması, ürün ve hizmet tanıtımındaki yetersizlikler, personelin yolsuzluk, hırsızlık ve sahtekarlık yapması, emirleri dikkate almaması veya kurallara aykırı davranması, bilerek işi engellemesi, kötü niyetli davranması gibi durumlar personel riski olarak değerlendirilebilir. Bu riske neden olan faktörler arasında da personelin bilgi ve tecrübe yetersizliği, motivasyon eksikliği ve aşırı iş yükü sayılabilir.

---

⁷³ Hilali Yıldırım, "Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi ve Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 51.

⁷⁴ Tanyıldız, s. 53.

1.6.2.2. Teknolojik Riskler

Bilgisayar ve iletişim ağındaki teknik sorunlar, aksaklıklar, virüs problemleri, yetersiz ya da eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir.

1.6.2.3. Organizasyon Riski

Banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan kaynaklanan risklerdir. Oluşturulan örgüt içerisinde bilgi akışının yetersizliği, yetki sınırlarının kesin olmaması ve yapılan değişikliklerinden doğan riskler bu alanda değerlendirilmektedir.

1.6.2.4. Yasal Riskler

Bankalar yeni işlere girerken veya uluslararası alanda faaliyet göstermeleri sırasında yasal risklerle karşılaşmaktadırlar. Bu da söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları ve birbirinden farklı birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde yabancı hukuk sistemine uygunluğun da sağlanması gerekmektedir. Mevcut yasal düzenlemelerde bankanın dahil olduğu hukuki sorunları çözmede yetersiz kalması da risk doğurucu bir durumdur.

1.6.2.5. Dış Riskler

Banka dışında üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilen sahtekarlık olayları, deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanan riskler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşanın neden olacağı zararlar, para aklama, vb. olumsuzluklar bu risk grubuna dahil edilmektedir.

1.6.3. Piyasa Riski

Piyasa riski, bankalarca bilanço içi ve bilanço dışı hesaplardaki pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme olasılığı olarak tanımlanabilir⁷⁵.

Bir diğer deyişle, faiz oranları, döviz kurları, hisse senetleri ve mal fiyatları gibi ekonomik faktörlerin değişimi nedeniyle varlık değeri üzerinde meydana gelen etki piyasa riski olarak adlandırılır.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere piyasa riski kavramının içeriğini bankaların üstlendikleri faiz, döviz kuru ve likidite riskleri oluşturmaktadır ve bu risk çeşitleri ekonomisinde dalgalanmalar yaşayan ülkelerde oldukça sık görülmektedir.

Piyasa riski, ayrıca bankaların faaliyet gösterdiği dört ekonomik piyasada yaşanan dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan bir risktir. Bu piyasalar, faize duyarlı borçlanma araçları, döviz kuru, mal fiyatları ve hisse fiyatlarıdır. Bu piyasalarda meydana gelebilecek değişiklikler bankanın pazarladığı finansal araçların fiyatlarını ve bankaların üstlendikleri riskleri etkileyebilecektir. Bu durumda karşı karşıya kalınan risk, finansal dalgalanmadır⁷⁶.

Piyasa riski ölçümünün temel unsurlarını piyasa fiyat ve oranlarının oynaklığı oluşturmaktadır. Hisse senedi fiyatları, faiz oranları, döviz kurları ve paritelerdeki değişim belirtilen diğer temel unsurlar kategorisindedir.

Sermayenin ülkeler arasında serbest dolaşımının artması piyasalardaki finansal dalgalanmaları son yıllarda arttırmıştır. Finans sektöründe rekabetin

---

⁷⁵ Yücel, s. 33.

⁷⁶ Bektaş, s. 9.

artması, teknolojik yenilikler aracılık maliyetlerini tüm dünyada düşürmüş olsa da, finansal aracılık yapan kuruluşların karşı karşıya oldukları riskleri arttırır niteliktedir. Çünkü bankalar ve diğer finansal kuruluşlar maruz kaldıkları risklere, finansal piyasaların globalleşmesi neticesinde ortaya çıkan risklerini de eklemek durumunda kalmaktadır⁷⁷.

Piyasa riskinin, piyasa disiplinin sağlanmasıyla minimuma indirgenebilmesi mümkündür. Söz konusu piyasa disiplini de piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında doğru ve şeffaf bir şekilde alınmasını içermektedir. Bankacılık sektöründe piyasa disiplinin sağlanmasıyla piyasadaki ilgili birimler, daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecek ve böylece istenmeyen risklerin en aza indirilmesi sağlanmış olabilecektir⁷⁸.

Piyasa riskinin kapsamında değerlendirilebilecek riskler aşağıda belirtilmiştir⁷⁹;

1.6.3.1. Hisse Senedi Fiyat Değişim Riski

Menkul kıymetler portföyünde veya mali duran varlıklar grubunda yer alan ve şirketlere ortaklık veya karından pay alma hakkı tanıyan menkul kıymetlerin (hisse senedi, gelir ortaklığı belgesi, kar-zarara katılım belgesi, yatırım fonları, iştirakler,vb.) şirketin dağıttığı temettü veya benzeri gelirlerin azalmasıyla veya genel ekonomik durumda meydana gelen olumsuzluklar neticesinde ortaya çıkan fiyat düşmeleri nedeniyle doğacak zarar olasılığıdır. Söz konusu riski en aza indirmek için, hisse senedi alınacağı zaman, genel ekonomik durum, sektör ve bireysel olarak firmanın durumu göz önüne alınmalıdır ve de borsa endeks sözleşmeleriyle ve opsiyon gibi türev ürün kullanımı gibi riskten korunma yöntemleri gözardı edilmemelidir.

---

⁷⁷ Yıldırım, s. 10.

⁷⁸ Uçar, s. 192.

⁷⁹ Bektaş, s. 9.

1.6.3.2. Faiz Oranı Değişim Riski

Faiz oranlarındaki değişimlere bağlı olarak banka bilançosunun piyasa değerinin ve bu bilançodan beklenen getirinin değişmesi faiz oranı değişim riski olarak tanımlanabilir. Banka bilançosunun pasifinde bulunan uzun vadeli ve sabit faizli fonların faiz oranlarının düşmesi neticesinde düşen maliyetlere uyum gösterilememesi, aktifte bulunan sabit faiz oranına göre getiri sağlayan varlıklardan genel faiz oranındaki artış neticesinde artan getiri elde edilememesi, faiz oranlarının artması neticesinde faiz getirili menkul kıymetlerin değerinin düşmesi ve dolayısıyla bilanço aktifinin değerinin düşmesi faiz oranı değişim riski olarak adlandırılan zararları göstermektedir.

1.6.3.3. Kur Riski

Bir bankanın döviz kalemleri üzerinden kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı riskler kur riski olarak adlandırılır. Ayrıca, yabancı para cinsinden alacak ve borçların Türk Lirası karşısındaki muhtemel değer değişmesinden doğabilecek zarar olarak da tanımlanabilir. Bankaların bilanço içi ve dışı döviz bazındaki tüm varlık ve yükümlülüklerinin eşit olmaması döviz piyasalarında yaşanan dalgalanmaların çok yüksek olması neticesinde bankacılık sistemi üzerinde büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalarda yoğun dalgalanmaların olması bu tür piyasalarda kur riskini tehlikeli boyutlara taşıyabilmektedir.

Bir bankanın döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların paritelerinin değişimi sonucunda doğabilecek zarar olasılığı kur riskinin bir türü olan parite riskini ortaya çıkarmaktadır. Bu risk türünden de yabancı para cinsinden varlık ve yükümlülük miktarı arasında gereken dengenin kurulması, türev ürün kullanımı gibi yöntemler dikkate alınarak korunulabilir⁸⁰.

---

⁸⁰ Yücel, s. 34.

1.6.3.4. Karşı Taraf Riski

Menkul kıymet teslim alınmadan parasının ödenmiş olması, parası alınmadan menkul kıymetin teslim edilmiş olması gibi durumlarda işlemlere taraf olan karşı kişilerin borçlarını yerine getirmemesi sonucunda bankanın veya aracı kurumun uğrayacağı zarar olasılığı karşı taraf riski olarak adlandırılmaktadır. Karşı taraf riskinde riskin kaynağı, menkul kıymete sahip olanın durumundaki olumsuz gelişmenin meydana gelmesidir. Burada risk, karşı tarafa yeterli teminat almadan bir teslimin gerçekleştirilmesi neticesinde, karşı tarafın ödeyememe durumuna düşmesi ve sonuçta da yükümlülüğünü yerine getirememesi nedeniyle doğmaktadır. Sınır ötesi işlemlerde de, karşılıklı edimler kısa sürede neticelendirilemiyor ve süre uzuyor ise bu geçen sürede menkul kıymetin kaybolması, gasbı, vb. nedenlerle yine karşı taraf riskinin olduğu kabul edilmektedir.

1.6.3.5. Takas/Teslim Riski

Özellikle vadeli işlemlerde vade bitmesine rağmen, karşı taraf edimini yerine getirmemiş ve de getirmeme olasılığı söz konusu ise ve bu arada menkul kıymetin değeri, anlaşılan takas fiyatının altına düşmüşse bir zarar söz konusudur. Bu zarar olasılığı takas veya teslim riski olarak adlandırılır. Bu riski karşı taraf riskinden ayıran özellik, takas riskinde vadenin dolmuş olması, karşı taraf riskinde ise işlemin önceden belirlenmiş vadesi dolmadan karşı tarafın yükümlülüğünü kendi durumundan dolayı yerine getirememesinin söz konusu olmasıdır. Takas veya teslim riskinde, para henüz batmamaktadır, ancak gecikmeden dolayı taraflar ellerinde olması gereken aktifleri kullanamamakta ve bu arada da fiyatının düşmesi nedeniyle bir taraf zarar görmektedir⁸¹.

---

⁸¹ Bektaş, s. 19.

İKİNCİ BÖLÜM
DENETİM KAVRAMI
VE
BASEL II KAPSAMINDA DENETİM

Bireysel ya da toplumsal faaliyetlerin belirli bir amaç doğrultusunda yapıldığı varsayımı altında, belirlenen amaca ulaşıp ulaşılmadığı ve amaca ulaşmak için kullanılan yöntemlerin etkin olup olmadığı, yöntemlerdeki standartlara uyulup uyulmadığının belirlenmesine yönelik yapılan inceleme ve değerlendirme denetimle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, ortaya çıkan bir olumsuzluğun, yapılan bir hatanın nedenini veya sorumlusunu bulmak, hata ya da olumsuzluğun ne şekilde gerçekleştiği, tekrarlanmasını önleyici tedbirleri belirleme için yapılan çalışmalar da yine bir denetim işlemidir. Bu şekilde olumsuzlukların tespiti, ortadan kalkması ve gerekli tedbirlerin alınması konusunda oldukça önemli işlevi olan denetim kavramı çalışmanın bu bölümünde detaylı şekilde incelenmektedir.

2.1. DENETİM KAVRAMI

Denetim kavramı için, bilgiler hakkındaki delillerin toplanması, değerlendirilmesi ve önceden saptanmış kriterler ile uygunluk derecesinin raporlanması; bir kişi, kurum, kuruluş, şirket, sistem ya da işlemin, değişik yönlerden görünümünün, yapısının, işlerliğinin ve de yanlışlık, çelişki veya eksiklik içerip içermediğinin, yasa, tüzük, yönetmelik, kurallar ve akılcı yaklaşımlar çerçevesinde ölçülmesi, gözlenmesi ve izlenmesi için yapılan uğraşların bütünü gibi değişik tanımlamalar yapılabilir.

Ancak denetimi genel olarak, bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere olan uygunluk derecesini araştırmak ve bu konuda bir rapor düzenlemek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan kanıt toplama ve değerlendirme süreci olarak tanımlayabiliriz⁸².

---

⁸² Yücel, s. 4.

Denetime dair ilk çalışmalar, Mısırlı firavunların hububat ve değerli maden stoklarına yaptıkları sayımlara dayanmaktadır⁸³. Bizim anladığımız ve tanımına uygun denetim kavramı Sanayi Devrimi sonrasında oluşmuştur. Denetim günümüze gelene kadar 4 aşamadan geçerek gelmiştir⁸⁴:

İlk aşama: 1900'lü yılların başlarında denetçilerin işletme belge ve kayıtlarında olabilecek hata ve hileleri ortaya çıkarma çabaları sonucu ortaya çıkan Belge Denetimi.

İkinci aşama: 1930'lu yıllardan sonra işletmelerin mali tablolarının bir bütün olarak incelendiği Mali Tablolar Denetimi.

Üçüncü aşama: Daha sonra istatistiki örnekleme yöntemlerinin kullanıldığı, işletmelerin kendilerinin kurdukları iç kontrol yapılarının incelenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan Sisteme Dayalı Denetim.

Dördüncü aşama: Son olarak da muhasebesel alanla sınırlı kalmayan yönetim işlevleri ile de ilgili inceleme ve değerlendirmelerin yapıldığı Yönetim Denetimi.

2.1.1. Denetimin Hedefleri

Zaman içerisinde ekonomi, teknoloji, siyasi ve finans alanlarında meydana gelen gelişmelerle paralel bir değişim geçiren ve geçirecek olan denetimin⁸⁵;

- Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda hazırlanmış mali tabloların, işletmenin finansal durumunu ve işlem sonuçlarını adil bir şekilde, denetçinin profesyonel görüşleri ile birlikte ortaya koymak,
- Yapılan hataları aramak,
- Uygunsuzluğu tespit etmek,

---

⁸³ Ümit Ataman, Rüstem Hacirüstemoğlu ve Nejat Bozkurt. "Muhasebe Denetimi Uygulamaları", İstanbul, Alfa, 2001, s. 23.

⁸⁴ Yücel, s. 5.

⁸⁵ Seray Dipci, "Bankalarda İç Denetim ve Bir Bankada İç Denetim Faaliyeti Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007, s. 11.

- Sonuçları yönetime vermek

gibi bir takım hedefleri vardır ve denetçiler de denetim işlevini bu hedeflere ulaşma çabasıyla gerçekleştirirler.

2.1.2. Denetim Standartları

Denetim standartları denetçiye denetim faaliyetini gerçekleştirirken yol gösteren, yardımcı olan genel kabul görmüş ilkelerdir. Ayrıca, bu standartlar denetçinin denetim sırasında uymak zorunda olduğu prosedürleri belirlemektedir⁸⁶;

2.1.2.1. Planlama ve Gözetim

Denetim çalışmasının iyi bir biçimde planlanmasını ve varsa yardımcı denetçilerle iyi bir şekilde gözlemlenmesini ifade eder.

2.1.2.2. İç Kontrol Sistemi Hakkında Bilgi Edinme

Denetçinin iç kontrol sistemini inceleyerek, hem sistemin etkinliğini ölçme hem de denetim faaliyetinin kapsamını belirlemesini ifade eder.

2.1.2.3. Kanıt Toplama

Denetçinin yeterli sayı ve kalitede kanıt toplaması gerektiğini ifade eder.

2.1.3. Denetim Türleri

Denetimi de çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür⁸⁷;

---

⁸⁶ Dipci, s. 12.

⁸⁷ Uçar, s. 228.

2.1.3.1. Amaçlarına Göre Denetim

Amaçlarına göre denetim mali tablo denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi olarak 3 ayrılır.

2.1.3.1.1. Mali Tablo Denetimi

Bir işletmenin mali tablolarının, mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını doğru, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine ve yasal düzenlemelere uygun olarak yansıtmayı yansıtmadığının incelenmesidir. Bunu bağımsız denetçiler ve kamu denetçileri gerçekleştirmektedir.

2.1.3.1.2. Uygunluk Denetimi

Devlet kurumları ya da işletme yönetimi tarafından konulmuş kurallara uyulup uyulmadığının ve uyma derecesinin incelenmesidir.

2.1.3.1.3. Faaliyet Denetimi

İşletmelerde var olan faaliyetlerin, uygulama ve metodların işletmenin belirlediği amaçlara ulaşmada başarılı olup olmadığı ve bu amaçlara ulaşmada kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığının incelenmesidir.

2.1.3.2. Denetçi ile İşletme Arasındaki Örgütsel İlişkiye Göre Denetim

Denetçi ile işletme arasındaki örgütsel ilişkiye göre denetim iç denetim, kamu denetimi ve bağımsız denetim olarak 3 ayrılmaktadır.

2.1.3.2.1. İç Denetim

İç denetim, işletme içerisinde bağımsız olarak işlevini gerçekleştiren, işletmenin faaliyetlerini incelemek ve raporlamak için oluşturulmuş bir birimdir⁸⁸. Burada amaç işletmenin hem finansal hem de yönetsel süreçlerini değerlendirmek ve işletmenin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaktır.

İç denetim genel olarak, bir işletme/kurum/kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir sağlama ve danışmanlık faaliyeti olarak da tanımlanabilir⁸⁹. Burada ilgili kuruluşun tüm faaliyetlerinin denetlenmesi, geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve bu şekilde kuruma bir değer katma söz konusu olmakta ve bunun da yetkili merci adına kuruluşun bünyesinde gerçekleştirilmesi söz konusudur.

İç denetimin amacı; işletme personeline yönetimde ve yönetim kurulunda olanlar dahil işletme faaliyetlerine ilişkin analizler, değerlendirmeler, tavsiyeler ve bilgiler sağlayarak yardımcı olmak, sorunları ortaya koymak, risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve etkinliğinin geliştirilmesine son derece disiplinli ve sistematik bir yaklaşım sağlayarak işletmenin hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak şeklinde özetlenebilir⁹⁰.

2.1.3.2.2. Kamu Denetimi

Kamu kurum ve kuruluşları ile bunlara bağlı çeşitli birimler tarafından yapılan denetim türüdür. Maliye Bakanlığı, Sayıştay, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ülkemizde bu tür denetimi gerçekleştiren kurumlardandır.

---

⁸⁸ Dipci, s. 17.

⁸⁹ Sinan Aslan, "Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim", Avcıkol Basım-Yayın, İstanbul, 2003, s. 5.

⁹⁰ Aslan, s. 6.

2.1.3.2.3. Bağımsız Denetim

Müşterilerine profesyonel denetim hizmeti sunan ve bu hizmeti kendi adına veya bir denetim firmasında bağlı olarak çalışan kişiler tarafından bir sözleşme çerçevesinde gerçekleştirilen denetimdir⁹¹. Bu denetim türünde asıl amaç mali denetimdir. Burada muhasebe verilerinin belirlenmiş ilkeler doğrultusunda ve uygun bir şekilde kaydedilip kaydedilmediği incelenmektedir.

2.1.3.3. Yapılış Nedenine Göre Denetim

Yapılış nedenine göre denetim zorunlu (yasal) ve isteğe bağlı denetim olarak 2'ye ayrılmaktadır.

2.1.3.3.1. Zorunlu (yasal) Denetim

Kanunlar gereğince yapılması zorunlu olan denetimdir. Burada denetimin ne zaman ve kimler tarafından yapılacağı kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiştir.

2.1.3.3.2. İsteğe Bağlı Denetim

İşletme yönetimi tarafından sınırları ve boyutları belirlenen herhangi bir yasal zorunluluktan bağımsız gerçekleştirilen denetim türüdür.

2.2. BANKALARDA DENETİM

Ülke ekonomileri içerisinde oldukça önemli bir aktör olarak karşımıza çıkan bankaların faaliyetlerinin incelenmesi ve denetlenmesi hem devlet hem bankanın kendisi hem de banka ile ilişkisi olan (mevduat sahipleri, yatırımcılar, çalışanlar, vb.) herkes için oldukça önemlidir. Mali piyasada büyük paya sahip bankaların etkin ve verimli olarak işletilip işletilmediğinin tespiti ülke ekonomisinin sağlığını ve gelişimini yakından ilgilendirmektedir.

---

⁹¹ Uçar, s. 230.

Bankalarda gerçekleştirilen denetiminin;

- Banka iflaslarının maliyetlerini sınırlamak ve bankaların fonksiyonlarını yerine getirmelerini sağlamak,
- Güvenlik ağının sağlanması ile ilgili olarak devletin kayıplarını azaltmak,
- Güvenlik ağının kötüye kullanılmasını önlemek,
- Finansal sistemde bir krizin çıkmasını önlemek ve bu şekilde ekonomik istikrarı sağlamak⁹²,
- Tasarrufların zamanında sahiplerine geri verilebilmesini ve bankacılık işlemlerinin ekonomiye zarar vermeyecek biçimde aksamadan yürütülmesini sağlamak,
- Mali piyasalarda verimliliği sağlamak

şeklinde amaçları olduğu belirtilebilir⁹³.

Yasal düzenlemeler çerçevesinde bankalarda denetim iç denetim ve dış denetim olmak üzere 2 şekilde ele alınabilir.

2.2.1. Bankalarda Dış Denetim

Bankalarda da diğer işletmelerde ve/veya kurum ve/veya kuruluşlarda olduğu gibi bağımsız dış denetim kuruluşları ve kamu tarafından gerçekleştirilen yani banka ile herhangi bir bağı bulunmayan kişi/kişiler ve/veya kurum/kuruluş tarafından dış denetim yapılmaktadır. Yasalara, mevzuata ve diğer uyulması gereken düzenlemelere uyulup uyulmadığının kontrolü gerçekleştirilmektedir⁹⁴.

Ülkemiz çerçevesinde bakıldığında; bankaların faaliyetlerinin Türkiye’de geçerli olan yasal mevzuata uygun olup olmadığının kendi personeli olmayan ve

---

⁹² Dipci, s. 18.

⁹³ İhsan Uğur Delikanlı, “Bankaların Denetimi ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, Active, Haziran-Temmuz 1998, s. 2, <http://www.makalem.com>, 03.05.2009.

⁹⁴ Uçar, ss. 237-248.

ilgili bankayla herhangi bir organik bağı olmayan bağımsız bir tüzel kişiliği olan denetim organı, grubu veya kişisi tarafından denetlenmesi dış denetim olarak adlandırılır.

Söz konusu denetim Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından yayınlanan “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”te belirtilen özelliklere haiz bağımsız denetim şirketleri ve kamu kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir.

İlgili kamu kurumları, bankaların kendisine gönderdiği bilanço, gelir tablosu ve diğer raporlar yardımıyla bankaların mali açıdan sağlığını, kanun ve diğer düzenlemelere uyup uymadıklarını kontrol ve takip eden Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu; para, kredi ve bankacılık hakkındaki temel düzenlemeler ile ilgili uygulamaların (mevduata verilecek faizler, kredilerden alınacak faiz oranları ve diğer ücretlerin tespiti, mevduat için ayrılması gereken zorunlu karşılıkların kontrolü), döviz ve kur riski yönetimindeki düzenlemelerin ve de kredi hacimlerinin denetimlerini gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası; vergi mükellefi durumda olan bankaların vergilerinin doğru hesaplanıp hesaplanmadığının, doğru beyan edilip edilmediğinin ve doğru zamanda yatırılıp yatırılmadığının denetimini Maliye Müfettişleri aracılığı ile yapan Maliye Bakanlığı’dır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, yasaların getirdiği sınırlamalara ve mevzuata uyulup uyulmadığının bankanın kayıt ve belgeleri üzerinden yapılmasının veya incelenen konu ile ilgili olan banka personeli ile görüşülmesinin gerektiği durumlarda kendisine bağlı Bankalar Yeminli Murakıpları aracılığı ile belgelerin bankadan talep edilmesi ya da bankaya bizzat gelinmesi ile denetim yapabilmektedir.

2.2.2. Bankalarda İç Denetim

2.2.2.1. Bankalarda İç Denetim Kavramı

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun bankacılık sisteminin zayıf olması hem o ülkenin mali sisteminin hem de uluslararası mali piyasaların istikrarı için önemli bir tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankacılıkta gözetim ve denetim işlevinin temel amacının, finansal sistemde istikrarı ve güveni temin etmek, muhtemel riskleri en aza indirmek olması sebebiyle bankacılık sektöründe iç denetim sisteminin etkin hale getirilmesi son derece önem arz etmektedir⁹⁵.

Bankalarda iç denetim sistemi, banka yönetiminin en önemli unsuru konumunda olup, aynı zamanda bankacılık faaliyetlerinin tam ve güvenli olarak sürdürülebilmesi için gereken bir yapıdır. Güçlü bir iç denetim sistemi, bankanın kar hedeflerinin gerçekleştirilmesi, amaçlarına ulaşabilmesi, güvenilir mali ve idari raporlamanın sürdürülmesi için gereken önemli bir olgudur aynı zamanda. Ayrıca bankalarda iç denetim sistemi, ilgili yasa ve yönetmeliklere, kendisi tarafından ortaya konulan politika ve yöntemlere uyumlu bir şekilde faaliyet göstermesine ve de banka itibarını olumsuz etkileyebilecek risklerin minimuma indirilmesine yardımcı olur⁹⁶.

2.2.2.2. Bankalarda İç Denetimin Amacı

Bankalarda iç denetimin amacı, banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasını ve olası zararların önlenmesini sağlamak ve de üst yöneticilere, yönetim kurulu üyelerine sorumluluklarını yerine getirmelerinde yardımcı olmak şeklinde özetlenebilir. İç denetim fonksiyonu ile de tüm banka personelinin banka çıkarlarını kişisel ve diğer her türlü çıkarın üstünde tutarak, birlik ve beraberlik içerisinde banka amaçları doğrultusunda etkin olarak çalışması amaçlanmış olup,

---

⁹⁵ Bankacıyız Biz, “Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sistemi ve Basel Komitesi Kararları”, <http://www.bankaciyiz.biz/modules.php?name=Makale&op=showcontent&id=11>, 20.10.2009.

⁹⁶ Nezaket Çakmak, “İşletmelerde İç ve Dış (Bağımsız) Denetim Faaliyetleri ve Bankalarda Uygulanışı”, Kocaeli Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2006, s. 50.

ayrıca faaliyetlerin verimliliğinin ve etkinliğinin sağlanmasına, mali ve idari konularla ilgili bilgi güvenilirliğinin ve banka faaliyetlerinin yasalara uygunluğunun sağlanmasına çalışılmaktadır⁹⁷.

2.2.2.3. Bankalarda İç Denetimin İşlevleri

Bankalarda iç denetimin işlevleri 3'e ayrılmaktadır⁹⁸.

2.2.2.3.1. İşlem Denetimi

Bir alandaki faaliyetlerin tümünün teknik anlamda incelenerek hataların tespit edilmesidir.

2.2.2.3.2. Yönetim Denetimi

Kurumun yönetim sistemi açısından bir bütün olarak değerlendirilmesidir.

2.2.2.3.3. Personel Denetimi

Üst düzey yöneticilerin astlarını değerlendirerek performansa göre özlük haklarının tespiti şeklinde belirtilebilir.

2.2.2.4. Bankalarda İç Denetimin Unsurları

Bankacılık alanında yapılan iç denetimin başlıca unsurları şu şekilde sıralanabilir:

- Faaliyetlerin etkinliği ve verimliliğini değerlendirmek,
- Finansal ve idari konulara ait bilgilerin güvenilirliğini sağlamak,
- Ortakların ve pay sahiplerinin haklarını korumak,

---

⁹⁷ Çakmak, s. 51.

⁹⁸ Dipci, ss. 19-20.

- Hileli işlemleri ve suistimalleri ortaya çıkarmak,
- Mevcut düzenlemelere uygunluğu sağlamak,
- Yönetime danışmanlık hizmeti vermek.

Bankalarda yukarıda belirtilen amaç, işlev ve unsurlara dikkate alınarak oluşturulacak sistem içerisinde güvenilir ve istikrarlı bir bankacılık sektörü oluşturulmalı ve bu şekilde sağlıklı bir finansal gelişim sağlanmalıdır.

2.3. BASEL II'YE GÖRE BANKALARDA İÇ DENETİM

Sağlıklı bir bankacılık sistemi gerek ulusal gerekse uluslararası finansal sistemin etkin ve verimli çalışması için bir önemli bir koşuldur⁹⁹ ve bunun da önemli bir parçası denetim faaliyetidir. Bu çerçevede, BIS nezdinde bulunan Basel Komitesi, G-10 ve diğer ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir grupla birlikte 1996 yılında gerçekleştirilen Lyon Zirvesi'nde, gelişen piyasalardaki denetim standartlarının belirlenmesi çalışmalarını yürütmüştür. Bu çalışmalar neticesinde 1997 yılında ise, G-10 ve diğer ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir grupla birlikte "Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler"¹⁰⁰i hazırlamıştır.

Basel Komitesi, bu prensipleri, bankacılıkta denetim konularının ele alınması ve sağlıklı uygulamalarla iç ve dış denetimin güçlendirilmesi konularındaki sürekli çabasının bir parçası olarak hazırlamıştır. Bankacılık kuruluşlarındaki yeterli iç kontrolün, kuruluş içindeki kontrol sistemlerini bağımsız olarak değerlendiren etkili bir iç denetim ile tamamlanması gerektiği yönündeki düşünce ile yapmıştır. İç denetçilerin yanında dış denetçiler de denetim sürecinin etkinliği konusunda önemli bir geri bildirim sağlamaktadırlar.

Sağlıklı ve güvenilir bir finansal sistem içerisinde banka gözetim otoriteleri, etkili politika ve uygulamaların izlendiğine, iç ve dış denetçiler tarafından saptanan

---

⁹⁹ Ayşe Akça, "Bankalarda İç Denetim Sistemi ve Türkiye'deki Uygulamalar", Master Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2008, s. 44.

¹⁰⁰ Aslan, s. 35.

iç kontrol zayıflıklarının banka yönetiminin uygun düzeltici işlemler yaparak düzeltme ve iyileştirme yoluna gittiğine kanaat getirmeli ve nihayetinde, gözetim otoritesi ile iç ve dış denetçi arasında işbirliği, denetim ve gözetimi etkin hale getirmelidir.

Üye ve diğer ülkeler tarafından tüm uygulamaları oldukça önemsenen ve herhangi bir yasal yaptırım olmasa da uygulama alanı bulan Komite'nin diğer çalışmalarında olduğu gibi, gözetim ve denetim prensipleri ile ilgili dökümandaki tavsiyeler ışığında ülkelerin ulusal gözetim ve denetim sistemlerinin yapısını iyileştirmeleri ve güçlendirmeleri için, varolan sistemlerini gözden geçirmeleri, sistemlerinin eksik ya da hatalı yanlarını saptayıp uygun düzenlemeleri en kısa sürede uygulamaya geçmeleri beklenmektedir.

Bu doğrultuda hazırlanan “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler” e çalışmada detaylı olarak yer verilmektedir.

2.3.1. Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler

Bankacılıkta güvenilir bir gözetim ve denetim sisteminin sağlanmasına yönelik gerekli altyapıyı oluşturan söz konusu prensipler aşağıda belirtilmiştir¹⁰¹:

2.3.1.1. Bankalarda Etkin Gözetim ve Denetimin Önkoşulları

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin amaçları ve yetkileri açıkça tanımlanmalı, bankacılık gözetim ve denetimi konusunda faaliyetleri ile ilgili bağımsızlığı ve yeterli ölçüde kaynağı bulunmalıdır. Ayrıca, gözetim ve denetim sisteminin bankaların kuruluş izinleri ve denetimlerinin devamlılığının sağlanmasına, güvenilir ve sağlıklı bir sistem içinde yasalara uyma zorunluluğuna ve denetim elemanlarının yasal olarak korunmasına ilişkin hükümler içeren yasal bir çerçevesi de olmalıdır. Elde edilen bilgilerin gözetim ve denetim otoritelerince

---

¹⁰¹ Aslan, s. 35-43.

paylaşılması ve bu tür bilgilerin gizliliği konusuna yasal düzenlemelerde yer verilmesi de gerekmektedir.

Ayrıca etkin bir gözetim ve denetim sağlanabilmesi için güvenilir, istikrarlı ve doğru makroekonomik politikaların, sağlam bir kamu altyapısının, doğru, şeffaf ve güncel bilgilerin piyasa içerisinde kullanılmasını sağlayacak bir piyasa disiplinin, sorunların çözümüne yönelik uygulamaların varlığı da son derece önemli unsurlardır.

2.3.1.2. Faaliyet İzni ve Yapı

Bankacılık faaliyetlerinde bulunmasına izin verilen ve bu kapsamda denetim ve gözetiminin yapılmasına karar verilen kuruluşların faaliyet alanları açıkça tanımlanmalıdır. Banka ünvanının kullanımı kontrol altında tutulmalıdır.

Bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına izin veren kurumun faaliyet iznine ilişkin esasları belirleme yetkisi ve bunlara uygun olmayan başvuruları reddetme hakkı bulunmalıdır. Faaliyet izni prosedüründe, bankanın ortaklık yapısı, genel müdür ve diğer üst yöneticilerin nitelikleri, faaliyet planı, iç denetim sistemi, sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde bankanın mali yapısına ilişkin projeksiyonların değerlendirilmesine yer verilmelidir. Ayrıca, başvuru sahibinin yabancı bir banka olması durumunda da ilgili ülkenin denetim ve gözetim otoritelerinin onayının alınması gerekmektedir.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların büyük hissedarlarına ait paylarının ya da bu payları üzerindeki kontrol haklarının el değiştirmesi ile ilgili taleplerini inceleme ve reddetme yetkisine sahip olmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaları ciddi boyuttaki ele geçirme faaliyetlerini ve yatırımlarını inceleme ve bunların banka için yeni riskler yaratmasına ya da denetimin etkinliğini azaltmasına yol açmaması için gerekli olan kriterleri belirleme yetkisine sahip olmalıdır.

2.3.1.3. Bankaların İhtiyatlı Yönetimine İlişkin Düzenlemeler ve Yükümlülükler

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların sahip oldukları riskleri karşılayacak şekilde asgari sermaye yükümlülüklerini tanımlamalıdır. Ayrıca, sermayenin banka zararlarını karşılayabilmesine yönelik olarak da sermaye alt kalemlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için bu standart Komite'nin belirlediği Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun altında olmamalıdır.

Gözetim ve denetim sistemlerinin en önemli özelliklerinden birisi de bankaların kredi verme, yatırım yapma, kredi ve yatırım portföylerini yönetmelerine ilişkin politika, yöntem ve uygulamalarının bağımsız olarak değerlendirilebilmesidir.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların aktif kalitesi ve kredi karşılıklarının yeterliliğinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak oluşturduğu politikaları ve kullandığı yöntemleri yeterli bulmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların portföylerindeki yoğunlaşmayı belirlemelerine imkan sağlayacak yeterli kapasitede bilgi iletişim ağına sahip oldukları konusunda tatmin olmalı ve de bir kişi ya da gruba verilebilecek kredilerin sınırlarına ilişkin esasları belirleme yetkisine sahip olmalıdır.

Bankaların birbiriyle bağlantılı olan kuruluşlara verdikleri krediler nedeniyle artabilecek zararlardan korunabilmesi için gözetim ve denetim otoritesi tarafından, bankaların söz konusu kuruluşları sürekli olarak izlemelerine imkan verecek gerekli düzenlemeler oluşturulmalıdır. Ayrıca, bu riskleri kontrol altına alabilmek ve bilançoya yayılmasını önlemek için bankaların gerekli önlemleri almaları da gözetim ve denetim otoritesi tarafından sağlanmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların uluslararası kredilendirme ve yatırım faaliyetlerine ilişkin olarak ülke ve transfer risklerinin saptanması, izlenmesi ve kontrol edilmesine ilişkin yeterli politika ve uygulamalara sahip olduklarından ve söz konusu risklerin karşılanması için yeterli rezervlerinin olduğundan emin olmalıdır.

Bankaların piyasa risklerinin etkin olarak ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine imkan veren sistemlere sahip olduklarından bankacılık gözetim ve denetim otoritesi emin olmalıdır. Piyasa riskiyle karşı karşıya kalındığında, gözetim ve denetim otoritesi üstlenilebilecek piyasa riskine limit getirme ya da sermaye artırımı gibi yaptırımları uygulayabilme yetkisine sahip olmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların taşıdıkları tüm risklerini tespit edecek, ölçecek, yönetecek, kontrol edecek ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulduracak şekilde geniş kapsamlı bir risk yönetimi sistemi (yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin izlenme işlevini de içerecek şekilde) olduğuna ikna olmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların faaliyet yapısına uygun ve yeterli iç kontrolün varlığından emin olmalıdır. Bahsi geçen kontroller, yetki ve sorumlulukların paylaşılması, fon ödemeleri, aktif-pasif yönetimi, bu işlemlerin mutabakatı ve varlıkların korunmasına ilişkindir. Söz konusu iç kontrollere ve de yasal, idari düzenlemelere uyulup uyulmadığını kontrolü için uygun iç veya bağımsız dış denetimin fonksiyonları belirlenmelidir.

Finansal sektörde mesleki ve ahlaki yüksek standartların gelişmesi ve bankacılık faaliyetlerinde bilerek ya da bilmeyerek kötüye kullanımların engellenebilmesi için bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin müşteri tanıma prensibinin uygulanmasına yönelik olarak bankaların uygun politika ve uygulamalara sahip olduğundan emin olmalıdır.

2.3.1.4. Sürekli Banka Gözetim ve Denetimine İlişkin Yöntemleri

Etkin gözetim hem yerinden hem de uzaktan denetimi kapsamalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların gerçekleştirdikleri faaliyetleri tam olarak anlamalı ve banka yönetimiyle düzenli bir iletişim içerisinde bulunmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, denetim raporları, bankalara ait istatistiklerin toplanması ve bunların da banka bazında ve konsolide olarak analiz edilmesi için uygun araçlara sahip olmalıdır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bağımsız denetçiler kullanarak veya yerinden denetim yaparak denetim bilgilerinin doğruluğunu bağımsız olarak değerlendirebilecek araçlara sahip olmalıdır.

Banka gruplarının konsolide olarak denetlenmesi konusunda bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin yetkisinin bulunması ve bu da bankacılıkta etkin gözetim ve denetimin gereklerinden birisi olarak yapıyor olmalıdır.

2.3.1.5. Bilgi Verme Yükümlülükleri

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu şekilde karlılık ve finansman durumu hakkında doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak kayıtların mevcut olduğundan ve bunların da bankanın gerçek durumunu yansıtacak şekilde düzenli olarak yayımladığından emin olmalıdır.

2.3.1.6. Gözetim ve Denetim Otoritelerinin Yasal Yükümlülükleri

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların sermaye yeterliliği yükümlülüğünü yerine getiremez hale gelmeleri, yasal düzenlemelere aykırı ya da

mevduat sahiplerinin menfaatlerine yönelik bir tehdit oluşturmaları halinde gerekli tedbirleri alma yetkisine sahip olmalıdır.

2.3.1.7. Sınır Ötesi Bankacılık

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların yabancı ülkelerdeki şubeleri, ortaklıkları ve iştirakleri tarafından yürütülen işlemlerinin temel prensiplere uygunluğu ve ihtiyatlı şekilde yönetimi konusunda gereken yaptırımları uygulayarak global konsolide denetimin gereklerini yerine getirmelidir.

Konsolide gözetim ve denetimin temeli, ev sahibi ülkenin yetkili otoriteleri başta olmak üzere, tüm gözetim ve denetim otoriteleri ile iletişim içerisinde bulunmak ve bilgi alış verişini sağlamaktır.

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, yabancı bankaların ülke içindeki faaliyetleriyle ilgili olarak, yerel bankalara uygulanan aynı standartları aramalıdır. Konsolide bazda gözetim ve denetimin yapılabilmesi için söz konusu yabancı bankaların ait oldukları ülkelerdeki gözetim ve denetim otoriteleri ile bilgi paylaşımı yetkisine de sahip olmalıdır.

2.3.2. Basel Komitesi Tarafından Hazırlanan Diğer Çalışmalar

1997 yılında hazırlanan “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler” çalışması sonrasında 1998 yılında “Bankalarda İç Kontrol Sistemleri (Framework For Internal Control Systems in Banking Organizations)”¹⁰² ve 2000¹⁰³ yılında da “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi (Internal Audit in Banks and Supervisor’s Relationship with Auditors)” olmak üzere iki çalışma daha yayınlamıştır.

---

¹⁰² Murat Kiracı, Sıtkı Çorbacıoğlu, “Kamu Bankalarında İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması: Ziraat Bankası Teftiş Kurulunda Yaşanan Örgütsel, Teknik ve Kültürel Değişim”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2008, Cilt: 32, No:2, s. 333.

¹⁰³ Aslan, s. 44.

2.3.2.1. Bankalarda İç Kontrol Sistemleri

Genel olarak iç kontrol, finansal raporların güvenilirliği, faaliyetlerin etkililiği ve verimliliği, yasalara ve diğer düzenlemelere uygunluk amaçlarına ulaşılmasını sağlayacak süreç olarak değerlendirilebilir. İç kontrolün amacı da; belirli bir dönem içinde faaliyetlerin karla sonuçlandırmasını sağlayacak biçimde etkili ve rasyonel olarak uygulanıp uygulanmadığının kontrolüdür.

Bunun bankalarda uygulanması ile ilgili düzenleme de 1998 yılında “Bankalarda İç Kontrol Sistemleri” adı ile yayınlanmıştır. Bu çalışmada banka yönetim kurulunun, uygun ve etkin bir iç kontrol sisteminin kurulmasından ve sürdürülmesinden sorumlu olduğu ve de banka üst düzey yönetiminin, yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve stratejilerin yürütülmesi; bankanın sahip olduğu risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi; yetki ve sorumlulukların açık olarak ortaya konulduğu bir kurum yapısının sürdürülmesi, görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilip getirilmediğinin takip edilmesi; uygun iç kontrol politikalarının oluşturulması, iç kontrol sisteminin etkinliğinin ve uygunluğunun izlenmesinden sorumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Basel Komitesi kararlarına göre banka üst yönetiminin, risklerin banka sermaye düzeyi ile ilişkilendirilmesi için bir sistem geliştirmesi ve sistemi düzenli bir şekilde izlemesi gerekmektedir. Belirtilen sorumlulukların etkili bir biçimde yerine getirilmesine iç denetim fonksiyonunun yardımcı olacağı ifade edilmiştir¹⁰⁴.

2.3.2.2. Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim ve Denetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi

Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, tüm bankalardan faaliyet yapısı ve kapsamı, bilanço içi ve bilanço dışı işlemlerde sahip oldukları risklerle uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelikte bir iç denetim sistemine sahip olmasını istemelidir. Söz konusu otorite, bankanın sahip olduğu riskler açısından yeterli ve

---

¹⁰⁴ Kiracı, Çorbacıoğlu, s. 334.

etkin bir iç denetim sisteminin bulunmadığının belirlenmesi durumunda gerekli tedbirleri almalıdır. Otoritenin, iç ve dış denetçilerle arasındaki işbirliğinin amacı, ilgili bütün tarafların katkılarıyla daha verimli ve etkili bir gözetim faaliyetidir. Bu ilişki, gözetim ve denetim otoritesi ile iç ve dış denetçiler arasında düzenli yapılacak toplantılarla sağlıklı bir şekilde oluşturulabilir.

2.3.2.2.1. Gözetim Otoritesi ile İç Denetim Bölümünün İlişkisi

Yönetim kurulu, üst yönetimin bir iç kontrol sistemi ve sermaye değerlendirme usulü tesis etmesini ve bunları yılda en az bir kez gözden geçirmesini sağlamalıdır. Üst yönetim, iç kontrol sisteminin ve sermaye değerlendirme usulünün kapsamı ve performansı konusunda yılda en az bir kez yönetim kuruluna rapor vermelidir. Banka gözetim yetkilileri, bankanın iç denetim bölümünün çalışmasını değerlendirip tatmin oldukları takdirde potansiyel risk alanlarının saptanmasında bu çalışmadan yararlanabilirler¹⁰⁵.

İç kontrollerin kalitesini değerlendirmek için gözetim yetkilileri çeşitli yöntemler uygulayabilirler. Gözetim yetkililerinin kullanabileceği bir yöntem, üst yönetimin risk saptama, ölçme, izleme ve kontrol süreçlerinin test edilmesi dahil olmak üzere bankanın iç denetim bölümünün yaptığı çalışmaları değerlendirmektir. Gözetim yetkilileri, iç denetim bölümünün çalışmalarından tatmin olurlarsa, denetçilerin yakın zamanda incelemedikleri potansiyel risk alanlarını saptamak için veya bankadaki kontrol sorunlarının saptanması için iç denetçilerin raporlarını esas bir mekanizma olarak kullanabilirler. Bankalar, sermaye değerlendirmelerinin incelenmesinden sorumlu kişi veya bölümü açıkça belirlemelidir. Bu iç denetim bölümü tarafından veya bankanın faaliyetlerinden yeterince bağımsız olan başka bir bölüm veya kişi tarafından yapılabilir. Ayrıca, gözetim otoriteleri, saptanan risk alanlarını ve alınan tedbirleri tartışmak üzere bankanın iç denetçileri ile belirli zamanlarda görüş alışverişinde bulunmalıdır. Böylece bankanın iç denetim bölümü

---

¹⁰⁵ Basel Komitesi, "Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi", (Basel Temmuz 2000), <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/internal%20audit.doc>, 15.08.2009, s. 10.

ile bankanın dış denetçileri arasında ne ölçüde işbirliği yapılacağı konusunda bir sonuca varılabilir¹⁰⁶.

2.3.2.2.2. İç Denetçiler İle Dış Denetçilerin İlişkisi

Gözetim otoriteleri, iç ve dış denetçiler arasında görüş alışverişini mümkün olduğunca teşvik etmelidir. Dış denetçiler, yönetimle, yönetim kuruluyla veya denetim komitesiyle görüşmeleri ve iç kontrollerin geliştirilmesine yönelik tavsiyeleri de dahil olmak üzere denetim faaliyetleri vasıtasıyla iç kontrollerin kalitesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Ayrıca bunun, iç denetimin, denetim usullerinin niteliği, zamanlaması ve kapsamının belirlenmesinde yararlı olabileceği genellikle kabul edilmektedir. Dış denetçinin ve de iç denetçinin iç denetimi etkileyebilecek tespitlerini birbirleriyle paylaşmaları da tavsiye edilmektedir¹⁰⁷.

2.3.2.2.3. Gözetim Otoritesi İle Dış Denetçi Arasındaki İlişki

Bir bankanın gözetim otoritesi için dış denetçi tarafından yapılan çalışmanın yasal veya akdi bir temeli olmalıdır. Gözetim otoritesi tarafından dış denetçiye verilen bir görevin, dış denetçinin normal denetim işini tamamlayıcı nitelikte olması ve uzmanlık alanına girmesi gerekmektedir. Gözetim otoritesi ile dış denetçi birbirlerine faydalı bilgiler sağlayabilirler.

Ayrıca, dış denetçinin tespit ettiği ve gözetim otoritesini ilgilendirebilecek veya acil harekete geçilmesini gerektirebilecek bazı durumlar söz konusu olabilir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Bir bankanın varlığını tehlikeye düşürebilecek olgular,
- Üst düzeyde yolsuzluk ihtimali,
- Denetçinin istifa etme niyeti veya şartsız olmayan bir denetim görüşü verme niyeti,

---

¹⁰⁶ Basel Temmuz 2000, ss. 10-11.

¹⁰⁷ Basel Temmuz 2000, s. 11.

- Bankanın faaliyet risklerinin veya olası risklerinin artması,
- Kontrol ortamında ciddi eksiklikler bulunması,
- Bankanın bankacılık yapma yetkisi için gerekli ölçütlerden birini yerine getirmediğini gösteren bilgiler,
- Bankanın mali durumunu etkileyen veya etkileyebilecek bilgiler,
- Bankanın idari ve muhasebe organizasyonunda ve iç kontrol sisteminde önemli bir etkisi olan veya olabilecek olan bilgiler,
- Kanunların, yönetmeliklerin ve bankanın anasözleşmesi veya tüzüğüne ciddi biçimde ihlal edildiğini gösteren bilgiler¹⁰⁸.

2.3.2.2.4. Temel İlkeler

Denetim fonksiyonuna odaklanan ve bankalardaki iç denetim birimlerinin denetim otoriteleri ve dış denetçilerle ilişkilerine yön verecek bir çalışma olan “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi ” isimli çalışmada da, bankadaki iç denetim fonksiyonunu içeren güçlü bir iç kontrolün ve bağımsız denetimin, sağlam kurumsal yapının bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Burada banka yönetimi ile banka gözetim ve denetim otoriteleri arasında işbirliğine dayanan ilişkiye katkıda bulunacak ve gözetim ve denetim otoritelerinin işlerini kolaylaştıracak bir takım ilkeler belirlenmiştir¹⁰⁹. Söz konusu ilkelere aşağıda yer verilmiştir:

2.3.2.2.4.1. Süreklilik

Bir bankadaki iç denetim daimi bir fonksiyon olmalıdır. Üst yönetim görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, bankanın büyüklüğüne ve faaliyetlerin niteliğine uygun ve yeterli bir iç denetim fonksiyonuna sürekli itibar edebilmesini sağlamak için gerekli tedbirleri almalıdır¹¹⁰.

---

¹⁰⁸ Basel Temmuz 2000, s.12.

¹⁰⁹ Kiracı, Çorbacıoğlu, s. 334.

¹¹⁰ Yücel, s. 12.

2.3.2.2.4.2. Bağımsızlık

Bankanın iç denetim bölümü, denetlenen faaliyetlerden bağımsız olmalıdır. Bölüm, iç kontrol sürecinden de bağımsız olmalıdır. İç denetim bölümüne banka içinde uygun bir konum verilerek görevlerini nesnel ve tarafsız bir biçimde yerine getirmelerine imkan verilmelidir. İç denetçinin bağımsız olabilmesi için aşağıda belirtilen üç şart gereklidir¹¹¹;

- İç denetçi, doğrudan üst yönetime sorumlu olmalı
- İç denetçi yürütme fonksiyonundan uzak olmalı
- İç denetçi tespitlerini çekinmeden açıklayabilmeli.

2.3.2.2.4.3. Denetim Tüzüğü

İç denetim bölümü tarafından hazırlanan ve üst yönetim tarafından onaylanan bir denetim tüzüğü ile iç denetim bölümünün banka içindeki konumu ve yetkisi garanti altına alınmaktadır. Denetim tüzüğü;

- İç denetimin hedeflerini ve kapsamını,
- İç denetim bölümünün banka içerisindeki yetki ve sorumluluklarını,
- İç denetim bölümünün başkanının hesap verme sorumluluğunu

belirlemektedir¹¹².

2.3.2.2.4.4. Tarafsızlık

İç denetim bölümü nesnel ve tarafsız olmalıdır. İç denetçi, çalışması sırasında çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak durmalıdır. Dürüstlük ve tarafsızlığını etkileyebilecek hiçbir müdahaleye izin vermemelidir. Ayrıca denetim

---

¹¹¹ Aslan, s. 44.

¹¹² Aslan, s. 44.

çalışması sonunda ulaştığı görüşü, başkalarının çıkarlarını düşünmeden raporuna yansıtmalıdır¹¹³.

2.3.2.2.4.5. Mesleki Yeterlilik

Her iç denetçinin ve bir bütün olarak iç denetim bölümünün mesleki yeterliliği, bankanın iç denetim işlevinin uygun biçimde işleyişi açısından büyük önem taşımaktadır. Mesleki yeterlilik, sistematik olarak verilen sürekli eğitimler ile sürdürülmelidir. Personelin rutin işler yapmasının önlenmesi için rotasyona tabi tutulması da mesleki yeterlilik için son derece önemli bir unsurdur¹¹⁴.

2.3.2.2.4.6. Faaliyetin Kapsamı ve İç Denetim Bölümünün Organizasyonu

Bankanın her faaliyeti ve her birimi iç denetimin kapsamına girmelidir. Şube veya bağlı kuruluşlar ile dış kaynaklardan temin edilen faaliyetler de dahil olmak üzere hiçbir faaliyet ve birim iç denetimin kontrol kapsamı dışında kalmaz. İç denetim bölümü, görevlerinin ifası ile ilgili olduğu her durumda bankanın herhangi bir faaliyetini veya birimini incelemeye, yönetim bilgileri, bütün danışma ve karar verme kurullarının tutanakları dahil olmak üzere bankanın bütün kayıt, dosya ve verilerini görmeye yetkili olmalıdır.

İç denetimin kapsamı, iç kontrolün uygunluğunun ve verilen görevlerin yerine getirilme biçiminin incelenmesi ve değerlendirilmesini içermelidir ve İç denetim bölümü şunları değerlendirmelidir:

- Bankanın politikalara ve risk kontrollerine katılımı,
- Dış raporlama dahil olmak üzere finans ve yönetim bilgisinin güvenilirliği ve zamanındalığı,
- Bilgi sistemlerinin güvenilirliği ve sürekliliği,

---

¹¹³ Yücel, s. 13.

¹¹⁴ Yücel, s. 13.

- Birimlerin işleyişi¹¹⁵.

2.3.2.3. Bankalarda İç Denetimin Temel Unsurları

Dolandırıcılık, suistimal ve hata olasılıklarını en aza indirmek gibi işlevleri olan iç denetimin kapsamı zamanla genişleyerek bir bankanın karşılaşılabileceği her çeşit riski ortaya çıkarabilen bir sistem haline getirilmiştir. Bankaların amaçlarını gerçekleştirilmesi ve faaliyetlerinin sürdürebilmesi için büyük öneme sahip olan iç denetim sistemi birbirleriyle ilişkili beş unsurdan oluşmaktadır¹¹⁶:

2.3.2.3.1. Banka Yönetiminin Gözetim Faaliyetleri ve Kurum İç Denetim Kültürü

Bankanın faaliyetleri ile ilgili politika ve stratejileri onaylamak, incelemek, bankanın sahip olduğu riskleri bilmek, bunları ölçmek, kontrol etmek ve gerekli tedbirleri almak, bankanın kurumsal yapısını onaylamak, uygun ve etkin bir iç denetim sistemi kurmak ve işlemlerini sağlamak banka yönetim kurulunun sorumluluğundadır.

Yönetim kurulu etkin bir iç denetimin gerçekleştirilmesi için de banka üst düzey yönetimi, teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu yetkilileri ve de dış denetçiler tarafından bankanın iç kontrol sistemine veya sürecine ilişkin olarak yapılan değerlendirmelerini incelemek, bağımsız denetim kuruluşlarının iç denetimin etkisini artırmaya yönelik olarak getirdiği önerilerin dikkate alınıp alınmadığını ve de uyulup uyulmadığını kontrol etmek, banka strateji ve politikaları ile belirlenen risk sınırlarıyla uygunluğunu değerlendirmek gibi görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir¹¹⁷.

Banka üst yönetimi ise, yönetim kurulu tarafından onaylanmış olan politika ve stratejilerin yürütülmesi, bankanın sahip olduğu risklerin belirlenmesi, ölçülmesi

---

¹¹⁵ Yücel, s. 13-14.

¹¹⁶ Aslan, s. 45-51.

¹¹⁷ Aslan, s. 46-47.

ve izlenmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi, yetki ve sorumlulukların etkin bir şekilde yerine getirilip getirilmediğinin takip edilmesi, uygun iç denetim politikalarının oluşturulması ve bunlarla oluşturulan iç denetim sisteminin etkinlik takibinin gerçekleştirilmesi gibi görevleri bulunmaktadır.

Ayrıca banka içi denetim işlevinin yürütülmesi konusunda yönetim kuruluna danışmanlık edecek bağımsız bir denetim komitesinin oluşturulması da söz konusudur. Denetim komitesinin ele aldığı konular iç kontrol sisteminin işleyişi, iç denetim bölümünün işleyişi, kurumun faaliyetlerinin, o yıl yapılacak iç ve dış denetimde kapsanacak olan risk alanları, yönetime ve dış kullanıcılara sunulan mali bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu, dış veya iç denetim sonucu saptanan muhasebeyle veya denetimle ilgili hususlar ve bankanın yasal veya düzenleyici hükümlere, kendi anasözleşmesine, tüzüğüne ve yönetim kurulu tarafından tesis edilen kurallara uyup uymadığı olarak özetlenebilir¹¹⁸.

Hem yönetim kurulunun hem de üst düzey yönetimin yüksek mesleki ahlak standartlarının geliştirilmesini, her seviyeden personelin iç denetimin önemini anlayacak bir kurum içi kültürünün oluşturulmasını sağlamak, banka faaliyetlerinin etik kurallar çerçevesinde yerine getirilmesini sağlayan ve de iç denetimin önemini vurgulayan bir tutum ve davranış içerisinde olmak gibi bir sorumluluğu da vardır¹¹⁹.

2.3.2.3.2. Risk Tanımı ve Değerlendirme

Bankalar yaptıkları işler sebebiyle sürekli risk alan kurumlardır. Amaca ulaşmayı engelleyebilecek bu risklerin tespit ve değerlendirmesi de etkin bir iç denetim sistemi ile mümkündür. İç denetim sistemi sayesinde, söz konusu risklerin kabul edilebilirlik seviyesinde olup olmadığı, bunların ne şekilde azaltılabileceğinin kararının verilmesi, risklerin kontrol edilememesi gibi bir durum ortaya çıktığında da yine risklerin kabul edilebilirlik derecesinin belirlenmesi ve risk altındaki banka

---

¹¹⁸ Basel Temmuz 2000, s. 15.

¹¹⁹ Aslan, 2. 47.

faaliyetinin azaltılması veya sona erdirilmesinin kararının verilmesi gerçekleştirilebilmektedir¹²⁰.

2.3.2.3.3. Denetim Faaliyetleri ve Fonksiyonel Ayrım

Denetim faaliyetleri de, yönetim kurulu ve üst düzey yöneticilerin istediği raporların hazırlandığı üst düzey incelemeler; olağanüstü durumlar hakkında yöneticiler tarafından talep edilen günlük, haftalık, aylık rapor ve genel performansla ilişkin raporların hazırlandığı faaliyet denetimi; maddi varlıkların kullanımına yönelik fiziki denetim; bankaca belirlenen risk limitlerine uyulup uyulmadığının kontrolü olan belirlenen limitlere uygunluk; onay ve yetkisi üst yönetime verilen belirli limitlerin üzerindeki işlemlerin onay alınarak yapılıp yapılmadığının tespitini içeren yetki ve onay sistemi ile doğrulama; yapılan işlem ve varolan kayıtların kontrolü olan mutabakattan oluşmalıdır¹²¹.

Belirtilen faaliyetlerin uygun fonksiyonel ayrımlara tabi tutularak gerçekleştirilmesi ve yetki, sorumluluk çakışmasının engellenmesi de etkin bir iç denetim sayesinde olmaktadır.

2.3.2.3.4. Bilgi Erişim Sistemi ve Kurum İçi İletişim

Etkin bir erişim sistemi için bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetleri hakkında güvenilir bir bilgi sisteminin olması gerekmektedir. Bilginin elektronik ortamda saklanması ve kullanılmasını sağlayan güvenilir, sağlıklı olması gereken bilgi sistemlerinin de incelenmesi ve teknolojik gelişmelerle paralel olarak revize edilmesi gerekmektedir. Belirlenen yetki ve sorumluluklar çerçevesinde banka içerisinde bilgi erişimini sağlayacak bir iletişim ağı oluşturulmalıdır¹²².

---

¹²⁰ Aslan, s. 48.

¹²¹ Aslan, s. 49.

¹²² Aslan, s. 50.

2.3.2.3.5. İzleme Faaliyetleri ve İç Denetim Sisteminde Hataların Düzeltilmesi

Bankanın taşıdığı risklerin izlenmesi günlük bir faaliyet olarak yerine getirilmeli ve banka yönetimi ile banka müfettişleri tarafından yapılacak periyodik değerlendirmelerin bir unsuru olmalıdır. İç denetim sistemleri de kurum içi ve dışı gelişmelere paralel olarak değerlendirilmeli ve gerekli geliştirmeler yapılmalıdır. İç denetime yönelik olarak belirlenen hata ve eksiklikler rapor edilmelidir.

Ayrıca ilgili çalışmada bahsedilen bankalarda iç denetim biriminin görevleri ile ilgili bir takım husular şu şekilde sıralanabilir¹²³:

- İç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliğinin devamlı olarak test edilmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk ölçme ve risk yönetimi süreçlerinin, yöntemlerinin uygulanması ve etkinliğinin değerlendirilmesi,
- Elektronik bankacılık hizmetleri ve elektronik bilgilendirme sistemleri de dahil yönetim bilgi sistemlerinin denetlenmesi,
- Muhasebe kayıtlarının ve finansal raporların doğruluğunun ve güvenilirliğinin denetlenmesi,
- Bankanın sahip olduğu risklerle orantılı bir sermaye yapısına sahip olup olmadığını ölçmek amacıyla oluşturulan sistemin denetlenmesi,
- Operasyonların maliyet ve etkinliklerinin değerlendirilmesi,
- İşlemlerin ve özel iç kontrol süreçlerinin işleyişinin değerlendirilmesi,
- İşlemlerin her türlü yasal mevzuata, politika ve prosedürlere uygun yapılmasını sağlamak üzere dizayn edilmiş sistemlerin denetlenmesi,
- Düzenleme ve denetleme otoritelerine yapılan raporlamanın güvenilirliğinin ve zamanlamasının denetlenmesi,
- Özel inceleme, araştırma ve soruşturma faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Faaliyetlerle ilgili olarak gerekli geliştirme tedbirlerinin yönetime önerilmesi.

---

¹²³ Kiracı, Çorbacıoğlu, ss. 334-335.

Özetle, Basel Komitesi'nin denetim ile ilgili 1998 tarihli "Bankalarda İç Kontrol Sistemleri" çalışmasında, uygun bir iç kontrol sisteminin kurulması ve sürdürülmesi ve bundan da yönetim kurulunun sorumlu olduğu belirtilmektedir. 2000 yılında bir diğer çalışma olarak karşımıza çıkan "Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi"nde de iç denetim ve iç denetimin önemi vurgulanmış olup, iç denetimi de içeren bir iç kontrolün ve bağımsız denetimin sağlıklı ve güçlü bir kurumsal yapının parçası olduğu belirtilmektedir. Ayrıca gözetim otoritesi, iç ve dış denetçiler arasındaki ilişkileri düzenleyici tavsiyeler içermektedir. Basel Komitesi tarafından ortaya konulan prensipler, uygulama esaslar ile üye ve diğer ülkelerin kendi düzenlemelerini gözden geçirip, gerekli uygunlukları sağlaması ve bu şekilde ortak standartlar altında denetim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi çabası söz konusudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II KAPSAMINDA

BANKALARDA İÇ DENETİMİN

TÜRKİYE'DEKİ GENEL ÇERÇEVESİ

Dünyada yıllar öncesinde, finansal piyasalarda yaşanan olumsuzluklar ve sadece bulunduğu yerde değil diğer ülkelerde sorunlar yaşanmasına neden olan ekonomik krizler sonrasında denetimin önemi farkedilmiştir. Finans piyasası içerisinde oldukça büyük paya sahip bankacılık sektörü de yaşanan krizler ve kendi yapısı içerisindeki aksaklıklar sebebiyle yaşadığı sorunlar neticesinde sağlıklı, güvenilir ve istikrarlı bir piyasa oluşturulmasında oldukça faydalı olan ve olabilecek denetim ile ilgili birçok çalışma ve düzenleme yapılmıştır. Basel Komitesi'nin yaptığı ve birçok ülkede yasal bir yaptırım olmasa da uygulanan Basel II düzenlemeleri Türkiye'de de uygulanma alanı bulmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde Basel Komitesi tarafından oluşturulan düzenlemelerin Türk bankacılık sektörüne ne şekilde getirildiği ve nasıl bir yapılanma içerisinde uygulandığı anlatılacaktır.

3.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİMİN GELİŞİMİ

Türkiye'de finans sektörü 1980'li yıllarda serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte bir değişim ve yapılanma içerisine girmiş ve daha liberal bir piyasa oluşumu için reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde bankacılık sektörü daha rekabetçi bir ortamda faaliyet göstermeye başlamıştır. Gerçekleştirilen reformlar bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesi, yenilenmesi, kurumsal altyapıların değişmesi ve gelişmesi söz konusu olmuş, bu durum da bankaların mali sistemdeki payını arttırmıştır.

Ortaya çıkan değişim ve gelişim sırasında ülke içerisinde yaşanan ekonomik sorunlar, bankaların risk algısı ve yönetim yapılarındaki olumsuzluklar, 1990'lı yıllardaki yurtiçi ve yurtdışı kaynaklı krizler, bankacılıkta uluslararası standartlardan uzak, teknolojik yenilikleri gerektiği kadar takip edemeyen, sermaye yetersizliği

bulunan genel bir yapının hakim olması mali piyasanın sağlıklı çalışmamasına ve istikrarsız bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak mali piyasalarda en büyük paya sahip bankacılık sektöründe, önemi dünyada çok önceleri farkedilen etkin bir gözetim ve denetim ihtiyacının olduğu ortaya çıkmıştır.

Dünyada Basel Komitesi tarafından finans sisteminin sağlıklı ve istikrarlı bir gelişim sağlaması amacıyla oluşturulan Basel II ile birlikte söz konusu amacın gerçekleştirilmesinde gözetim ve denetimin ne kadar önemli bir unsur olduğu vurgulanmış olup, çalışma içerisinde gözetim ve denetime dair birçok düzenlemeye yer verilmiştir.

Bu çerçevede ülkemizde Basel II kriterlerine uyum için gerekli düzenlemeler kanunlar ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından yürürlüğe konan yönetmeliklerle yapılmıştır.

3.1.1. Bankalar Kanunu Kapsamında İç Denetim Düzenlemeleri

3.1.1.1. 4389 Sayılı Bankalar Kanun

1999 yılında yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların finansal yapılarının ve bankacılık sisteminin gözetim ve denetiminin güçlendirilmesi konusundaki düzenlemeleriyle ilgili ciddi değişiklikler yaratan bir kanundur.

Kanunun en dikkat çekici yanı, Türk bankacılık sektöründe düzenleme, gözetim ve denetim görevlerini yerine getirmek amacıyla idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun bir otorite olarak kurulmasıdır. Kurumun karar organı olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) oluşturulmuştur.

19 Aralık 1999 tarihinde kabul edilen 4491 Sayılı Kanun ile de bankaların kuruluşundan tasfiyesine kadar olan süreçte alınması gereken kararların BDDK'ya

verilmesiyle söz konusu otoritenin gücü artmıştır¹²⁴. Ayrıca, mevduat sahiplerinin tasarruflarını sigorta etmenin yanı sıra, bankaların mali bünyelerini güçlendirme ve gereğinde yeniden yapılandırma görevi ise 16.06.1994 tarih ve 538 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile verilen, idare ve temsili TCMB tarafından gerçekleştirilen Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) 1983 yılında kurulmuştur¹²⁵. Bu şekilde bankaları yapılandırma görevi de bulunan TMSF'nin bünyesine katılmasıyla bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu BDDK, bir kamu otoritesi olarak 31 Ağustos 2000 tarihinde resmen çalışmaya başlamıştır.

4389 sayılı Kanun'la birlikte ülkemizdeki bankaların denetim süreçlerinin Basel II kriterlerinden iç denetim faaliyetlerine yönelik düzenlemesi, kanunun 9. maddesinin 4. fıkrasında yer almıştır¹²⁶. Buna göre “Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esasları ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla” yükümlü tutulmuştur¹²⁷. 4389 sayılı Kanun'dan önce, bankalarda iç denetim uygulamalarına ilişkin olan diğer kanun ve düzenlemelerde ise sadece yeteri kadar müfettiş istihdamı zorunluluğuna yer verilmiş, denetim faaliyetinden beklenen amaç ve bu amaca yönelik kurallardan bahsedilmemiştir.

Bu kanunla bankacılık sektöründe denetim ile ilgili olarak idari ve mali özerkliği sahip gözetim ve denetim otoritesi olan BDDK'nın kurulması ve iç denetim sisteminin hukuki zemininin hazırlanması gibi önemli değişiklikler yapılmıştır.

---

¹²⁴ Yavuz Çiftçi, Alper Erserim, “İç Kontrol Sistemi-Bağımsız Denetim İlişkisi İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Düzenlemelerin İncelenmesi, s. 6-7, http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci_aerserim.pdf , (15.01.2009).

¹²⁵ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Tarihçe, www.tmsf.org.tr, 07.08.2010.

¹²⁶ Uçar, s. 290.

¹²⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK, 4389 Sayılı Kanun), 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, www.dbbk.org.tr, 03.08.2010, Md. 9.

3.1.1.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

01.11.2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile bankalar tarafından oluşturulması gereken iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerini içeren kavram olarak karşımıza çıkan iç sistemler hakkında çeşitli yükümlülükler 29., 30. ve 32. maddelerinde düzenlenmiştir¹²⁸.

29. maddede “Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişken koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler. İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve sorumlulukları ile Kuruma yapılacak raporlamalara ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir¹²⁹” ifadesine yer verilmiştir. Bununla iç sistemlerin kurulması vurgulanmaktadır.

30. maddede ise bankaların kuracakları iç kontrol sistemine ilişkin temel hususlardan bahsedilmektedir. Bu madde de “Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır. İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna

---

¹²⁸ Uçar, s. 291-293.

¹²⁹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 5411 Sayılı Bankalar Kanunu (5411 Sayılı Kanun), www.dbbk.org.tr, 03.08.2010, Md. 29

bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür¹³⁰” ifadesi bulunmaktadır.

Kanunun 32. maddesinde de “Bankalar bütün birim, şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. Bu çerçevede, faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenir¹³¹” denilmektedir¹³². Bu madde ile teftiş kurulunun önemi ve gerekliliği açıkça ifade edilmektedir.

Belirtilen maddelere ek olarak kanunun 24. maddesinde banka yönetim kurullarının denetim ve gözetim faaliyetlerini yerine getirmek üzere en az iki üyeden oluşan bir denetim komitesi oluşturmaları gerektiği ifade edilmektedir¹³³. Üyeleri icrai görevi olmayan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilmesi gereken denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin yeterliliğini, etkinliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bu Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, bu Kanun kapsamında ana ortaklık niteliğindeki kuruluşlarda, konsolide denetime tabi kuruluşların iç denetim işlevlerinin konsolide olarak sürdürülmesini sağlamakla görevli ve sorumludur. Denetim komitesi, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemleri kapsamında oluşturulan birimlerden, bağımsız denetim kuruluşlarından; görevlerinin yerine getirilmesi ile ilgili düzenli raporlar almak, gerçekleştirdiği faaliyetlerinin sonuçlarını ve bankada alınması gereken önlemlere, yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ve bankanın faaliyetlerinin güven içinde sürdürülmesi bakımından önemli gördüğü hususlarla ilgili görüşlerini

---

¹³⁰ 5411 Sayılı Kanun, Md. 30.

¹³¹ 5411 Sayılı Kanun, Md. 32.

¹³² Kiracı, Çorbacıoğlu, s. 336.

¹³³ Dipci, s. 63.

altı aylık dönemleri aşmamak kaydıyla yönetim kuruluna bildirmekten sorumludur¹³⁴.

5411 sayılı Kanunda, 4389 sayılı Kanundan farklı olarak, bankalarda yapılacak yerinde denetimin, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu personeli bankalar yeminli murakıp ve yardımcıları yanında, hukuk uzmanı ve yardımcıları, bankacılık uzmanı ve yardımcıları, bilişim uzmanı ve yardımcılarının da görev alacağı bir ekip tarafından gerçekleştirileceği öngörülmektedir. İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin ilgili mevzuata uygun olarak tesis edilmesi, işleyişinin, uygunluğunun ve yeterliliğinin sağlanması, finansal raporlama sistemlerinin güvence altına alınması, banka içindeki yetki ve sorumlulukların belirlenmesinin yönetim kurulunun sorumluluğunda olduğu 5411 Sayılı Kanunda yer almaktadır. Ayrıca 5411 sayılı Kanunda, 4389 sayılı Kanunda yer almayan, bağımsız denetim kuruluşlarının denetim esnasında bankanın varlığını tehlikeye sokabilecek veya yöneticilerin Kanun veya esas sözleşmeyi ihmal etmiş olduklarını gösteren hususlar tespit ederlerse durumu derhal Kuruma bildirecekleri yönünde yeni bir düzenlemeye de yer verilmektedir¹³⁵.

Bu Kanun ile gelen yenilikler arasında bankalarda denetim komitesinin oluşturulması, bağımsız denetim ve risk odaklı denetim anlayışının benimsenmesi gibi hususlar bulunmaktadır.

3.1.2. BDDK Tarafından Gerçekleştirilen Düzenlemeler

3.1.2.1. Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik

BDDK tarafından hazırlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” 08.02.2001 tarih ve 24312 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bununla BDDK tarafından, bankaların

---

¹³⁴ Yücel, s. 51.

¹³⁵ Akça, s. 79.

kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi amaçlanmıştır ve ilgili yönetmelik iç denetim faaliyetlerine ilişkin yeni bir düzenleme olarak ortaya çıkmıştır¹³⁶. Bu yönetmelikle, bankalar teftiş kurulu yanında kurulması zorunlu bir hale getirilen iç kontrol merkezinden oluşan bir “iç denetim sistemi” oluşturmak zorundadır. Bunun sonucu olarak yönetmelikle düzenlenen risk yönetimi unsuru ayrı tutulduğunda iç denetim sisteminde iç kontrol ve teftiş olmak üzere ikili bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

Yönetmelikle risk yönetiminin yanı sıra bankaların iç denetim sistemleri de düzenlenmiş ve denetimin içine teftişin yanı sıra iç kontrol faaliyetleri de eklenmiştir. İç kontrole oldukça geniş bir şekilde değinilen yönetmelikte; iç kontrolün etkinliğini sağlayacak unsurlar, iç kontrol işlevini yürütecek birimler, yönetim kurulunun bu konudaki görev ve sorumlulukları, iç kontrol süreci, iç kontrol ortamının tesisi, iç kontrol faaliyetleri, işlevsel görev ayrımları, iç kontrol sürecinin izlenmesi, iç kontrol merkezinin oluşturulması, iç kontrol elemanlarının görevleri gibi konulara değinilmiştir.

Bu yönetmelikle daha önceleri teftişin gerçekleştirdiği günlük işlemlerin denetimi fonksiyonu iç kontrolün fonksiyonu içine alınmış, teftişe ise öncelikle bankada risk yönetimi sistemi, iç kontrol sistemi, bilgi işlem sistemi gibi sistemlerin ve süreçlerin doğruluğunun denetimi fonksiyonu yüklenmiştir.

İç kontrol merkezinde görev alan kişiler, bu merkezin elemanları olarak İç Kontrol Merkezi Başkanlığı'na bağlı olarak bankaların tüm birimlerinde tam zamanlı olarak görev yapmaktadırlar. Ayrıca büyük şubelerde iç kontrol elemanlarının görev alması, iç kontrol elemanı bulunmayan şubelerin de merkezi olarak iç kontrol sürecine dahil edilmesi gerekmektedir¹³⁷.

---

¹³⁶ Uçar, s. 293.

¹³⁷ Bektaş, ss. 88-90.

Bu yönetmelikle uluslararası standartlarla oldukça paralel bir gelişme gösterilmiştir. İç denetim sisteminin içerisinde ikili bir yapı olan iç kontrol ve teftiş sistemini yönetmelikte belirtildiği üzere kısaca;

İç kontrol sistemi: “Bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen, bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eş anlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümü”,

Teftiş sistemi: “Bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçları ve bankanın yapısına göre finansal faaliyet ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen, iç kontrol sistemi ile risk yönetim sisteminin işleyişi başta olmak üzere bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirme yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik denetim süreci”

şeklinde özetleyebiliriz¹³⁸.

3.2.1.2. Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik

2001 yılındaki yönetmelikten sonra, 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de “Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik” bankaların kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla yayınlanmıştır.

08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmelikle ortaya konulan “iç kontrol” kavramı, yeni yönetmelikte net bir şekilde iç denetimden (Teftiş Kurulu) ayrılmış ve açıklanmıştır. Yeni yönetmelik ile bankanın iç kontrol, iç denetim ve risk yönetiminin birleşimi olarak ortaya çıkan iç sistemler

---

¹³⁸ BDDK Yönetmelik, 2001, s. 1-2.

kavramı ortaya çıkmıştır. İç sistemleri oluşturan unsurların amacı, faaliyetleri ve çalışma esaslarına değinilmiştir.

Yayınlanan bu yönetmeliklerle bankaların iç denetim birimlerinin örgütlenmesinden, çalışma usullerine, işleyişine ve banka içi ilişkilerine kadar birçok konuda ülkemizdeki uygulamalar Basel komitesinin iç denetim ve iç kontrol ile ilgili olarak yayınladığı düzenlemelerle paralel hale gelmiştir ve bu yönde büyük ilerlemeler sağlanmıştır.

3.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM

Bankacılık sektöründe iç denetim, kanunlar ve yönetmeliklerle ortaya konan uygulama esasları çerçevesinde düzenlenmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, bankalardaki faaliyetlerin verimliliğinin, etkinliğinin, finansal ve idari konulara ait bilgilerin güvenilirliğinin, bütünlüğünün ve zamanında elde edilebilirliğinin, banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere uygunluğunun sağlanmasını amaçlayan iç denetim sistemi;

- Banka faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulunca kurulmuş strateji ile politikalara uygun olarak basiretli, düzgün ve maliyet boyutu dikkate alınarak etkin bir şekilde planlanması ile yürütülmesinin kontrolünü,
- İşlemlerin ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinin, genel veya özel yetkilere dayalı olarak gerçekleştirilmesini,
- Faaliyetlere ilişkin olarak, yönetim kurulunun bankanın varlıklarını güvence altına alabilmesini ve yükümlülükleri kontrol edebilmesini,
- Usulsüzlükler ile hatalardan kaynaklanan risklerin asgariye indirilmesi için risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını,
- Kayıtların tam, doğru ve zamanında bilgi sağlamasını,
- Yönetim kurulunun, bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun karlılık performansını, bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemesini,

- Yönetim kuruluna, zarara uğrama riskini tanımlama, düzenli olarak gözden geçirme ve mümkün ise sayısallaştırma imkanı vermesi bakımından risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını

sağlayacak şekilde oluşturulur¹³⁹.

Bu unsurları içerecek şekilde oluşturulan iç denetimin kapsamı da;

- İç kontrol sisteminin etkinliğinin, yeterliliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk yönetim sistemleri ile ilgili uygulamaların incelenmesi,
- Yönetim ve finansal bilgi sistemlerinin incelenmesi,
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluk ve güvenilirliğinin incelenmesi,
- Bankanın sermayesini değerlendirme sisteminin incelenmesi,
- Etik kurallara ve kanuni düzenlemelere uyulup uyulmadığının incelenmesi,
- Raporlamanın doğruluğu, güvenilirliği ve zamanında gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin incelenmesi
- İşlerin ve iç kontrol usullerinin işleyişinin kontrol edilmesi ve özel incelemelerin yapılması

şeklinde özetlenebilir¹⁴⁰.

3.2.1. İç Denetim Alanları

İç kontrol merkezi ve teftiş kurulundan oluşan ikili bir yapılanmaya sahip iç denetim sistemi içerisinde, etkin bir iç denetimin gerçekleştirilmesi için öncelikle denetim alanlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda belirlenen denetim alanları aşağıdaki gibidir¹⁴¹;

---

¹³⁹ BDDK Yönetmelik, 2001, s. 10.

¹⁴⁰ Çakmak, ss. 52-53.

¹⁴¹ BDDK Yönetmelik, 2001, s. 11.

3.2.1.1. Gözetim Amacıyla Kurum Tarafından Talep Edilen Raporlamaların ve Diğer Bilgilerin Hazırlanması

Bankanın yönetim bilgi sisteminden erişilecek bilgilerle uyumlu olması gereken finansal raporlamaların ve diğer bilgilerin belirlenen raporlama usullerine göre hazırlanması gerekmektedir.

3.2.1.2. İlgili Mevzuata Uygunluğun Sağlanması

Bankaların, bankacılıkla ilgili yasal yükümlülüklerine uygun şekilde faaliyet göstermelerini sağlayan uyarıcı izleme ve raporlama sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir.

3.2.1.3. Yeterli Düzeyde Karşılık Ayrılmasının Sağlanması

Bankanın varlıkları ve yükümlülükleri ile ilgili olarak ayrılması gereken karşılıkların riskleri karşılayacak düzeyde olmasını ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

3.2.1.4. Faaliyetlerin Basiretli Biçimde Planlanması ve Yürütülmesinin Temini

Banka için belirlenen stratejilerin, politikaların, yetkilerin, faaliyet sınırlarının uygun bir şekilde tanımlanması, bunların yönetim politikalarıyla uyumunun kontrol edilmesi ve performans değerlendirmesi ile ilgili süreçlerinin sağlıklı bir şekilde işleyip işlemediğinin incelenmesi gerekmektedir.

3.2.1.5. Finansal Muhasebe ve Yönetim Bilgi Sistemleri

İşlevsel faaliyetlere ait işlemlerin sonuçlarının finansal tablo ve raporlara, yönetim bilgi sistemlerine tam ve doğru şekilde yansıtılıp yansıtılmadığının ve bu bilgilerin uyumunun kontrolü gerçekleştirilmelidir.

3.2.1.6. Temel Faaliyet Alanlarının Özel Kontrolü

Bankaların temel faaliyet alanları olarak adlandırabileceğimiz kredilendirme, alım-satım, aktif-pasif yönetimi ve likidite yönetimi faaliyetlerine ait süreçlerin kontrol edilmesi gerekmektedir.

3.2.1.7. Otomasyon/Bilgi-İşlem Ortamı

Bilgi işlem sisteminin planlanması, geliştirilmesi ve çeşitli uygulamaların gerçekleştirilmesi sürecinde ortaya çıkan ve çıkabilecek risklerin minimuma indirilmesi için gerekli olan kontrollerin yapılması sağlanmalıdır. Ayrıca bilgi işlem sisteminden kaynaklanabilecek sorunların çözümü ve oluşabilecek tehlikelerin önlenmesi için tedbirlerin alınması da gerekmektedir.

3.2.1.8. Acil ve Beklenmedik Durum Planlaması

Yangın, deprem ve sel gibi felaketlerin banka varlıklarına, belgelere, cihaz ve her türlü elektronik araca, vb. verebilecek zararın azaltılabilmesi ve söz konusu olumsuzluklar ortaya çıktığında kontrolünün sağlanması için acil ve beklenmedik duruma ilişkin uygulamaların iyi planlanması ve bunların işlerliğinin kontrol edilmesi gerekmektedir.

3.2.1.9. Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesi

Kara para aklanması faaliyetlerinde bankanın bilmeden taraf olmasını engelleyecek bir kontrol sistemi ve uygulama usulleri oluşturulması gerekmektedir ve bu uygulama usullerinin faaliyeti denetleyen kurumların belirlediği kurallar dahilinde uygulanması sağlanmalıdır.

3.2.2. İç Denetimin Yapısı

Bankalar iç denetim yapılarını oluştururken, yerine getirecekleri faaliyetlerin etkin ve verimli olmasını, finansal ve idari konular ile ilgili bilgilerin güvenilir ve zamanında elde edilebilir olmasını ve yasalara, mevzuata ve düzenlemelere uygun olmasını sağlama amacıyla hareket etmelidir.

Bu amaçlar doğrultusunda iç denetim yapısının aşağıdaki hususlar dikkate alınarak oluşturulması uygun olacaktır;

- Banka faaliyetlerinin düzgün ve maliyetler dikkate alınır şekilde planlanması,
- Banka faaliyetlerinin işleyişinin kontrol edilmesi,
- İşlem ve yükümlülüklerin belirlenmiş yetkiler dahilinde gerçekleştirilmesi,
- Yönetim kurulunun faaliyetlerle ilgili olarak bankanın varlıklarını güvence altına alınmasını kontrol edebilmesi ve banka faaliyetlerini, kalitesini, performansını ve yasal düzenlemelere uygunluğunu devamlı olarak takip etmesi,
- Usulsüzlük ve hatalardan kaynaklanan risklerin minimuma indirilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması,
- Tutulan kayıtların doğru, eksiksiz ve zamanında elde edilebilir olması,
- Risk yönetim sisteminin etkin bir şekilde işlemesi,
- Banka içerisindeki kontrol mekanizmalarının etkinliğini izlenmesi.

Bu hususlar ve yönetmelikler çerçevesinde bankaların iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerinden oluşan iç sistemler adı verilen bir yapı oluşturması gerekmektedir¹⁴².

İç Denetim Sistemi: İç kontrol sistemi ile teftiş sisteminden oluşan bir yapı olarak tanımlanmaktadır. İç denetim, üst yönetime banka faaliyetlerinin kanun, ilgili diğer

---

¹⁴² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK Yönetmelik, 2006), “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 2006, www.bddk.org.tr, 10.10.2009, Md. 3-4.

mevzuat ve düzenlemeler ile banka içi strateji, politika, ilke ve hedefler doğrultusunda yürütüldüğü, iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği hususunda güvence sağlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

İç Kontrol Sistemi: Bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde banka içi politika ve kurallara ve bankacılık uygulamalarına uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve mali raporlama sisteminin güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlayan bir sistemdir.

Risk Yönetim Sistemi: Bankanın gelecekteki nakit akımlarının sahip olduğu risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak da faaliyetlerin niteliği ve düzeyini izlemeye, kontrol altında tutmaya ve gerektiğinde değiştirmeye yönelik olarak belirlenen politikalar, uygulama usulleri ve limitler aracılığıyla karşı karşıya kalınan risklerin tanımlanmasını, ölçülmesini, izlenmesini ve kontrol edilmesini sağlamakta olan bir sistemdir.

İç sistemler kapsamındaki birimler banka yönetim kuruluna bağlı olarak kurulurlar. Yönetim kurulu iç sistemler kapsamındaki görev ve sorumluluklarını kısmen veya tamamen iç sistemler sorumlusuna devredebilmekte ve de görev ve sorumlulukları iç sistemler kapsamında yer alan birimler bazında ayrıştırılmak kaydıyla, birden fazla iç sistemler sorumlusu belirlenebilmektedir. İç sistemler sorumluluğu görevi ancak icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyelerinden birine veya bu nitelikteki yönetim kurulu üyelerinden oluşan komitelere ya da denetim komitesine verilebilmektedir. İç sistemler sorumlusu olan üyenin veya üye sayısının ikiden az olması sonucunu doğurması kaydıyla iç sistemler sorumlusu olan komite üyesinin görevden ayrılması, görevden alınması ya da aranan nitelikleri kaybetmesi durumunda onbeş gün içinde yerine aynı niteliklere sahip bir yönetim kurulu üyesinin atanması zorunludur¹⁴³.

İç denetim ve risk yönetim düzenlemeleri, bu birimlerin birbirinden bağımsız, iç kontrol işlevi kapsamında banka yönetim kuruluna ve üst düzey

---

¹⁴³ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 4.

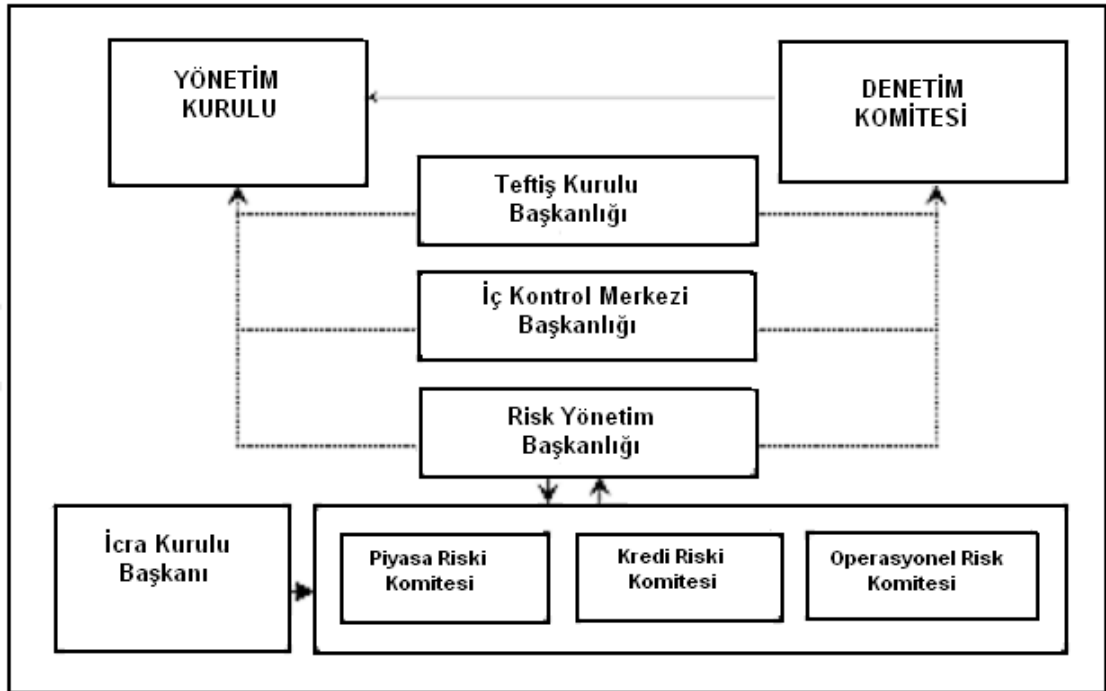

yönetimine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Bu kapsamda bankaların örgüt yapıları içerisinde ayrı bir teftiş birimine, ayrı bir iç kontrol merkezine ve risk yönetimi birimine yer vermesi ve bunların doğrudan yönetim kuruluna bağlı olacak şekilde yapılandırılması sağlanmalıdır¹⁴⁴.

Ayrıca yönetmeliklere aykırı olmamak kaydıyla bankalar, kendi faaliyetlerinin kapsamını ve yapısal özelliklerini de dikkate alarak iç sistem organizasyon yapısına ve işleyişine ilişkin usul ve esasları belirleyebilmektedirler¹⁴⁵.

Yönetmelikler çerçevesinde oluşturulacak iç denetim yapısı en basit hali ile aşağıda belirtilmektedir:

Şekil 2: İç Denetim Yapısı

Kaynak: Uçar, s. 276.

¹⁴⁴ Aslan, s. 78.

¹⁴⁵ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 4.

3.2.2.1. İç Denetim Çerçevesinde Yönetim Kurulu, Denetim Komitesi ve Üst Düzey Yönetimin Sorumlulukları

3.2.2.1.1. Yönetim Kurulu Sorumlulukları

Bankalarda iç denetim sistemini de içeren iç sistemleri oluşturmakla görevlendirilen yönetim kurulunun bu kapsamda sorumlulukları;

- Bankanın organizasyon yapısını ve insan kaynakları politikasını oluşturmak,
- Üst düzey yönetimin atanmasında aranılacak kriterleri belirlemek,
- İç sistemler sorumlusunun görev ve sorumluluklarını açık bir şekilde yazılı olarak belirlemek ve faaliyetlerini izlemek,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin faaliyetlerine ilişkin strateji ve politikalar ile uygulama usullerini yazılı olarak belirlemek ve etkin bir şekilde uygulanmasını, idame ettirilmesini, birbirleri ile koordinasyonunu sağlamak,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin ve yöneticilerinin görev, yetki ve sorumluluklarını açık ve görev çatışmaları olmayacak şekilde belirlemek ve bu birimlerde görevlendirilen personelin çalışma usul ve esaslarını onaylamak, gerekli kaynakların tahsisini sağlamak,
- İç sistemlere ilişkin uygulamalar ile ilgili olarak Kurumca ya da bağımsız denetçilerce tespit edilen veya banka denetim komitesince yönetim kurulu gündemine getirilen hata veya eksiklikleri zamanında dikkate alarak gidermek için gerekli önlemleri almak; tespit edilen eksiklik ve hataları değerlendirerek aynı veya benzer eksiklik ve hataların oluşabileceği alanlara ilişkin iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin yönlendirilmesini sağlamak,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerin yöneticilerinin seçimine ve görevden alınmasına karar vermek,
- İç sistemler kapsamındaki birimlerde görev yapan personelin mesleki yeterlilik ve gelişimlerini teminen ulusal ve uluslararası düzeyde konuları ile ilgili alanlarda sertifika edinmelerine yönelik eğitim programlarına katılımlarını sağlamak,

- Bankanın maruz kaldığı riskler ve bu risklerin ölçüm yöntemleri ile yönetimi konusunda bilgi sahibi olmak,
- Bankanın genel olarak ve her bir risk türü itibarıyla risk yönetimine ilişkin politika ve stratejilerini, alabileceği risk seviyesini ve bunlara ilişkin uygulama usullerini yazılı olarak belirlemek, birimler ve yöneticileri ya da bu birimlerde çalışan personel itibarıyla azami risk limitleri tahsis etmek,
- Bankanın gelir ve giderlerini önemli ölçüde etkileyecek risklerin alınmasına, izlenmesine, yönetilmesine ve raporlanmasına ilişkin politikaları ve bu politikalardaki değişiklikleri onaylamak ve bunların uygulanmasını gözetmek,
- Bankanın, üstlenilen risk düzeyi ile ilişkili özkaynak seviyesini belirleyen bir sürece ve özkaynak yönetim stratejilerine sahip olmasını temin etmek,
- Üst düzey yönetimin bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda kendisine zamanında ve güvenilir raporlamalar vermesini sağlamak,
- Risk yönetim sistemlerinin etkinliğini izlemek,
- Müşterilerin şikayetlerinin araştırılmasını ve sonucu hakkında ilgililere cevap verilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmesini ve bunların belirlenecek hususları ihtiva edecek şekilde kendisine düzenli raporlanmasını sağlamak

olarak belirtilebilir¹⁴⁶.

3.2.2.1.2. Denetim Komitesi Üyelerinin Sorumlulukları

5411 sayılı Bankalar Kanunu ile bankaların yönetim kurullarınca yönetim kurulunun denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere denetim komitesi oluşturulması yasal bir zorunluluk haline gelmiştir ve yönetim kurulu üyeleri arasından seçilecek icrai görevi bulunmayan en az iki üye banka denetim komitesi üyeleri olarak görevlendirmektedir¹⁴⁷. Burada icracı

¹⁴⁶ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 5.

¹⁴⁷ Uçar, s. 278.

birimden kasıt, gerçekleştirdiği faaliyetlerin sonuçları banka için kar ve zarar niteliğinde doğrudan bir etki oluşturan birimdir.

Bankalarda denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç sistemlerinin yeterliliği ve etkinliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin Bankalar Kanunu ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve bilgilerin bütünlüğünü gözetmek, bağımsız denetim kuruluşları ile derecelendirme, değerlendirme gibi destek hizmeti veren kuruluşlarının yönetim kurulu tarafından seçilmesinde gerekli ön değerlendirmeleri yapmak, yönetim kurulu tarafından seçilen ve sözleşme imzalanan bu kuruluşların faaliyetlerini düzenli olarak izlemek, Bankalar Kanuna istinaden yürürlüğe giren düzenlemeler uyarınca konsolidasyona tabi ortaklıkların iç denetim faaliyetlerinin konsolide olarak sürdürülmesini ve eşgüdümünü sağlamakla görevli ve sorumlu tutulmuştur¹⁴⁸.

Denetim komitesi, altı aylık dönemleri aşmamak koşuluyla gerçekleştirdiği faaliyetlerin sonuçları ve bankada alınması gereken önlemlere, yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ve önemli gördüğü diğer hususlarla ilgili olarak görüşlerini yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür¹⁴⁹.

3.2.2.1.3. Üst Düzey Yönetimin Sorumlukları

Bankalarda iç denetim kapsamında yönetim kurulu ve denetim komitesinin yanında banka genel müdür ve genel müdür yardımcıları, iç sistemler kapsamındaki birimlerin yöneticileri, danışmanlık birimleri dışındaki birimlerin, yetki ve görevleri itibarıyla genel müdür yardımcısına denk veya daha üst konumlarda görev yapan yöneticileri¹⁵⁰ olarak belirtilebilecek üst düzey yönetimde sorumlulukları vardır.

---

¹⁴⁸ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 7.

¹⁴⁹ 5411 Sayılı Kanun, Md. 24.

¹⁵⁰ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 3.

Üst yönetim;

- Görev ve sorumlulukları kapsamındaki işlerin gereklerine göre yerine getirilmesi, etkinliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan uygulamalar konusunda öneriler geliştirmek,
- Sorumlu oldukları birimlerde görev yapan banka personelini koordine etmek, görev dağılımı yapmak ve görev ve sorumluluklarını etkin olarak yerine getirip getirmediğini izlemek,
- Sorumlu oldukları birimlerde ortaya çıkan eksiklik veya hataları çözümlenmek ve bunları ya da alınması gerekli görülen tedbirleri ilgili iç sistemler sorumlusuna raporlamak,
- Beklenmedik durumların ortaya çıkması durumunda kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde inisiyatif kullanmak,
- Bankanın karşı karşıya olduğu önemli riskler konusunda yönetim kuruluna zamanında ve güvenilir raporlama yapmak,
- Yönetim kurulunca verilen diğer görevleri yerine getirmek

gibi görev ve sorumluluklara sahiptir¹⁵¹.

Bankalar içerisinde sahip olunan sorumluluk ve yükümlülükler altında iç denetim, iç kontrol ve teftiş kurulu olarak adlandırılabilir iç denetim birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

3.2.2.2. İç Denetim Birimi (Teftiş Kurulu)

İç denetim birimi; bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve genel yönetim süreçlerinin etkinliğini, diğer bir deyişle bu sistemlerin belirlendiği şekilde işleyip işlemediğini tespit etmek ve eğer varsa olumsuzlukların giderilmesini sağlayarak, bütün halinde bankanın belirlenen hedeflerine ulaşacağı konusunda ilgili taraflara

---

¹⁵¹ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 8.

(hisse sahiplerine, yatırımcılara ve onların temsilcisi olan yönetim kuruluna) makul düzeyde bir güvence vermek amacı ve göreviyle kurulmuş bir yapıdır¹⁵².

Bankalarda iç denetim görevi, iç denetim birimi tarafından yürütülür. İç denetim biriminde bankanın büyüklüğüne, faaliyetlerinin karmaşıklığına, yoğunluğuna, kapsamına ve risklilik düzeyine bağlı olarak kanun ve ilgili mevzuat ile banka içi düzenlemelerde öngörülen denetim hizmetlerinin aksatılmadan ve gerektirdiği düzeyde yerine getirilmesi amacıyla yeterli sayıda müfettiş ve iç denetim elemanı çalışarak denetim faaliyeti gerçekleştirilir¹⁵³.

Türk bankacılık sektörüne genel itibariyle bakıldığında, birimin yöneticisi olan başkan, başkan yardımcıları, müfettiş ve müfettiş yardımcılarında oluşan bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

3.2.2.2.1. İç Denetim Birimi Yöneticisi Nitelik ve Görevleri

En az yedi yıllık bankacılık tecrübesine sahip olması gereken iç denetim birimi yöneticisi, kendi kapsamındaki iç denetim faaliyetlerini, gerçekleştirilecek faaliyetlere yönelik olarak politika ve uygulama usulleri ile iç denetim planları çerçevesinde yürütmektedir.

İç denetim birimi yöneticisi;

- İç denetim faaliyetlerine yönelik politika ve uygulama usullerini belirlemek, denetim komitesinin uygun görüşünü almak ve yönetim kurulunun onayıyla uygulamaya koymak,
- İç denetim faaliyetlerini gözetlemek, denetim politika, program, süreç ve uygulamalarını izlemek ve yönlendirmek,
- Müfettişlerin görev, yetki ve sorumluluklarının gerektirdiği nitelikleri haiz olup olmadıklarını değerlendirmek, mesleki bilgi, beceri ve yeteneklerinin

---

¹⁵² Uçar, s. 279.

¹⁵³ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 22.

geliştirilmesine yönelik eğitim programları hazırlamak ve müfettişlerin görevlerini mesleki özen ve dikkat çerçevesinde bağımsız ve tarafsız olarak icra edip etmediklerini izlemek,

- Dönemsel ve riske dayalı denetimler haricinde, yönetim kurulu veya denetim komitesinin talebi üzerine, iç denetimin amacına uygun olarak özel denetimler de iç denetim birimi tarafından yerine getirilmesini sağlamak

gibi görevleri bulunmaktadır¹⁵⁴.

3.2.2.2.2. Müfettişlerin Nitelik ve Yetkileri

Teftiş Kurulu'nun diğer mensuplarını oluşturan müfettişlerin sahip olmaları gereken nitelikler ve sahip oldukları yetkiler şu şekilde özetlenebilir;

- Müfettişler görev ve sorumluluklarını tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirmelidir. Bu amaçla müfettişlerin iç denetim birimi yöneticisi, ilgili iç sistemler sorumlusu ve yönetim kurulu haricinde banka yönetiminde yer alan diğer kişilere karşı hesap verme sorumluluğu bulunmaması ve görevlerini yerine getirirken kişisel veya akrabalık ilişkileri ya da bankadaki konumu gibi hususlardan kaynaklı menfaat çatışmalarından uzak olmaları sağlanır.
- Müfettişler, bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını zedeleyici nitelikteki hususların bulunması halinde bunları denetim öncesinde iç denetim birimi yöneticisine ve denetim komitesine bildirir ve görevden çekilir. Müfettişler, daha önce bulunduğu görevler nedeniyle sorumluluğu bulunan işlemlerin denetiminde bulunamazlar.
- Müfettişlere görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için yönetim kurulu tarafından bankanın bütün birimlerinde inisiyatif kullanabilecek, bankanın herhangi bir personelinden bilgi isteyebilecek ve bankanın tüm kayıt, dosya ve verilerine ulaşabilecek yetkiyi haiz olmaları sağlanır.

---

¹⁵⁴ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 22.

- İç denetim birimi tarafından hazırlanan, ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen ve yönetim kurulu tarafından da kabul edilen iç denetim yönetmeliğinde, müfettişlerin yeterlilikleri için aranan öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ve diğer nitelikler belirtilir.
- Müfettişlerden, bankanın bilgi teknolojilerinin denetimini icra edeceklerin bilgi teknolojileri ile bilgi teknolojilerine dayalı denetim teknikleri konularında öğrenimleriyle veya aldıkları eğitim sertifikalarıyla kanıtlanabilir minimum bilgi ve beceriye sahip olmaları zorunludur¹⁵⁵.

Müfettişler, denetim görevlerini mesleki özen ve dikkat içerisinde yerine getirmekle sorumludurlar. Söz konusu mesleki özen ve dikkat;

- Görevin gerektireceği çalışmanın kapsamını,
- İlgili mevzuat, iç düzenleme ve uygulama usullerini ve bunların denetlenecek alan bakımından önem ve gerektirdiği çalışmanın boyutunu,
- Denetime konu faaliyetlere ilişkin risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin etkinliği ve yeterliliğini,
- Denetime konu faaliyet ve işlemlerde önemli hata, usulsüzlük ve kasıtlı aykırılıkların olma ihtimalini,
- Yararlanılabilecek bilgisayar destekli denetim teknikleri ile veri analiz tekniklerini,
- Denetim konusu faaliyet veya işlemde kaynaklanabilecek riskleri,
- Danışmanlık hizmetinde bulunulması halinde, hizmetin gerektirdiği çalışmanın sonuçlandırılma süresi ve raporlanması dahil bundan yararlanacak kişilerin ihtiyaç ve beklentileri ile bu hizmetin gerektirdiği çalışmanın kapsamı ve karmaşıklık düzeyini

belirleme yetkinliğine sahip olmayı gerektirmektedir¹⁵⁶.

---

¹⁵⁵ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 23.

¹⁵⁶ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 24.

3.2.2.2.3. Müfettişlerin Görevleri

Müfettişlerin ve müfettiş yardımcılarının görevleri yönetim kurulunca yrrlge konulan teftiş kurulu yönetmeliğinde düzenlenmektedir. Buna göre müfettişlerin görevleri:

- Bankanın risk yönetim sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin bir bütün olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi,
- Risk tahmini ile bağlantılı olarak banka özkaynağının değerlendirilmesi sisteminin incelenmesi,
- Banka içindeki görev dağılımı dahil olmak üzere, iç kontrol sisteminin yeterliliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi çerçevesinde bankadaki çeşitli operasyonel kontrollerin, elektronik bankacılık hizmetleri dahil olmak üzere yönetim ve mali bilgi sistemlerinin yeterliliğinin gözden geçirilmesi ve bu kontroller ile işlemlerin ve yönetim ve mali bilgi sistemlerinin etkinliğinin ve işleyiş usullerinin test edilmesi, personelin tesis edilmiş politikalara ve uygulama usullerine uyum durumunun incelenmesi,
- Limit ihlalleri, yetki alınmadan alım-satım yapılan işlemleri ve üzerinde mutabık kalınmayan değerleme işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıkları gibi hususların araştırılması,
- Hesap ve kayıt düzeni ile mali tabloların ve gözetim raporlamalarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi,
- Işlemlerin bankacılık mevzuatına uygunluğunun incelenmesi

şeklinde zetlenebilir¹⁵⁷.

Bunlar dışında müfettişlerin sorun ve aksaklıkları uygun yönetim birimine bildirmeleri gerekmekte olup, tespit edilen hata ve eksiklikler ile etkin bir şekilde kontrol edilmeyen tüm riskler iç kontrol merkezine, üst düzey risk komitesine ve

---

¹⁵⁷ BDDK Yönetmelik, 2001, Md. 27.

uygun diğerk yönetim birimlerine rapor edilmesi ve bu birimlerce ele alınması, gerekli düzeltmelerin yapılması sağlanmalıdır¹⁵⁸.

Daha önce de belirtildiğı üzere iç denetim faaliyeti bankanın tüm birimlerini kapsamaktadır. Buna göre banka tarafından kontrol gücünü elinde bulundurduğu konsolidasyon kapsamındaki iştiraklerinin de bütün faaliyetleri ve birimlerinin teftiş kurulu tarafından incelenebilmesi için gerekli bütün tedbirler alınmakta ve düzenlemelerle denetim faaliyetinin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Bunlarla ilgili olarak denetim ilkeleri, gerek konsolidasyon kapsamındaki iştirakler gerekse yurtdışı şubeler için kontrolü elinde bulunduran banka tarafından merkezden tesis edilmektedir¹⁵⁹.

3.2.2.2.4. İç Denetim Faaliyetleri Süreci

Bankaların iç denetim faaliyetleri, iç denetim planının hazırlanması, bu planın uygulanması, denetim sonuçlarının iç denetim birimi yönetimine, ilgili birim yönetimine ve ilgili iç sistem sorumlusuna, denetim komitesine, denetim komitesi aracılığıyla da yönetim kuruluna raporlanması ve sonrasında ilgili birim yönetimlerinde alınan önlemlerin izlenmesi faaliyetlerini içermektedir¹⁶⁰.

3.2.2.2.5. İç Denetim Planı

İç denetimin gerçekleştirilmesi için oluşturulan planın iç denetim birimi yani teftiş kurulu tarafından risk değerlendirmelerine dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir¹⁶¹. Bu da bankanın karşı karşıya kaldığı riskler ve bunlara ilişkin kontroller dikkate alınarak denetim çalışmalarında öncelik verilecek alanların, ayrıntıların ve denetimin sıklığının belirlenmesine yönelik olarak yürütülmektedir. Risk değerlendirmelerinin gerçekleştirilmesi için;

---

¹⁵⁸ BDDK Yönetmelik, 2001, Md. 27.

¹⁵⁹ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 28.

¹⁶⁰ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 25.

¹⁶¹ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 26.

- Tüm işlemler, ürün çeşitleri, sunulan hizmetler ve görevlerin tanımları yapılır.
- Tanımlanan işlemler, ürün çeşitleri, hizmet ve görevler kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler ve bunlarla ilgili hükümler ve ilgili diğer mevzuat konuları belirlenir.
- Önemli iş birimleri ve ürünler, bunlara ilişkin faaliyet ve kontrol riskleri belirlenir, risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin yapısı ile ilgili dokümanlar tespit edilir.
- Önemli iş birimleri ve ürünlere ilişkin faaliyet ve kontrol risklerinin değerlendirilmesi ve önem derecelerinin belirlenmesi için risk ölçüm ve derecelendirme sistemleri kullanılır. Bu da yönetmelik kapsamında belirtilen matris yardımıyla yapılmakta ve birim yöneticileriyle ortaklaşa çalışmalar neticesinde oluşan bankanın sahip olduğu risklerle ilgili değerlendirmelerle ilgili son karar iç denetim birimi tarafından verilmektedir. Bu yapılırken risk değerlendirmeleri düzenli olarak gözden geçirilmeli ve iç denetim birimi de gerçekleşen değişiklikleri dikkate almalı ve gerekli incelemeleri yapmalıdır¹⁶².

Belirtilen değerlendirmeler, dönem içerisinde gerçekleştirilecek özel uygulama ve danışmanlık hizmetleri, eğitimler dikkate alınarak hazırlanan iç denetim planlarında;

- Riske dayalı değerlendirmeler sonucunda önem ve öncelik sıralamasına da yer verilerek dönem içerisinde denetlenecek alanlara,
- Denetimin amacına,
- Denetlenecek alan veya faaliyetler ile ilgili risk değerlendirmelerine,
- Planlanan denetim çalışmasının gerçekleştirileceği zamana ve denetim dönemine,
- Denetim faaliyetleri için gerekli olan kaynaklara ve kaynak kısıtlamalarının olası etkilerine

---

¹⁶² BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 26.

yer verilmektedir¹⁶³.

3.2.2.2.6. İç Denetim Çalışma Programı

İç denetim planı denetim alanındaki tüm işlemleri, kullanılacak teknikleri, bilgi elde etmede izlenecek yolları, ulaşılan sonuçlar ve denetim raporunun sunulmasını kapsayacak bir çalışma programı dahilinde uygulanır. Söz konusu çalışma programında denetim hedefi ve bu hedefe ulaşılması için yapılacak çalışmalara ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Denetimde kullanılan denetim usulleri çalışma kağıtları şeklinde belgelendirilmektedir. Çalışma kağıtlarının, denetim görevinin çalışma programında öngörüldüğü şekilde tamamlanıp tamamlanmadığını ve görevin yapılış biçimini gösterecek şekilde tutulması ve de ilgili müfettişin adı ve soyadı belirtilerek imzalanması esastır¹⁶⁴.

Çalışma programları genel olarak şu uygulamaları içermektedir¹⁶⁵;

- Gerek duyulduğunda yapılacak beklenmedik denetimler,
- Denetlenecek kayıtların kontrolü,
- İç kontrol sistemlerinin, politikaların ve uygulama usullerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk değerlendirmeleri,
- Örneklem metot ve tekniklerinin kullanımı,
- Seçilmiş işlemlerin ve hesap bakiyelerinin teyidi.

Kontrol edilecek işlem ve hesap bakiyelerinin teyidi şu şekillerde yapılmaktadır¹⁶⁶;

---

¹⁶³ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 27.

¹⁶⁴ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 29.

¹⁶⁵ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 29.

¹⁶⁶ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 29.

- Yardımcı hesaplar, büyük defter kayıtları ve kontrol kayıtlarının birbirleriyle tutarlığının incelenmesi,
- Kayıtlara esas belgelerin incelenmesi,
- İstisnai uygulamaların doğrudan incelenmesi ve uygun izleme faaliyetleri,
- Fiziksel denetimler.

3.2.2.2.7. İç denetim Raporları

İç denetim raporları, bir birimin veya faaliyetin bankacılık kanun ve diğer mevzuat ile banka içi politika ve uygulama usullerine uygunluğu, işletilen süreçlerin ve iç kontrollerin etkinliği ve alınması gerektiği düşünülen düzeltici işlemler hakkında üst yönetime bilgi verecek şekilde düzenlenmektedir. Müfettişlerin tespit ve önerilerini ilgili birim ve kişilerle paylaşmak, denetim raporlarını acil bir durum dışında denetim tamamlandıktan sonra iç denetim birimi aracılığıyla denetim komitesine ve yönetim kuruluna ulaştırmak gibi bir sorumluluğu da vardır. Müfettişlerce düzenlenecek çalışma kağıtları da raporlar ile birlikte iç denetim birimine iletilir.

Hazırlanan iç denetim raporlarında;

- Tespit edilen sorunlar ve sonuçlarıyla ilgili kısa açıklamaya,
- Denetimin kapsam ve amaçlarına,
- Detaylı denetim sonuçlarına,
- Önerilere,
- Üst yönetim tarafından ihtiyaç duyulabilecek diğer bilgilere

yer verilmektedir.

Denetim tamamlandıktan sonra, taslak denetim raporunu yanlış bilgilerin düzeltilmesini sağlamak, ilgili birim yönetiminin tespitlere ve alınacak önlemlerle ilgili değerlendirmelerini almak üzere müfettişler ilgili birim yöneticisiyle görüşmekte, sonra da denetim raporunun son hali, ilgili birim yönetiminin varsa

görüşleri de eklenerek, düzeltici önlemleri almaya yetkili yöneticilere intikal ettirmek üzere iç denetim birimine sunulmaktadır.

İç denetim birimi yöneticisi, minimum üç ayda bir denetim komitesine iç denetim birimi tarafından gerçekleştirilmiş faaliyetlerle ilgili bir rapor sunup, bunları denetim komitesi ile birlikte değerlendirmekte ve sonrasında denetim otoritesi yönetim kuruluna sunmaktadır.

3.2.2.3. Bankalarda İç Kontrol Birimi (İç Kontrol Merkezi)

İç kontrol faaliyetleri ve bunların nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili tasarıları ve bunların idaresini gerçekleştiren birim, iç kontrol birimi ya da diğer adıyla iç kontrol merkezidir.

İç kontrol merkezi, bankada oluşan finansal, işlevsel ve diğer kontrol sistemlerinin hepsini içerir. Merkez, istenilmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetlerini, istenilmemekle beraber meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırmacı kontrol faaliyetlerini ve de beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetlerini düzenler. Bu kontroller, idari kontroller ile yönetim, finans ve muhasebe kontrollerini, operasyonel kontrolleri, finansal ürün ve hizmetlerle ilgili kalite kontrollerini ve diğer kontrolleri kapsar.

Bankalar iç kontrol faaliyetlerinin idaresi ve uygulamasını doğrudan yönetim kuruluna bağlı olarak¹⁶⁷ gerçekleştirecek bir iç kontrol merkezi ile,

- Bankanın bütün işlemlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurul kararlarına ve genel müdürlük talimatlarına uygun olarak yapılıp yapılmadığını kontrolünü yapmak,
- Bankanın tüm organizasyon ve faaliyetleri ile kontrolünde bulundurduğu, konsolidasyon kapsamındaki iştirak şirketleri ile bankanın sunduğu

---

¹⁶⁷ BDDK Yönetmelik, 2001, Md. 24.

hizmetlere yardım sağlayan Őirketlerde denetimde bulunmak ve bu konularda yönetim kuruluna ve banka yönetimine bilgi sunmak,

- Bölümlerin ve konsolide bazda bankanın finansal performansı ile ilgili gerekli inceleme ve kontrolleri yapmak,
- Bankanın bilançosunu ve diğer resmi raporların mevcut yasal düzenlemelere uygunluğunun kontrolünü yapmak,
- Erken uyarı sistemleri ile riskleri önceden bildirmek ve önlem alınmasını sağlamak,
- Tüm personelin, kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri ve banka politikalarına aykırı, yasal olmayan faaliyetler gibi konuları gerekli birimlere iletilmesi konusunda bilinçlenmelerini sağlamak ve bu konularla ilgili rapor hazırlayarak ilgili mercilere göndermek

gibi amaçlara ulaşmak çabası içerisinde dirler¹⁶⁸.

3.2.2.3.1. İç Kontrol Biriminin (İç Kontrol Merkezi) Görevleri

Belirtilen amaçlar doğrultusunda iç kontrol merkezinin görevleri arasında;

- Bankada yürütölen iç kontrol faaliyetlerinde bütönlüğü sağlamak,
- Banka işlem ve faaliyetlerinin mevzuata, banka politikası ve etik kurallara uygunluğunu denetlemek,
- BDDK tarafından denetleme faaliyetleri ile ilgili olarak istenen bilgileri raporlamak,
- Bütöen banka işlemlerinin belirli kurallara bağlanmasını ve standardize edilmesini sağlayarak denetimin etkinliğini artırmak,,
- Bankanın muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunu incelemek ve güvenilirliğini denetlemek,
- Bankaya ait maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına ilişkin kuralların ve sınırlamaların uygunluğunu denetlemek,

---

¹⁶⁸ Aslan, s. 122.

- İşlem ve faaliyetlerle ilgili genel müdürlük tarafından belirlenen risk sınırlarına uyulup uyulmadığını kontrol edip, limit aşımını izlemek,
- Denetim faaliyetlerine ilişkin denetim planları ve raporları hazırlamak, denetim sonuçlarını değerlendirmek, bu sonuç ve değerlendirmeleri gerektiğinde üst yönetime, denetim komitesine ve yönetim kuruluna raporlamak,
- Bankada iç kontrol kültürünün oluşması için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak,
- Bankanın iç kontrolü ile ilgili yönetmelik oluşturmak

sayılabılır¹⁶⁹.

Bir yönetici ve bankanın büyüklüğü, faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklığına göre yeteri kadar iç kontrol elemanı ile faaliyetlerini gerçekleştiren iç kontrol merkezinin çalışma esas ve usulleri yönetim kurulu tarafından teftiş kurulu ve üst düzey risk komitesinin görüşü alınarak¹⁷⁰ belirlenir.

3.2.2.3.2. İç Kontrol Birimi (İç Kontrol Merkezi) Yönetici ve Sorumlulukları

En az yedi yıllık bankacılık tecrübesine sahip olması gereken iç kontrol birimi yöneticisi,

- İç kontrol personelinin görev, yetki ve sorumluluklarının gerektirdiği niteliklere sahip olup olmadıklarını değerlendirmek,
- Personelin mesleki bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programları hazırlamak ve
- Görevlerini uygulayıcı birimlerin etkisinde kalmaksızın tarafsız olarak yapıp yapmadıklarını izlemek
- İç kontrol faaliyetlerinin, bankanın operasyonel faaliyetlerini gerçekleştiren personel ile iç kontrol personeli arasında dağılımına ilişkin usul ve esaslar ile

---

¹⁶⁹ Aslan, ss. 123-124.

¹⁷⁰ BDDK Yönetmelik, 2001, Md. 24.

her iç kontrol faaliyeti için tahsis edilecek iç kontrol personeli sayısı ve hangi kontrol mekanizma ve yöntemlerinin kullanılacağına ilgili üst düzey yönetim ile birlikte karar vermek

- İç kontrol personelinin görev yerlerini uygun görülecek şekilde değiştirmek¹⁷¹

olarak belirtilebilecek görevleri yerine getirmekle sorumludur¹⁷².

3.2.2.3.3. İç Kontrol Birimi (İç Kontrol Merkezi) Personeli Görev ve Yetkileri

İç kontrol birimine bağlı iç kontrol personeli görevlerini, operasyonel faaliyetlerin gerçekleştirildiği birim, şube veya genel müdürlükte yürütürler. Ancak bankalar, şube faaliyetlerinin banka toplam işlem hacmi içerisindeki payı, taşıdıkları operasyonel riskleri, bankanın toplam risk profili içerisindeki etkisi, personel sayısı ve günlük faaliyetlerin merkezden kontrol edilebilme imkanları gibi hususları da dikkate alarak bazı şubelerde sürekli iç kontrol personeli bulundurulabilir¹⁷³.

İç kontrol personeli, iç kontrol faaliyetleri dışında bir faaliyette bulunma yetkisi olmayan iç kontrol personelinin görevleri¹⁷⁴;

- Bankanın tüm faaliyetlerinin güvenli bir biçimde gerçekleştirilmesini izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunmak,
- Çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da incelemeler yapmak,
- Tespitlerini raporlara bağlamak veya ilgili birimlere iletmek

olarak belirtilebilir.

¹⁷¹ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 20.

¹⁷² BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 19.

¹⁷³ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 20.

¹⁷⁴ BDDK Yönetmelik, 2001, Md. 20.

Bunların dışında limit aşımı, yetkisiz yapılan işlemler ve üzerinde mutabık kalınmayan değerlendirme işlemleri veya muhasebeleştirme farklılıklarını incelemek, hesap kayıt düzeni ve mali tablo raporlamalarının doğruluğunu değerlendirmek, personelin bilgi ve becerilerini değerlendirerek görüşlerini iletmek gibi görevlerinin de bulunduğu söylenebilir¹⁷⁵. Ayrıca iç kontrol personelinin öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ile diğer nitelikleri ile ilgili bilgilere birime ait yönetmelikte yer verilmektedir¹⁷⁶.

İç kontrol elemanları esas olarak icraya karışmamakla beraber banka çıkarlarına aykırı olan uygulamalara derhal giderilmesini isteyip, durumu yöneticilerine bildirerek konu hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadırlar¹⁷⁷.

3.2.2.3.4. İç Kontrol Faaliyetleri

İç kontrol personeli aracılığıyla gerçekleştirilen faaliyetler aşağıda belirtilmiştir:

3.2.2.3.4.1. Faaliyetlerin İcrasına Yönelik İşlemlerin Kontrolü

Bankaların faaliyetlerinin icrasına yönelik işlemler operasyonel faaliyetleri içermekte olup, bunların kontrolü ile de operasyonların etkinliği ve verimliliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kontroller aşağıdaki şekilde belirtilebilir¹⁷⁸:

3.2.2.3.4.1.1. Raporlama

Üst yönetime sunulmak üzere günlük, haftalık veya aylık olağanüstü durum, şüpheli işlem, aykırılık ve genel performans raporları hazırlanmasıdır.

---

¹⁷⁵ Aslan, s. 135.

¹⁷⁶ BDDK Yönetmelik, 2001, Md. 20.

¹⁷⁷ Aslan, s. 136.

¹⁷⁸ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 15.

3.2.2.3.4.1.2. Fiziki Kontrol

Bankaya ait veya müşteriler ve diğer taraflar adına saklanan nakit para, menkul kıymetler gibi maddi varlıklara erişimine, kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallar ve sınırlamalar konulması, tüm maddi varlıkların düzenli aralıklarla envanterinin çıkarılmasıdır.

3.2.2.3.4.1.3. Onaylama ve Yetkilendirme

Çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza usullerinin tesis edilmesi, belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ya da yetki alınmasıdır.

3.2.2.3.4.1.4. Sorgulama ve Mutabakat Sağlama

İşlemlerin detaylarının, faaliyetlerin ve risk yönetim modellerine ait sonuçların doğruluğunun sorgulanması, hesapların karşılaştırılması ve mutabakatların gerçekleştirilmesidir.

3.2.2.3.4.1.5. Limitlere Uygunluk İncelemeleri, Aşım ve Aykırılıkların Takibi

Belirlenen risk limitlerine uyulup uyulmadığının incelenmesi ve aşımalarının izlenmesidir.

3.2.2.3.4.2. İletişim Kanalları ile Bilgi Sistemlerinin ve Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü

Bankanın iletişim kanalları ve bilgi sistemlerinin kontrolü ile, banka içerisinde elde edilen bilgilerin güvenilir, tam, tutarlı, ihtiyacı karşılayacak uygun nitelikte olması ve ilgili birim ve personel tarafından zamanında elde edilebilmesi imkanının sağlanması amaçlanmaktadır.

3.2.2.3.4.2.1. İletişim Kanallarına İlişkin Kontroller

- Banka içinde ya da konsolidasyona tabi ortaklıklarında üretilen, yasal mevzuat ve banka yönetim kurulunca onaylanan politika ve stratejilere göre herhangi bir sınırlamaya tabi tutulması gereken bilgilerden ilgili birim ve personele erişim imkanı tanınanlara sınırlamalar uygulanıp uygulanmadığı,
- Personele çalıştığı birime ve personelin kendisine ait performansı hakkında bilgi verilip verilmediği,
- Yasal mevzuat ve diğer düzenlemelerde yapılan değişiklikler, yeni ürün veya faaliyetler hakkında personelin bilgilendirilip bilgilendirilmediği,
- Karşılaşılan problemler, uygulamalara ilişkin tereddüt edilen hususlar hakkında ilgili personel tarafından kendi birimlerindeki yönetim kademelerine ve iç kontrol birimine ne kadar sıklıkla raporlama yapıldığı

ile ilgili kontrollerden oluşur¹⁷⁹.

3.2.2.3.4.2.2. Bilgi Sistemlerinin Kontrolü

Bilgi sistemleri ile ilgili kontroller, genel bilgi sistemi kontrolleri ve uygulama kontrollerinden oluşmaktadır. Genel bilgi sistemi kontrolleri, bilgi sistemi ve bunun yönetimine ile ilgili faaliyet ve süreçlerin kontrollerini kapsamaktadır. Uygulama kontrolleri de bilgi sistemlerinde yer alan ve bankacılık faaliyetlerini yürütmek veya desteklemek için kullanılan mali verilerin belirlenmesi, üretilmesi, kullanılması ve güvenilirliğinin temin edilmesi, verilere erişimin yetkilendirilmesi gibi tüm iş süreçlerinde kullanılması gereken iç kontrolleri içermektedir. Uygulama kontrolleri kapsamında veri oluşturma/yetkilendirme kontrolleri, girdi kontrolleri, veri işleme kontrolleri, çıktı kontrolleri ve sınır kontrolleri yapılmaktadır¹⁸⁰.

---

¹⁷⁹ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 16.

¹⁸⁰ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 16.

3.2.2.3.4.2.3. Finansal Raporlama Sisteminin Kontrolü

Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin bütünlüğü ve güvenilirliği amaçlanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek kontroller;

- Finansal raporlarda yer alan bilgilerin kontrolü ve kontrol edilen bilgileri ortaya çıkaran işlemlerin kontrolünü,
- İşlemlerin, varlık ve yükümlülüklerin kaydedilmesi, mali raporlara yansıtılması arasında uygulanan sürecin, oluşabilecek hata ve eksikliklerin tespit edilmesine ilişkin kontrolü,
- Finansal raporların yasal mevzuat ve düzenlemelere uygun olup olmadığının kontrolünü

içermektedir¹⁸¹.

3.2.2.3.4.3. Uyum Kontrolleri

Uyum kontrolleri aracılığıyla bankanın gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeyi planladığı bütün faaliyetler, işlemler ve yeni ürünlerin yasal mevzuata, banka içi politika ve kuralları ile uyumunun sağlanması amaçlanmaktadır. Yasal mevzuat ve diğer düzenlemeler ile banka içi politika ve kurallardaki değişiklikler ile uyumun sağlanması için ilgili banka personelinin bilgilendirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca banka içerisinde gerekli uyumun kesintisiz kontrolü, iç kontrol birimi veya uyum kontrolüyle görevlendirilecek ve iç kontrol birimi ile aynı iç sistemler sorumlusuna bağlı çalışacak bankanın diğer faaliyetlerinden bağımsız olarak örgütlenecek bir birim tarafından gerçekleştirilir¹⁸².

---

¹⁸¹ BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 17.

¹⁸² BDDK Yönetmelik, 2006, Md. 18.

SONUÇ

Gelişen teknoloji ile birlikte karşı karşıya kaldığımız küreselleşme olgusu, kendisini en çok finans piyasalarında göstermektedir. Bu sayede işlemlerin kısa sürede ve dünya çapında gerçekleştirilme imkanı bulduğu finansal piyasalar dünya ekonomisi içerisinde azımsanılmayacak bir öneme sahip hale gelmiştir. Dünya ölçeğinde işlemler finans piyasalarının gelişimine olumlu katkılar sağladığı gibi risklerin çeşitlenmesi ve boyutlarının büyük olması gibi bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Artık ortaya çıkan krizler çıktığı ülke ile sınırlı kalmayıp diğer ülkelere de etkiler hale gelmiştir.

Ortaya çıkan ve birçok ülkede etkisini gösteren finansal krizler ve yaşanan olumsuzluklar ülkeleri daha dengeli ve ortak standartlar çerçevesinde işleyen bir piyasa oluşturma ihtiyacını doğurmuştur. Bu amaçla dünyanın en eski finansal kuruluşu olarak kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde Basel Komitesi oluşturulmuştur. 1974 yılında kurulan Basel Komitesi, finansal piyasalar içerisinde oldukça büyük bir öneme ve en büyük oyuncu olma özelliğine sahip bankacılık sektörü ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmış ve daha istikrarlı, dengeli ve ortak standartlar içerisinde hareket edebilen sağlıklı bir finans piyasası yaratma amacıyla çalışmıştır, çalışmaktadır. Özellikle de bankaların yaşayabilecekleri olumsuzluklara, risklere karşı bulundurmaları gereken sermaye miktarı ile ilgili yaptığı çalışmalarla dikkati çekmektedir.

Bu konuda ilk olarak 1988 yılında Basel I Sermaye Uzlaşısı ya da Basel I Düzenlemeleri olarak da adlandırılabilir çalışmayı yapmıştır. Bu çalışmayla bankaların karşılaşılabilecekleri kredi riski karşısında tutmak durumunda oldukları sermaye miktarına odaklanmıştır. Ancak zamanla mevcut düzenleme, türev sözleşmelerin çeşitlenmesi, kullanımlarının artması ve bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması ve finansal piyasalardaki gelişmeler ile birlikte zamanla yetersiz kalmaya başlamış ve 1996 yılında piyasa riski sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına dahil edilmiştir. Bir de karşı tarafın değil de OECD üyesi olup olmamaya göre risk ağırlığı uygulaması ile çeşitli eleştirilere maruz kalan Basel I düzenlemeleri yapılan

çalışmalarla geliştirilmiş ve 2004 yılında Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı ya da Basel II Düzenlemeleri olarak adlandırılan operasyonel riskin eklenmesiyle kredi, piyasa ve operasyonel riskten oluşan 3 temel risk çeşiti ile sermaye yeterliliğinin hesaplanmasınarak riske karşı daha duyarlı hale getirilen, sadece sermaye yeterliliği değil denetim ve şeffaf piyasa olgularının önemine dikkati çeken bir çalışma olarak Basel Komitesi yayınlamıştır.

Finansal piyasalarda ve özellikle bankacılık sektöründe yaşanan olumsuzlukların yeterli denetim ve gözetimin gerçekleştirilmemesi sebebiyle ortaya çıktığının ve denetim öneminin farkındalığı Basel Komitesi tarafından Basel II düzenlemelerinin hazırlanması sırasında bu konularda çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Basel Komitesi 1997 yılında “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler”, 1998 yılında “Bankalarda İç Kontrol Sistemleri” ve de 2000 yılında “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi” olmak üzere çalışmalar yapmış ve yayınlamıştır.

1997 yılında yayınlanan “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler” çalışması, gelişen piyasalarda denetim standartlarının belirlenmesini, bankacılık kuruluşlarındaki yeterli iç kontrolün, kuruluş içindeki kontrol sistemlerini bağımsız olarak değerlendiren etkili bir iç denetim ile tamamlanmasını sağlama amacındadır. Bunu da söz konusu amaçlara ulaşabilmek için gerekli altyapıyı oluşturacak prensipleri yayınlamak yapmıştır. Bu çalışmada kısaca, bankacılık sektöründe gerekli denetim ve gözetimi yapacak otoritenin sahip olması gereken özellikler, yapacağı ve yapması gereken faaliyetler ve bu faaliyetlerin süreçleri ile ilgili bilgileri içermektedir.

“Bankalarda İç Kontrol Sistemleri” çalışması da banka içerisinde uygun bir iç kontrol sisteminin oluşturulmasının sağlanması amacıyla 1998 yılında bir diğer çalışma olarak yayınlanmıştır. Bu çalışmada banka yönetim kurulunun, uygun ve etkin bir iç kontrol sisteminin kurulmasından ve sürdürülmesinden sorumlu olduğu ve de banka üst düzey yönetiminin, yönetim kurulu tarafından onaylanan politika ve

stratejilerin yürütülmesi; bankanın sahip olduğu risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekli yöntemlerin geliştirilmesi; yetki ve sorumlulukların açık olarak ortaya konulduğu bir kurum yapısının sürdürülmesi, görev ve sorumlulukların etkin olarak yerine getirilip getirilmediğinin takip edilmesi; uygun iç kontrol politikalarının oluşturulması, iç kontrol sisteminin etkinliğinin ve uygunluğunun izlenmesinden sorumlu olduğu belirtilmektedir.

Son olarak da Basel Komitesi tarafından “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi” isimli çalışma 2000 yılında yayınlanmıştır. Burada bankaların iç denetim sistemi oluşturması, denetim komitesi oluşturulması, bankacılık denetim ve gözetim otoritesinin de bu konuda sağlayıcı olması gerektiği ve otoritenin sağlıklı bir denetim faaliyeti için iç ve dış denetçilerle nasıl bir ilişki, nasıl bir işbirliği içerisinde bulunması gerektiği ile ilgili bilgileri içermektedir.

Bu çalışmalar ve bu çalışmalarla paralellik gösteren özellikleri ile Basel II düzenlemeleri ile uyum doğrultusunda Türkiye’de de denetim alanında değişiklikler ve gelişmeler yaşanmıştır. Çalışmamızda özellikle banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasını ve olası zararların önlenmesini sağlamak ve de üst yöneticilere, yönetim kurulu üyelerine sorumluluklarını yerine getirmelerinde yardımcı olmak olarak kısaca tanımlanabilecek iç denetim kavramı incelenmiştir.

Ülkemizde Basel düzenlemeleri ile uyumu sağlayacak iç denetim ile ilgili gelişmeler bankalar kanunu ve BDDK yönetmelikleri kapsamında şeklinde iki bacakta gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda en dikkat çekici gelişme 4389 sayılı kanunla kurulan idari ve mali özerkliğe sahip bankacılık denetim ve gözetim otoritesi olarak karşımıza çıkan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’dur. TMSF’nin bünyesine katılmasıyla bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kurum, bir kamu otoritesi olarak 31 Ağustos 2000 tarihinde resmen çalışmaya başlamıştır. İç denetim faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri de içeren ilgili kanun ile gözetim ve denetim otoritesi olan BDDK’nın kurulması ve iç denetim sisteminin hukuki zemininin hazırlanması gibi önemli değişiklikler yapılmıştır.

2005 yılında yayınlanan 5411 sayılı kanunda, yönetim kuruluna bağlı iç denetim biriminden ayrı bir iç kontrol biriminin kurulması, müfettişlerle yapılacak iç denetim önemini vurgulanması, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetiminde oluşan iç sistem sistemler olarak 3'lü yapının oluşturulması ve denetim komitesinin kurulması ile ilgili maddeler bulunmaktadır.

BDDK tarafından yayınlanan yönetmelikler vasıtasıyla da denetim ile ilgili düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu konudaki ilk çalışma, 2001 yılında yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” olarak karşımıza çıkmaktadır. 5411 sayılı kanundan önce yayınlanan bu yönetmelik ile bankalarda iç denetim, iç kontrol ve teftiş kurulu olarak da adlandırılan iç denetim birimi olarak ikili bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra 2006 yılında yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile bankaların kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlenmektedir. Ayrıca bu yönetmelikle iç kontrol kavramı net bir şekilde iç denetimden (Teftiş Kurulu) ayrılmış ve ayrı bir birim olarak özellikleri vurgulanmıştır.

Bu kanun ve yönetmeliklerle bankalarda iç denetim faaliyetlerinin neler olduğu, hangi birimlerin bunları gerçekleştirdiği, bu birimlerin çalışma usul ve esasları, bu birimlerden kimlerin görev aldığı ve ne gibi görev ve sorumlulukları olduğu, vb. ile ilgili düzenlemelere yer verilmiş olup, bankalarda iç denetim yapısı oluşturulmaya çalışılmış ve bankaların da bu yönde kendi kurumiçi yapı, politika ve süreçlerini geliştirmeleri sağlanmıştır.

Hiçbir yaptırım gücü olmayan Basel Komitesi'nin denetim ile ilgili ortak standartlar geliştirerek daha istikrarlı, sağlıklı ve güvenilir bir bankacılık sektörü ve bir finans piyasası ortaya çıkarma amacıyla oluşturduğu düzenlemeler dünya çapında uygulama alanı bulmaktadır. Yasal bir gücü olmasa da uygulayan ülkelerin uygulamayan ülkelere bakış açılarının olumsuz etkilenmesi sebebiyle bu düzenlemelerin birçok ülke tarafından kendi yapılarına uygun şekilde adapte

edilmesi ve bu yönde gelişmelerini sağlaması açısından oldukça önemli bir durumdur.

Ülkemizde de iç denetim kavramının, iç kontrol kavramının ve uygulamalarının ortaya çıkması Basel Komitesi'nin gerçekleştirdiği çalışmalar ve hayata geçirilmesi beklenen Basel II başta olmak üzere diğer düzenlemeleri vasıtasıyla olmuştur. Ayrıca, dünyada karşılaşılan olumsuzluklar neticesinde yapılan çalışmalarla bu kavramların gerektiği öneme kavuşması ülkemizde de bankacılık sektörünün 1990'lardan beri yaşanan finans piyasalarındaki istikrarsızlık ve dalgalanmalarla daha dikkat edilir hale gelmiştir. Hem diğer ülkelerle ortak standartları yakalamak, hem de sağlam bir bankacılık sektörü oluşturabilmek için bu doğrultuda kanun ve yönetmeliklerle gerekli altyapı çalışmaları yapılmış ve işleyen bir sistem elde edilmeye çalışılmıştır. Bu yönetmeliklerle, bankaların iç denetim birimlerinin örgütlenmesinden, çalışma usullerine, işleyişine ve banka içi ilişkilerine kadar birçok konuda ülkemizdeki uygulamalar Basel komitesinin iç denetim ve iç kontrol ile ilgili olarak yayınladığı düzenlemelerle paralel hale gelmiştir ve bu yönde büyük ilerlemeler sağlanmıştır.

Kanun ve yönetmeliklerle belirli bir düzene oturtulmaya çalışılan daha etkin bir iç denetim yapısı için bazı önerileri; sağlıklı bir veri seti ve bilgi altyapısı oluşturulması, denetim kültürünün hem bankanın içerisinde hem de bankacılık sektörü içerisinde yerleşmesinin sağlanması, bankaların denetim işlevini gerçekleştiren personelinin eğitimine ve gelişimine gereken önemin verilmesi, banka içerisinde denetim biriminin gücünü garanti edecek esas ve düzenlemelerin bulunmasının sağlanması, karşı karşıya kalınabilecek olumsuzlukların etkisini azaltacak etkin bir sistemsel kontrol yapmayı sağlayan altyapının oluşturulmasının sağlanması şeklinde belirtebiliriz.

Çalışmada detaylı şekilde bahsettiğimiz Basel II'nin de yakın dönemde yaşanan ve etkileri hala devam finansal kriz sonrasında bazı eksikliklerinin bulunduğu farkedilmiştir. İlk olarak yayınlanan Basel I, sonrasında Basel II ve son olarak da Basel III ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın bu kısmında kısaca Basel III'ten

bahsededeceğiz. Genel itibariyle, ABD’de başlayan ve sonrasında tüm dünyayı etkileyen finansal kriz yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmasına sebep olmuş ve Basel III düzenlemeleri karşımıza çıkmıştır.

Basel III ile getirilen temel düzenleme, 2007 küresel finans krizinde bankaların sahip oldukları sorunlu varlıkların değer kaybı nedeniyle uğradıkları zararın yol açtığı sermaye kayıplarıyla tekrarlanmasını önlemek ve bankacılık sisteminde finansal istikrara engel olabilecek unsurların olumsuz etkisini azaltmak amacıyla sermaye rasyolarının artırılmasıdır. Basel III’te %8 olan sermaye yeterlilik rasyosunda ve onun hesaplanmasında bir değişiklik olmayacak, pay ve paydadaki unsurların hesaplanma şeklinde değişiklik olacaktır. Bu da Basel III yürürlüğe girdiğinde, bankalar için Basel II’ye göre hesaplanandan çok daha fazla bir sermaye bulundurma zorunluluğu ortaya çıkarmış olacaktır. Söz konusu düzenlemenin 2012’de yürürlüğe girmesi, uygulamalara tam olarak geçişin aşamalı olarak 2013 ile 2019 arasında altı yıl içerisinde tamamlanacağı öngörülmektedir. Basel III ile gelen yeni uygulamalardan kısaca şöyle bahsedebiliriz:

- Basel II’de %2 olan minimum ortak sermaye gereksinimi Basel III ile %4.5’e çıkarılmaktadır. Bununla beraber ana sermaye rasyosu %4’ten %6’ya çıkarılmıştır.
- %2 olan çekirdek birincil sermaye rasyosu da %4.5’e yükseltilmiştir.
- Ayrıca, Basel II’de olmayan ana sermaye tarafından karşılanacak olan sermaye koruma tamponu, Basel III’de %2.5 olarak kararlaştırılmıştır. Sermaye koruma tamponunun amacı finansal ve ekonomik kriz dönemlerinde banka sermayelerinde meydana gelebilecek olan kayıpları önlemek için bir tampon oluşturulmasıdır. Bankaların koruma tamponunu azaltmaları halinde denetleyici otoriteler tarafından temettü, hisse geri alımları ve primler konusunda kısıtlamalar getirilecektir.
- Basel II’de olmayan ve amacı bankacılık sektörünü aşırı kredi büyümesinden korumak olan konjonktürel sermaye tamponu ülke konjonktürüne bağlı olarak ortak sermayenin %0 ila %2.5’u aralığında olacaktır. Bu tampon sadece aşırı kredi dağıtımı olduğu durumlarda ve sermaye koruma tamponunun bir uzantısı

olarak kullanımda olacaktır. Bunun amacı da, bankacılık sisteminde, kredi kayıplarına yol açacak ölçüde aşırı kredi genişlemesi görülmesi durumunda bankaları sermaye artırımına gitmek zorunda bırakmayacak, ek bir koruma sağlamaktır.

Yeni uygulama ile ana sermaye rasyosu ve sermaye koruma tamponu birlikte düşünüldüğünde bankaların, ellerinde tutması istenen sermayenin risk taşıyan varlıklara oranı %7 olacaktır. Basel III düzenlemeleri ile bankaların daha az risk almasını ve ellerinde daha fazla nakit tutmalarını gerekecektir.

Sonuç olarak, dünya çapında yaşanan krizlerin olumsuz etkileri dikkate alındığında, denetim alanındaki düzenlemelerle sağlam bir yapıya kavuşan Türk bankacılık sektörünün küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin getireceği yeni değişim ve gelişimler doğrultusunda oluşturulacak uluslararası standartlara uyum sağlama ve daha güçlü bir bankacılık sektörü oluşturma konusunda her zaman çalışmalara devam etmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AKÇA, Ayşe. “Bankalarda İç Denetim Sistemi ve Türkiye’deki Uygulamalar”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2008.

AKTAN, Bora. “Basel Sermaye Uzlaşısı Kapsamında Türk Bankacılık Sektöründeki Nihâî Gelişmeler”, 2008, Journal of Yasar University, 3(10), ss. 1417-1429.

ALTINTAŞ, M. Ayhan. “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği”, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

ARAS, Güler. “Basel II Uygulamasının Kobilere Etkileri ve Geçiş Süreci”, Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Çalıştayı, İstanbul, 24 Aralık 2005.

ASLAN, Sinan. “Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim”, Avcıkol Basım-Yayın, İstanbul, 2003.

ATAMAN, Ümit, Rüstem Hacırüstemoğlu ve Nejat Bozkurt. “Muhasebe Denetimi Uygulamaları”, İstanbul, Alfa, 2001.

ATAN, Murat. “Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2002.

ATİKER, Mustafa. “Basel I ve Basel II”, Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi Bilgi Raporu, Konya: Konya Ticaret Odası, 2005.

AVCIBAŞI, F. Tuğba. “Basel II’nin Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Kahramanmaraş, 2008.

AY, Elif , Erdem Alptekin. “Basel II Günlüğüne Çıkıyor”, İzmir Ticaret Odası, Ar-Ge Bülten, Mart 2007, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351-9ADCE4362AFE/7992/basel2eliferdem.pdf>, 15.10.2008.

AYAN, Ebubekir. “Türkiye’de Bankacılık Risklerinin Yönetiminde Basel-II Uzlaşısı ve Faiz ile Kur Risklerine İlişkin Bir Uygulama”, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi SBE, Kocaeli, 2007.

BABUŞCU Şenol, “Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi”, Akademi Yayınları, Ankara, 2005.

BAHTİYAR, Hasan. “Ticari Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi: Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2008.

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS (BIS), “History Of The Basel Committee And Its Membership”, <http://www.bis.org/publ/bcbsc101.pdf>, 2008.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU, 4389 Sayılı Bankalar Kanunu (4389 Sayılı Kanun), www.bddk.org.tr, 03.08.2010.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU, 5411 Sayılı Bankalar Kanunu (5411 Sayılı Kanun), www.dbbk.org.tr, 03.08.2010.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (BDDK Yönetmelik, 2001), “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik”, 2001, www.bddk.org.tr, 10.10.2009.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (BDDK Yönetmelik, 2002), “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 2002.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU ARAŞTIRMA DAİRESİ (BDDK Araştırma Dairesi) , 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), Ocak 2005, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel-II/125010_Soruda_Basel-II.pdf, 12.04.2009.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU. “Basel-II’ye Geçiş İlişkin Yol Haritası” (Taslak), 30.05.2005, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/30052005_sunum.pdf, 10.08.2009.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (BDDK Yönetmelik, 2006), “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, 2006, www.bddk.org.tr, 10.10.2009.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (BDDK), “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması” (Yeni Sermaye Uzlaşısı - Kapsamlı Versiyon), Türkçe Çeviri, www.bddk.org.tr, 2007.

BANKACIYIZ BİZ, “Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sistemi ve Basel Komitesi Kararları”, <http://www.bankaciyiz.biz/modules.php?name=Makale&op=showcontent&id=11>, 20.10.2009.

BANKADA RİSK YÖNETİMİ, www.donusumkonagi.net, 01.06.2009.

BASEL KOMİTESİ. “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler”, http://www.tbb.org.tr/turkce/basel/etkin_gozetim.doc, 15.08.2009.

BASEL KOMİTESİ. “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi”, Basel Temmuz 2000, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/internal%20audit.doc>, 15.08.2009.

BEKTAŞ, Zeki. “Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2006.

BEŞİNCİ, Murat. “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, <http://www.makalem.com>, 20.11.2008.

BOZKURT NEJAT, “Muhasebe Denetimi”, İstanbul, Alfa, 2000.

ÇAKMAK, Nezaket. “İşletmelerde İç ve Dış (Bağımsız) Denetim Faaliyetleri ve Bankalarda Uygulanışı”, Kocaeli Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2006.

ÇİFTÇİ, Yavuz, Alper Erserim. “İç Kontrol Sistemi-Bağımsız Denetim İlişkisi İle İlgili Ulusal ve Uluslararası Düzenlemelerin İncelenmesi”, http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci_aerserim.pdf, 15.01.2009.

DAĞ, Kaşif. “Türk Bankacılığında Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi”, Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam SBE, Kahramanmaraş, 2008.

DELİKANLI, İhsan Uğur. “Bankaların Denetimi ve Gözetimi: Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, Active, Haziran-Temmuz 1998, <http://www.makalem.com>, 03.05.2009.

DEMİREL, Esin. “Basel II Kriterleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi”, İstanbul, 2008.

DİPCİ, Seray. “Bankalarda İç Denetim ve Bir Bankada İç Denetim Faaliyeti Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007.

FİLİZ, Meryem. “Uluslararası Bankaların Düzenlemesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel II ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi”, Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (13), 2007, ss. 200-221.

GÖĞEBAKAN, M. Cengiz, Musa Arda. “Kredi Riski Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli”, Active Dergisi, Sayı: 34, 2004.

GÜRLEYENDAĞ, Serkan. “Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık ve Reel Sektör Firmaları Üzerindeki Olası Etkileri”, Maltepe Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006.

KARABULUT, Gökhan. “Bankacılık Sektöründe Sermaye Karlılık İlişkisi: Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir İnceleme”,
http://paribus.tr.googlepages.com/g_karabulut.doc, 10.05.2009.

KİRACI, Murat, Sıtkı Çorbacıoğlu, “Kamu Bankalarında İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması: Ziraat Bankası Teftiş Kurulunda Yaşanan Örgütsel, Teknik ve Kültürel Değişim”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2008, Cilt: 32, No:2, ss. 331-349.

ÖZERKEK, Özgür. “Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı’nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçleri Üzerinde Etkisi ve Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir, 2006.

RODOPLU, Gültekin, Ebubekir Ayan. “Basel-II Uzlaşısında Piyasa Riski Yönetimi ve Türkiye Açısından Faiz Riskine İlişkin Bir Uygulama”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y. 2008, Cilt: 13, Sayı: 2, ss.1-28.

SARI, Sanem. “Basel II Uzlaşısı ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, Master Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara, 2008.

ŞANLIOĞLU, Mehmet. “Basel Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Piyasa Risk Yönetimi ve Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2005.

Taksimmenkul.com.tr, “Uluslararası Ödemeler Bankası”,
[http://www.taksimmenkul.com.tr/documents/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II%20\(BIS\).pdf](http://www.taksimmenkul.com.tr/documents/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II%20(BIS).pdf), 20.08.2008.

TANYILDIZ, Hakan. “Türk Bankacılık Sisteminde Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi”, Balıkesir Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2007.

TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU (TMSF), Tarihçe, www.tmsf.org.tr,
07.08.2010.

TEKSTİLBANK. “Basel II ve Reel Sektöre Etkileri”, Basel II Bilgi Kitapçığı,
İstanbul, 2006.

TEMEL, Halime. “Basel II Kriterleri’ne Göre Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetimi”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi SBE, İstanbul, 2006.

TOPÇU, Neslihan. “Bankalarda Risk Yönetimi: Basel I, Basel II Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi SBE, Ankara, 2007.

TURGUT, Ahmet. “Bankalar ve Kobi’ler İçin Dönüm Noktası: Basel II Standartları”, s. 29 - 44.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (TBB), “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, www.tbb.org.tr,
01.04.2010.

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI ARACI KURULUŞLARI BİRLİĞİ (TSPAKB), “Basel II: Yeni Sermaye Standardı”, Sermaye Piyasasında Gündem, Sayı: 31, 2005, ss. 6-20.

UÇAR, Çetin. “Basel-II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerine Etkileri ve Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2009.

YAYLA, Münür, Yasemin Türker Kaya, “Basel II Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, BDDK Çalışma Raporları, No.2005 / 3.

YILDIRIM, Hilali. “Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi ve Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006.

YÜCEL, Sevilay. “Denetimin Etkinliği ve Basel II”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2007.www.bddk.org.tr

www.tbb.org.tr

www.tubitak.gov.tr

www.bis.org

www.tmsf.org.tr

